

EAKATE HEAOLU EESTIS 2007 – VÕRDUS LASTEGA PEREDE NING MITTE-EESTLASTE RÜHMAGA

Mare Ainsaar, Lee Maripuu

Rahvastikuministri büroo
Tallinn 2009

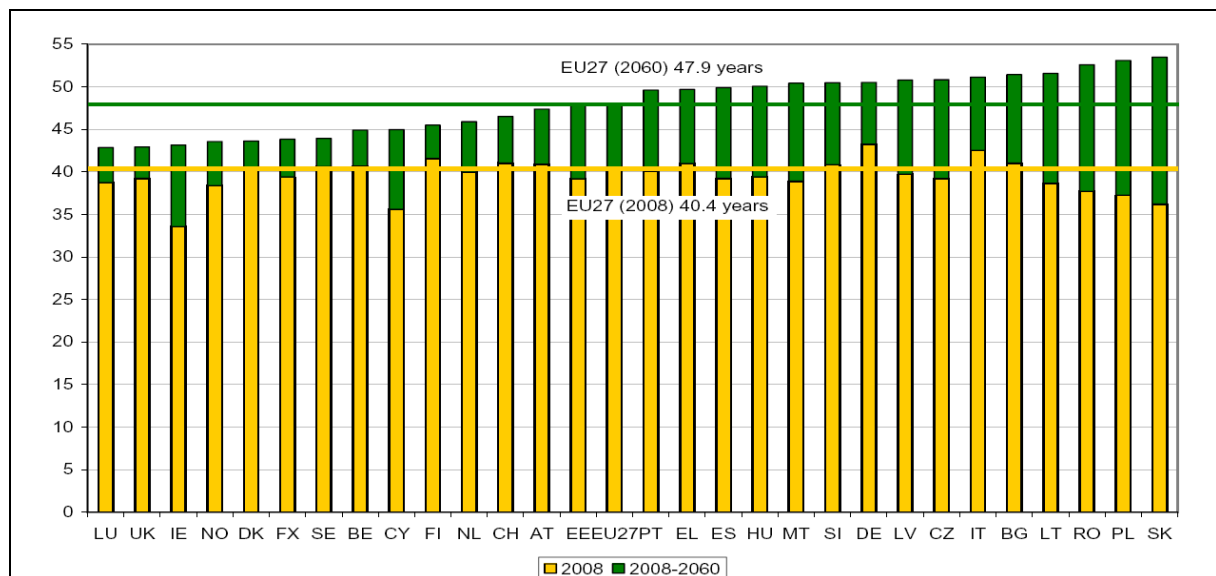
ISBN: 978-9985-9976-1-1

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
1. Keda peetakse Eestis vanaks inimeseks?.....	5
2. Isiksusejooned	8
3. Tervis	10
4. Majanduslik toimetulek.....	13
Kaks eakat	16
Üksik eakas.....	16
5. Vanemaealiste tööhõive Eestis ja rahulolu tööeluga.....	22
6. Meediatarbimine.....	26
7. Füüsiline turvatunne.....	29
8. Usaldus teiste inimeste vastu, sotsiaalne keskkond	31
9. Ühiskondlik aktiivsus, vabatahtlik ja kogukonnatöö.....	35
10. Sotsiaalne võrgustik ja lähedaste toetus.....	38
11. Hoiakud pereeluga seotud küsimustes	41
12. Poliitikas osalemine ja huvi poliitika vastu	44
13. Rahulolu riigi institutsioonidega	46
14. Diskrimineerimise tunnetamine.....	48
15. Rahulolu eluga	48
Kokkuvõte	53
Kirjandus.....	57

Sissejuhatus

Suhteliselt madala sündimuse ja keskmise eluea pikenemise tõttu seisab ka Eesti, nagu paljud teised arenenud riigid, pikemas perspektiivis silmitsi vananeva ühiskonnaga. Statistikaameti andmetel moodustasid 2008. aasta alguses eakad (65-aastased ja vanemad) Eesti elanikkonnast 17% ning kuni 15-aastased 16%. Tulevikus suureneb eakate arv ja osakaal rahvastiku koosseisus veelgi ning aastaks 2050 ennustatakse pensioniealiste ja vanemate inimeste osatähtsuse suurenemist 25%-ni (WHO <http://esa.un.org/unpp>). 2050. aastaks prognoositakse Eesti ühiskonna kõige arvukamaks vanusegrupiks inimesi vanuses 55–69 aastat (Leetmaa jt 2004) ning rahvastiku mediaanvanus kasvab (Joonis 1). Nende näitajatega on Eesti Euroopa keskmiste riikide hulgas.

Joonis 1. Mediaanvanus 2008. a ja 2060. a Euroopa riikides (Allikas: Giannakouris 2008)

Käesoleva raporti eesmärk on analüüsida eakate inimeste olukorda Eestis 2007. aastal. Eaka inimese määratlemisel on lähtutud asjaolust, et suure hulga Eesti inimeste elus toimub tööturul lahkumine ja pensionile jäämine 63-aastaselt. Seega on eaka inimese määratlemiseks selles raportis kasutatud 63. eluaasta piiri. Eakate eluolu ja hoiakuid võrreldakse noorte (18-aastased ja nooremad), lastega perede, ilma lasteta 19–62-aastaste eestikeelsete inimeste ja ilma lasteta mitte-eestikeelsete inimeste olukorraga. Mõnel puhul võrreldakse Eesti eakate hoiakuid ja suhtumisi Soome sama vanusrühma inimeste omadega.

Tabel 1. Rühmade üldiseloomustus valimis

	63-aastased ja vanemad	19–62a lastega	18a ja nooremad	19–62a ilma lasteta mitte-eestlased	19–62a ilma lasteta eestlased
Arv valimis	384	368	128	228	374
Mehi %	35,4	45,0	48,5	50,4	44,5
Eesti kodanikud %	78,6	79,9	81,5	46,6	95,3
Eestis sündinud %	67,8	86,1	98,5	55,1	91,9
Kui kaua on Eestis mittesündinud elanud Eestis, aastad	4,9	4,8	4,0	4,8	4,9
Elab üksi %	34,7	0	3,1	17,9	21,5

Analüüsiks kasutatakse peamiselt Euroopa Sotsiaaluuringu 2006. aasta andmestikku ja muid statistilisi andmeid. 2006. aasta Euroopa Sotsiaaluuringu käigus küsitleti kokku 1517 inimest, kellest 398 olid üle 63-aastased, 382 olid 19–63-aastased eestlased, 234 olid 19–63-aastased mitte-eestlased, 373 olid 19–63-aastased koos lastega elavad inimesed, 130 18-aastased ja nooremad. Tabel 1 annab ülevaate nende rühmade mõnedest üldistest näitajatest.

Välitöid tehti peamiselt 2007. aastal alguses, osaliselt ka 2006. aastal. Käesoleva ülevaate tugevaks küljeks võib pidada asjaolu, et keskmiste näitajate erinevusi on kontrollitud statistiliselt. Kõik järeldused on 95% tõenäosusega statistiliselt usaldusväärsed.

Eduka vananemise eelduseks võib eelkõige pidada head tervist, rahuldavat majanduslikku olukorda ning kindlustunnet, häid kontakte lähedaste inimestega ning võimalust vajaduse korral abi saada; turvatunnet ja usaldust ühiskonna suhtes ning soovi ja võimalust selles ise aktiivselt osaleda. Alljärgnev analüüs annab nendest aspektidest lühikese ülevaate ning keskendub mitmete objektiivsete näitajate kõrval ka eakate inimeste subjektiivsele rahulolule.

Jätkuks antud ülevaatele on plaanis koostada aruanne ka 2007. ja 2009. aasta andmete võrdlusega.

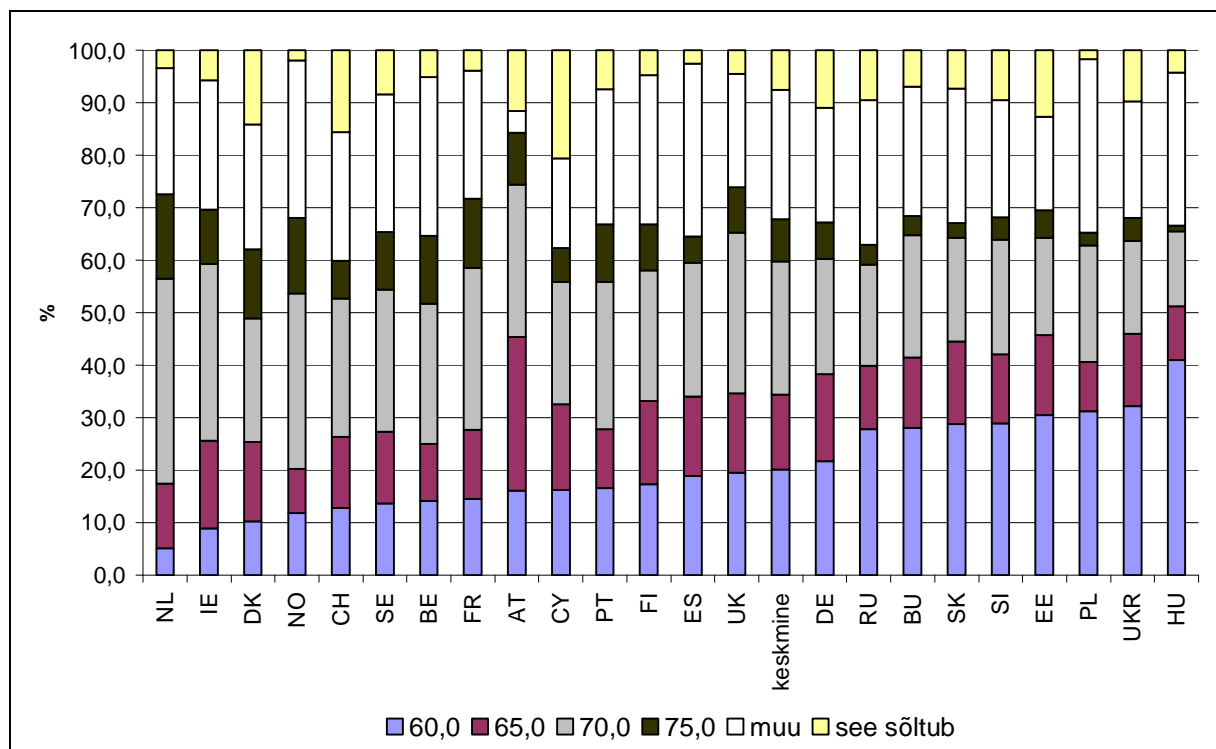
Joonistel kasutatakse järgmisi lühendeid riikide kohta: LU Luksemburg, HR Horvaatia, UK Suurbritannia, IE Iirimaa, NO Norra, DK Taani, SE Rootsi, BE Belgia, CY Küpros, FI Soome, NL Holland, CH Šveits, AT Austria, EE Eesti, PT Portugal, EL Kreeka, ES Hispaania, HU Ungari, MT Malta, SI Sloveenia, DE Saksamaa, LV Läti, CZ Tšehhi Vabariik, IT Itaalia, BG Bulgaaria, LT Leedu, RO Rumeenia, PL Poola, SK Slovakkia, UKR Ukraina.

Tänud:

Autorid tänavad Tiina Paeti eesti keele toimetamise ja muude asjalike märkuste eest.

1. Keda peetakse Eestis vanaks inimeseks?

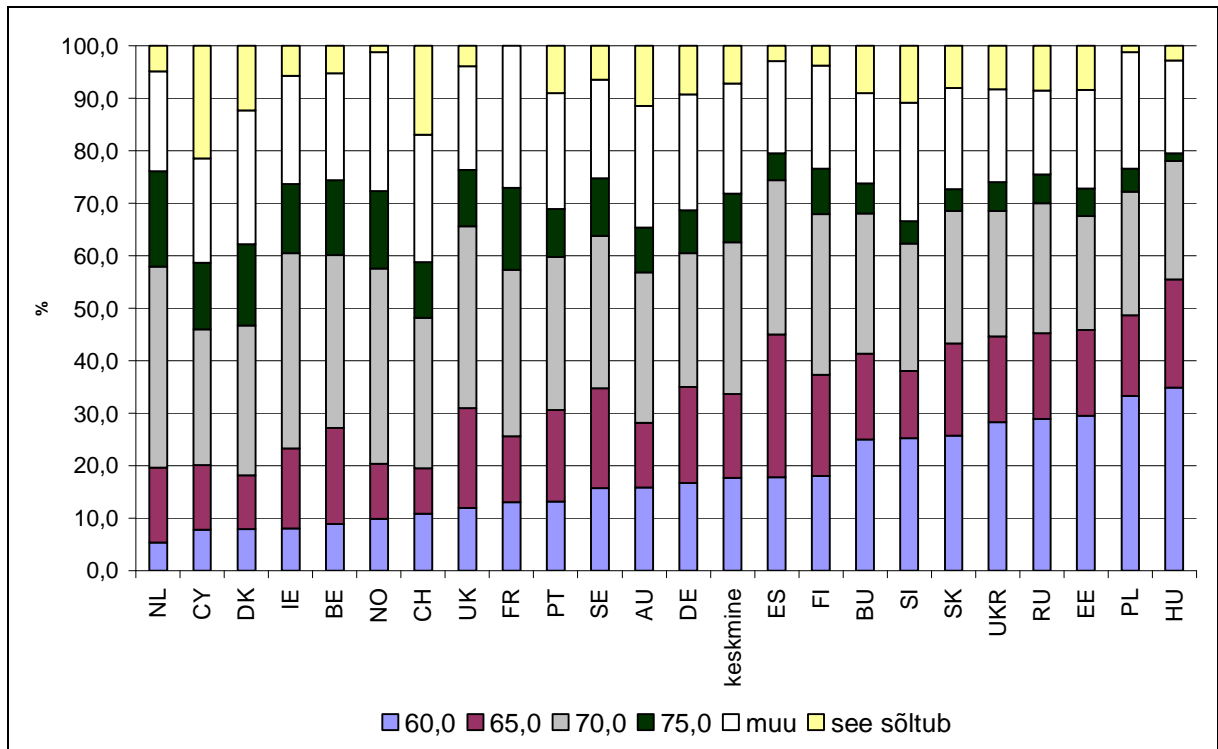
2006. aasta Euroopa sotsiaaluuringu tulemused näitavad, et Eestis ollakse üldiselt arvamusel, et inimesed saavad täiskasvanuks 18-aastaselt. 40. eluaastat peetakse keskeaks ning vanaks peetakse inimest, **kes on saanud 60-aastaseks**. Ligikaudu 30% eestimaalastest arvab, et naised ja mehed on vanad siis, kui nad on saanud 60-aastaseks.

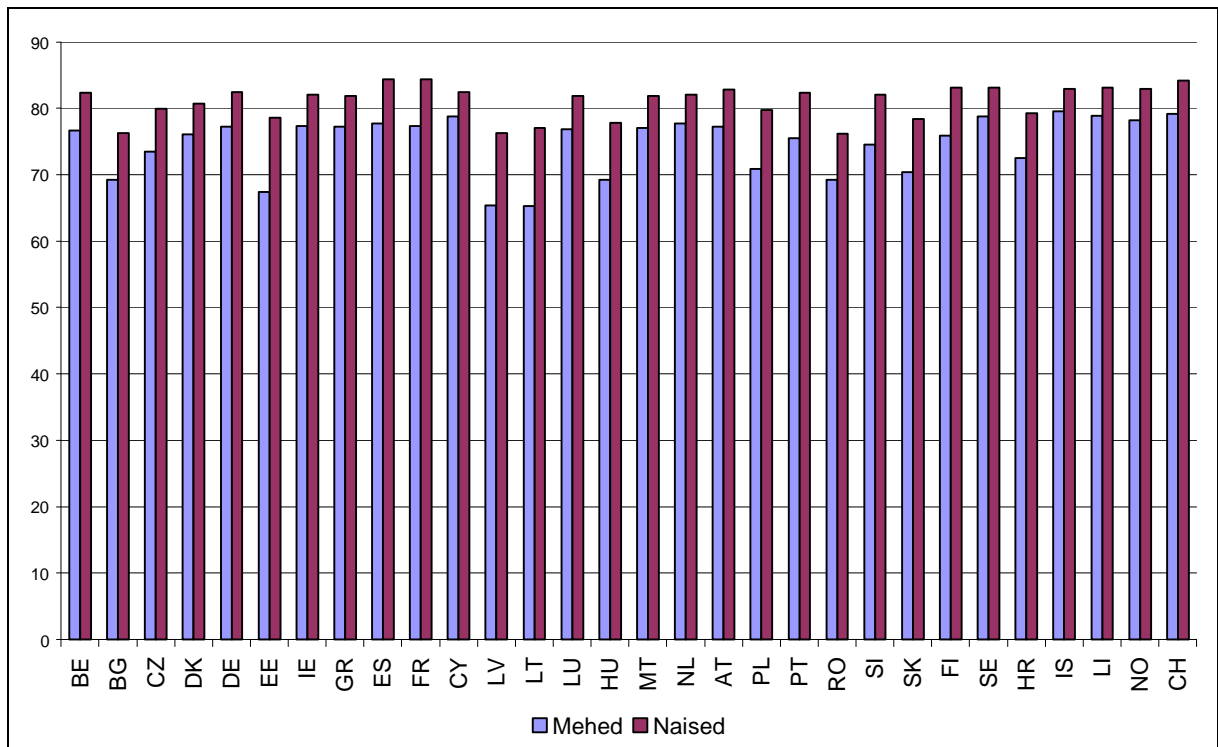
Joonis 2. Vanus, millest alates peetakse mehi vanaks Euroopa eri riikides

Riikide võrdluses (Joonised 2 ja 3) paistab silma, et Eestis peetakse vanaks nooremaid inimesi kui paljudes teistes riikides. Tervikuna peetakse Ida-Euroopa riikides inimest „vanaks“ varem kui Lääne-Euroopas, kus enamasti arvatakse et „vanadus“ saabub 70. eluaastal. Oma suhtumise poolest vanusesse on Eesti võrreldav Poola, Ungari, Ukraina, Sloveenia, Slovakkia, Venemaa ja Bulgaariaga. Eesti põhjanaabrid soomlased on oma suhtumistes pigem lääneriikide seas. Kui täiskasvanu- ja keskeast aru saamisel ei ole Eesti ja Soome vastajate vahel erinevusi, siis vanaks peavad soomlased üldiselt alles 70-aastast inimest, (eestimaalased 60-aastast). Norras, Iirimaa ja Taanis hindab 60-aastase vanaks vaid umbes 10% inimestest ning Hollandis kõigest 5%.

Vanaduse hindamisel esineb siiski ealisi iseärasusi. Nimelt arvavad 63-aastased ja vanemad inimesed Eestis, et vanadus saabub 70-aastaselt, nooremad aga, et 60. eluaastal.

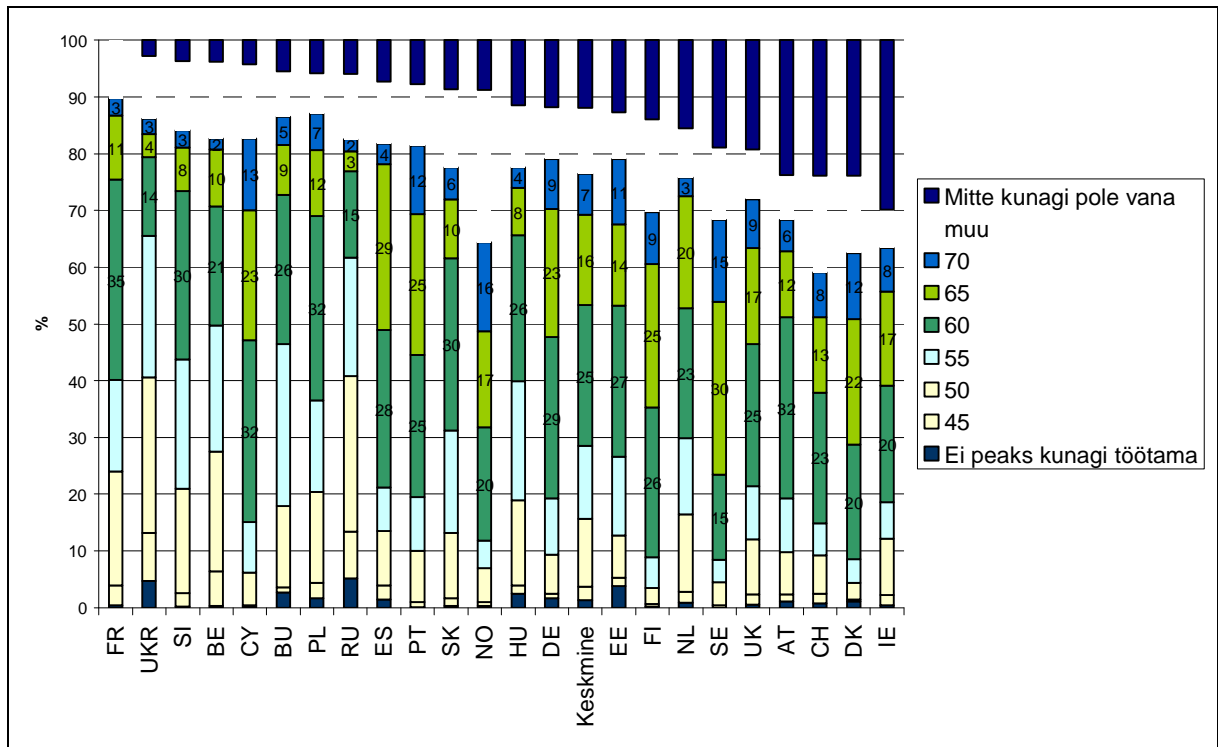

Joonis 3. Vanus, millest alates peetakse naise vanaks Euroopa eri riikides

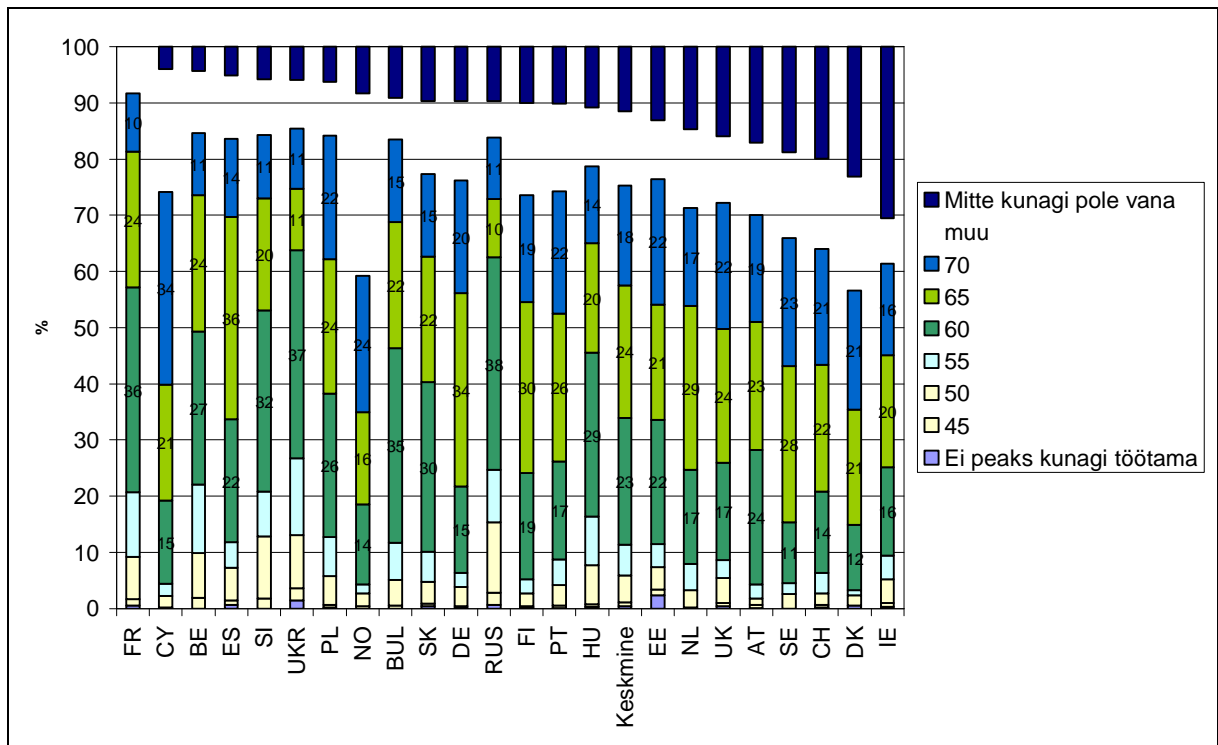

Joonis 4. Inimeste keskmine eluiga Euroopa riikides 2006. a (Andmed: Eurostat)

Võiks arvata, et vanaduse stereotüübid on seotud inimeste keskmise elueaga (Joonis 4) või eakate arvukusega riigis (Joonis 1), aga see ei ole siiski nii.

Joonis 5. Vanus, millest alates on mehed liiga vanad, et töötada 20 tundi nädalas või enam

Joonis 6. Vanus, millest alates on naised liiga vanad, et töötada 20 tundi nädalas või enam

Vanaks olemise tunnetamine ootus võib olla mõjutatud pensionipoliitika või tervisenäitajate poolt. Tervishoiusüsteemi mõjule näivad viitavat ka hoiakud inimeste vanuse ja töökoormuse kohta (Joonised 5 ja 6). Nimelt küsiti, mis vanuses mehed või naised on liiga vanad, et töötada enam kui 20 tundi nädalas. Eestis on ülekaalus arvamus, et meeste puhul on see piir

60 eluaastat või isegi varem. Naiste puhul olid võrdselt esindatud arvamused, et see vanus on 60 aastat ja et 70 eluaastat. Nii meeste kui ka naiste puhul on Eestis arusaam inimeste töövõimest siiski pigem optimistlik. Paljudes teistes riikides arvatakse, et puhkusele võiks jääda juba palju varem.

2. Isiksusejooned

Üldiselt on leitud, et inimese isiksuseomadused on elu jooksul suhteliselt stabiilsed (Cervone ja Pervin 2008). Samas on teada, et isiksuse seadumus on oluline näiteks õnnelik olemisel ja kuna õnnelik olemine omakorda võib mõjutada kohanemisvõimet ja optimistlikku eluvaadet (Cervone ja Pervin 2008), on isiksuse omadustel mõju ka tavaelus toimetulekule. Euroopa sotsiaaluuringus kasutatakse Schwartzi (2007) väärtuste skaalat ja meetodit inimeste isiksuseomaduste mõõtmisel. Sama andmestikku on varem analüüsinud näiteks Realo ja Verkasalo (2004) ning Tart (2008), kes leidsid, et Eestis elavate eestlaste ja mitte-eestlaste väärtustes on olulisi erinevusi. Käesolevas raportis vaatleme väärtushinnanguid eraldi viies elanikkonna rühmas ega moodusta nendest tavapäraseid indekseid.

Viie rühma isiksuseomaduste võrdlemisel selgub, et eakad ja mitte-eestlastest ilma lasteta inimesed erinevad teistest rühmadest kõige enam (Tabel 2). Järgnevates väärtushinnangutes puudusid viies vaadeldud rühmas statistiliselt olulised erinevused: korralik käitumine, erinevate inimeste mõistmine, inimeste aitamine, teise eest hoolitsemine, ustav olemine sõpradele, lähedastele inimestele pühendumine. Kõige enam erinevusi oli edukas olemise tähtsustamises.

Eakate rühm peab ennast vähem kui teised rühmad uute ideede pakkujaks ning soovib vähem kui noored proovida uusi asju elus. Samuti ei meeldi neile riskeerida ega seiklusi otsida. Seega on nende innovaativsus ootuspäraselt madalam kui teistel rühmadel ning julgus ja tahe uute asjadega alustada väiksem.

Üldiselt peetakse eakate seas oluliseks, et kõiki inimesi koheldaks võrdselt, seda väärtustavad enam veel ainult mitte-eestlaste rühm. Eakad hindavad kõrgelt turvalist ümbrust ning soovivad, et valitsus tagaks kodanike turvalisuse. Viimase osas on suuremate ootustega veel vaid mitte-eestlased. Ootus, et valitsus tagaks turvalisuse ja vähene seiklus- ja riskeerimisvalmidus ongi eakate kõige iseloomulikud jooned.

Eakad inimesed nõustuvad enam kui teised, et nad on reeglite järgijad, teevad, mida kästakse ning on tagasihoidlikud ja vähenõudlikud. Nende jaoks on oluline järgida traditsioone. Nad peavad vabadust oma elu üle otsustamisel enda jaoks vähem oluliseks kui teised rühmad.

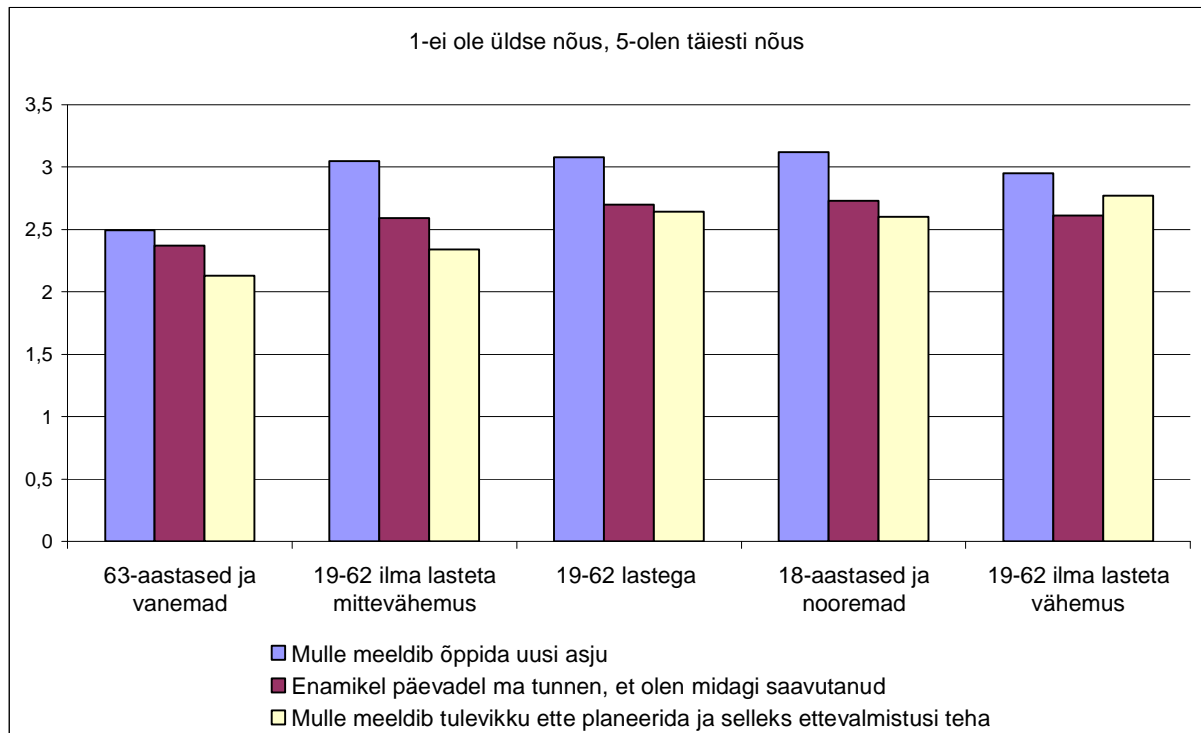
Teiste inimeste mõistmise ja abistamise osas ei erine eakad teistest rühmadest. Eakad inimesed peavad vähem oluliseks mõnusat ajaveetmist, vähemalt nad ise arvavad nii. Samas on neil suhteliselt kõrge tunnustusvajadus, vaid alla 18aastastel on see suurem. Kuid see tunnustusvajadus on pigem staatusest tulenev, sest see pole soov näidata oma võimeid ja oskusi. Ei peeta oluliseks olla rikas ega omada palju asju, samuti pole teiste inimeste allutamine oma taatele eakate loomuses.

Seega võrreldes teiste rühmadega meeldib eakatele vähem õppida uusi asju (Joonis 7). Samuti on eakaterühmal, ilmselt passiivsusest tingitult, vähem saavutusrõõmu, kõige vähem planeeritakse oma elu ning tulevikku.

Kõige enam tunnevad uute asjade õppimisest rõõmu noored, samuti tunnevad nad kõige sagedamini, et on midagi saavutanud.

Tabel 2. Väärtused (rühmade keskmised, 1 – väga minu moodi, 6 – ei ole üldse minu moodi, tähed numbrite taga tähistavad neid rühmi, millest rühm statistiliselt oluliselt erineb)

	63a aastased ja vanemad	19–62a lastega	18a ja noore- mad	19–62a ilma lasteta vähe- mus	19–62a ilma lasteta eestlased
	V	L	N	M	E
Oluline luua uusi ideid ja olla loov	3,39 elnm	3,06 v	2,59 V	2,99 v	3,01 v
Proovida uusi asju elus	3,60 n	2,99 m	2,38 vm	3,34 ln	2,98
Meeldib otsida seiklusi, riskeerida	4,81 elnm	4,05 ve	2,82 v	4,03 v	3,85 vl
Et inimesi koheldaks võrdselt, on võrdsed võimalused	2,42 m	2,65 m	2,38	2,32 vel	2,65 m
Turvaline ümbrus	2,27 eln	2,47 vem	2,74 vm	2,25 ln	2,64 vml
Et valitsus tagaks turvalisuse oma kodanikele	2,05 elnm	2,37 vm	2,44 vm	1,93 vln	2,52 v
Järgida reegleid ja teha, mida kästakse	2,79 em	3,33 em	3,65 m	2,94 veln	3,43 vlm
Olla tagasihoidlik ja vähenõudlik	2,34 em	2,94 ne	3,44 lm	2,69 ven	2,96 vlm
Tähtis järgida traditsioone	2,59 eln	3,15 vm	3,38 vm	2,83 eln	3,23 vm
Korralikult käituda	2,35	2,83	2,97	2,65	2,79
Mõista erinevaid inimesi	2,36	2,38	2,74	2,56	2,47
Aidata inimesi, hoolitseda teise eest	2,36	2,64	2,84	2,72	2,63
Olla ustav sõpradele, pühendub lähedastele inimestele	2,05	2,02	2,05	2,18	2,03
Mõnusalt aega veeta	3,33 elnm	2,94 v	2,29 vm	3,04 vn	2,65 v
Meeldib lõbutseda, teha asju, mis pakuvad naudingut	4,49	3,81 e	2,77 m	3,60 n	3,71 l
Ise tegevuste üle otsustada, olla vaba	2,33 enm	2,28 nm	2,09 vl	2,08 vel	2,17 vm
Olla edukas, saada tunnustust	2,54 elnm	3,17 venm	2,53 vl	2,67 vem	3,43 vlm
Näidata oskusi ja võimeid ja et imetletakse	3,94 nm	3,52 nem	2,93 vl	3,02 vel	3,74 ml
Rikas, omada asju	4,46 ln	3,87 vm	3,51 vm	3,07 eln	4,12 m
Tahab, et inimesed kuuletuksid talle	3,84 em	3,64 em	3,55 m	2,82 vln	4,11 vl

Joonis 7. Soov õppida uut, saavutamine ja tuleviku planeerimine (keskmised, kõigis tunnustes erinevad eakad statistiliselt kõigist teistest rühmadest, lapsevanemad on statistiliselt samasugused nagu noored; Uute asjade õppimine: lastega pered on statistiliselt sama rühm ka lasteta eestlaste ja mitte-eestlastega, teiste tunnuste osas on lastega pered erinevad teistest rühmadest)

Kodus elavate laste vanemad paistavad silma samuti konservatiivsema ellusuhtumise poolest kui teised rühmad. Nad hindavad suhteliselt kõrgelt turvalist ümbrust (Tabel 2). Nad on vähem edukusele ja tunnustuse saavutamisele orienteeritud (vaid mitte-eestlastel on see väiksem), otsivad vähem seiklusi ning riskeerivad vähem, on pigem tagasihoidlikud ning hindavad vähem elus lõbustusi ja naudinguid. Võrreldes eakatega soovivad nad siiski enam õppida uusi asju (Joonis 7. Nad tunnevad enam kui teised rühmad, et on päeva jooksul midagi saavutanud. Tervikuna on lapsevanemad õppimise, planeerimise ning igapäevaste saavutuste hindamiselt statistiliselt sarnane rühm noortega.

Ilma lasteta mitte-eestlasi iseloomustab väga kõrge vajadus, et riik tagaks nende turvalisuse. Nad soovivad, et inimesi koheldaks võrdselt ning neile loodaks võrdsed võimalused. Nad on kindlal seisukohal, et valitsuse roll on tagada oma kodanike turvalisus. Nad usuvad, et elus tuleb järgida reegleid ning käske ning soovivad samas enam kui ükski teine rühm, et ka teised inimesed kuuletuksid neile. Samas meeldiks neile oma tegevuste üle otsustamisel olla vaba.

3. Tervis

Eakate elukvaliteeti ja rahulolu mõjutab kahtlemata lisaks majanduslikele ja sotsiaalsetele teguritele ka see, kuidas inimene end füüsiliselt tunneb ehk kui hea on tema tervis. Saksa (2009) andmetel ületab Eestis halva tervisega inimeste arv hea tervisega inimeste arvu juba enne 65. eluaastat, samas kui Euroopa Liidis keskmiselt ilmneb selline muutus alles pärast 75. eluaastat. Eakate rahulolu ja subjektiivse heaolu uuringud näitavad, et need sõltuvad suurel määral inimeste tervisest ja toimetulekust ning tervishoiu- ja hoolekandeteenuste kättesaadavusest (Saks 2009).

Eesti elanike enese hinnatud tervises seisund on üldjoontes pigem keskmine või halb kui hea. Ootuspäraselt on eakate inimeste tervis nooremate vanuserühmadega võrreldes kehvem (Tabel 3). Kui 16–34-aastastest hindab oma tervist heaks või väga heaks üle 80%, siis eakatest vaid 13% ning halvaks või väga halvaks tervelt 42%. 35% eakatest tunneb, et tervises seisundist tingituna on tema igapäevategevus piiratud.

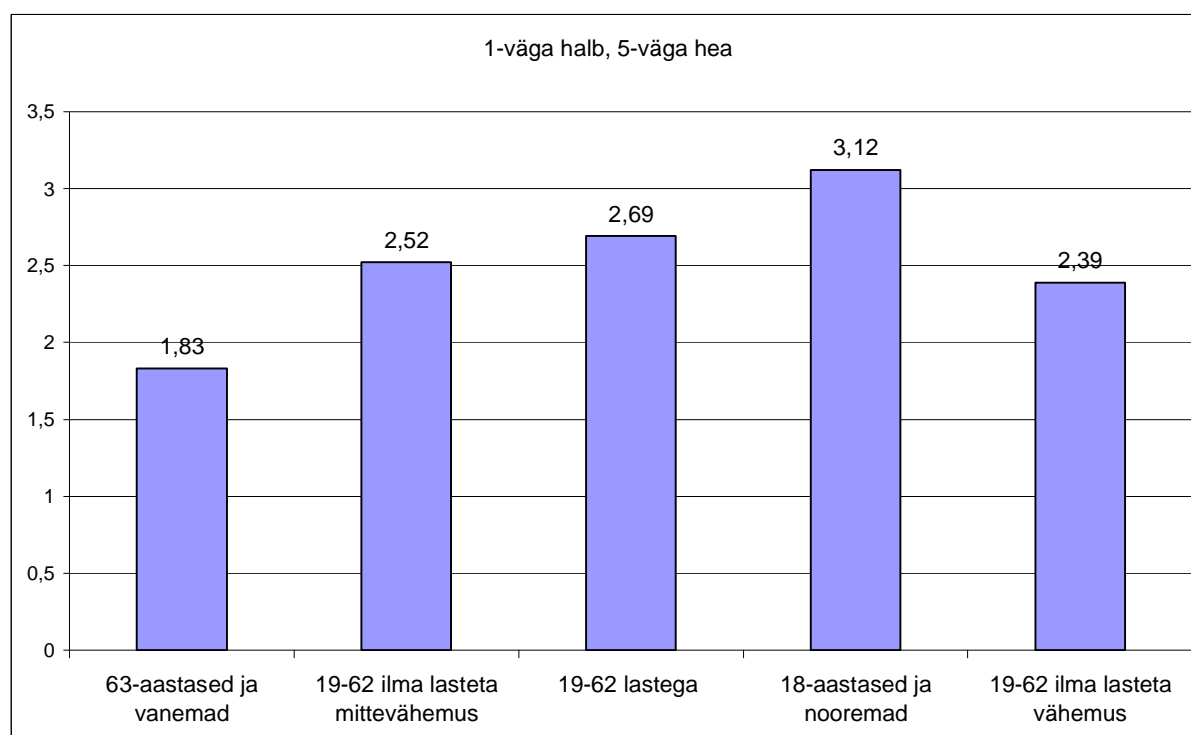
Tabel 3. Eesti elanike hinnang tervisele ja vanus 2007 (%)

Vanus	Väga hea või hea	Ei hea ega halb	Halb või väga halb
16–24 a	88.2	10.1	1.7
25–34 a	82.2	14.9	2.9
35–44a	67.0	28.6	4.4
45–54 a	44.4	44.8	10.8
55–64 a	27.6	50.4	22.0
65 a ja vanemad	13.3	44.5	42.2

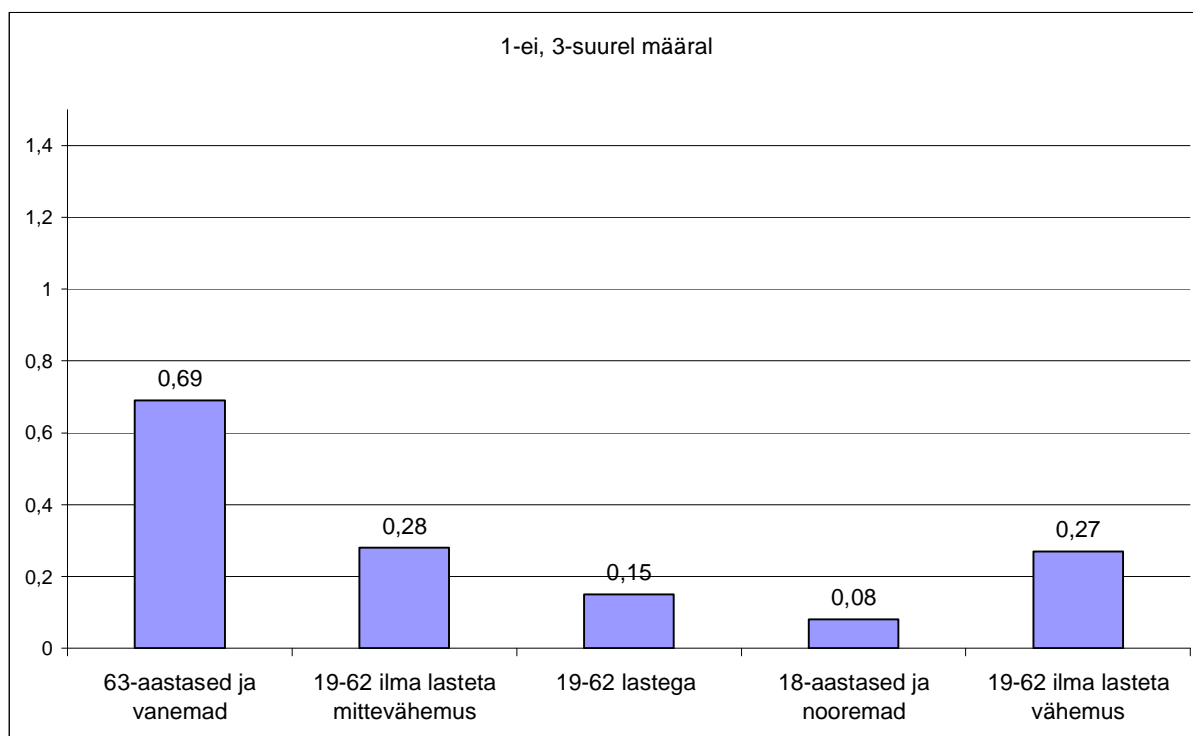
Allikas: Statistikaamet

Ka Euroopa sotsiaaluuringu andmed näitavad, et 63-aastased ja vanemad inimesed peavad oma tervist pigem rahuldavaks ning 19–62-aastased pigem heaks (Joonis 8). Tervisehädade sagenemise tõttu vanemas eas on ootuspärane, et võrreldes teiste vanuserühmadega on 63-aastaste ja vanemate inimeste igapäevaelu sagedamini ka häiritud pikaajalise haiguse või tervisehäire tõttu (Joonis 9). Umbes pool valimis olnud üle 63-aastastest vastas, et tervis ei mõjuta nende igapäeva tegevust üldse, 16%, et suurel määral ja 37%, et mõningal määral.

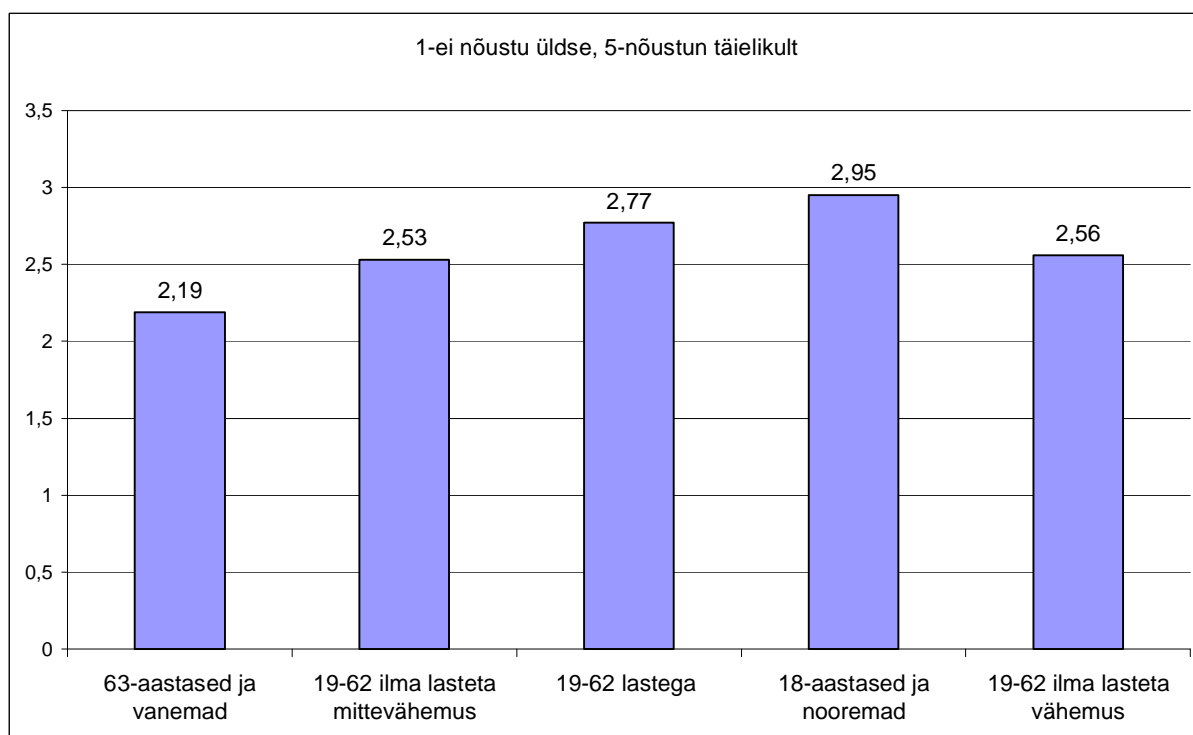
Lastega perede täiskasvanute tervislik seisund on teistest täiskasvanute rühmadest parem (Joonis 8). Statistiliselt erinevust ei ole viimastel vaid ilma lasteta mitte-eestlastest (kelle rühmas sees on ilmselt suured rühmasisesed erinevused).

Joonis 8. Üldine subjektiivne hinnang tervisele (eakad on statistiliselt erinevad kõigist teistest rühmadest, lastega perede täiskasvanute näitajad on võrdsed ilma lasteta vähemuse näitajatega)

Joonis 9. Terviseseisundi mõju igapäevaelule. Vastus küsimusele, kas Teie igapäevased tegevused on mingil moel piiratud pikaajalise haiguse, puude või psüühilise tervisehäire tõttu? (Eakate rühm ja lastega perede rühm erinevad statistiliselt kõigist teistest rühmadest)

Joonis 10. Nõustumine väitega “minu elus on palju füüsilist aktiivsust”

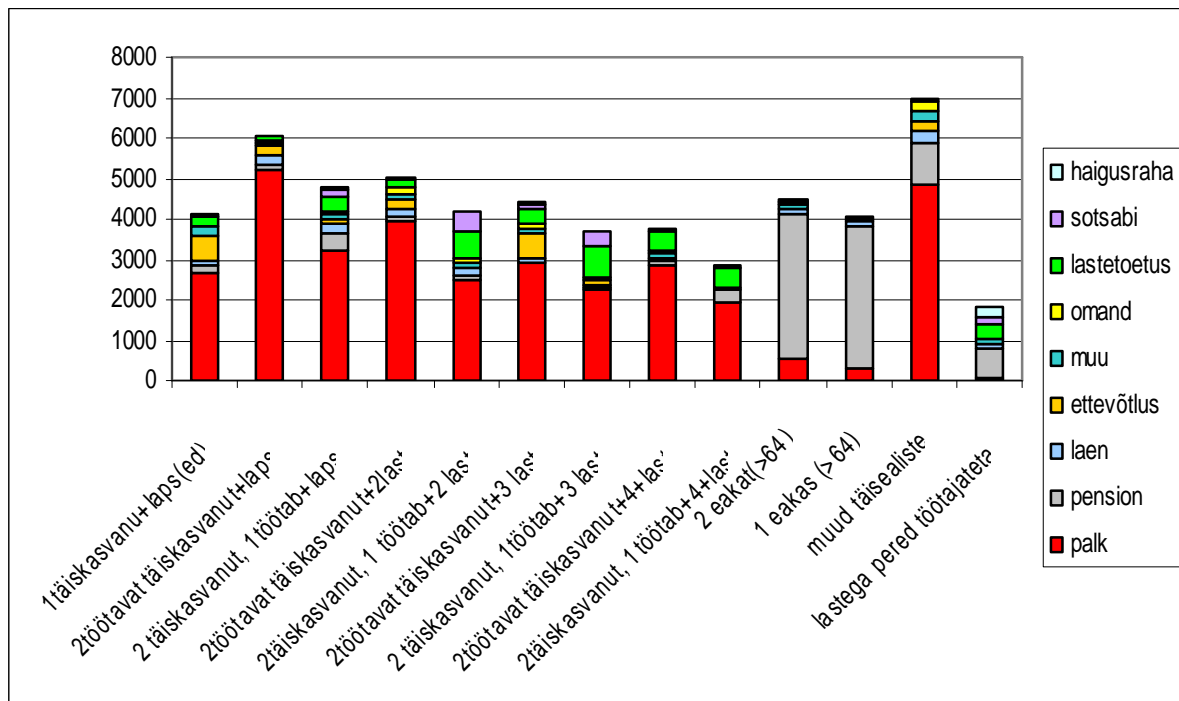
Füüsiline tegevus mõjutab positiivselt inimese terviseseisundit ning teisest küljest – inimene, kelle igapäevast tegevust piirab (pikaajaline) tervisehäda, ei saa füüsiliselt aktiivne olla. Eesti

eakad hindavad oma füüsilist aktiivsust keskmiseks, kuid nende igapäevaelu sisaldab siiski mõnevõrra vähem füüsilist tegevust kui teistel rühmadel (Joonis 10).

Uuringus küsiti ka rahulolu kohta tervishoiusüsteemiga. Keskmine vastus oli umbes 4 palli skaalal 0 – väga halb, 10 – väga hea I. Eri rühmade hinnang tervishoiusüsteemile ei erinenud statistiliselt.

4. Majanduslik toimetulek

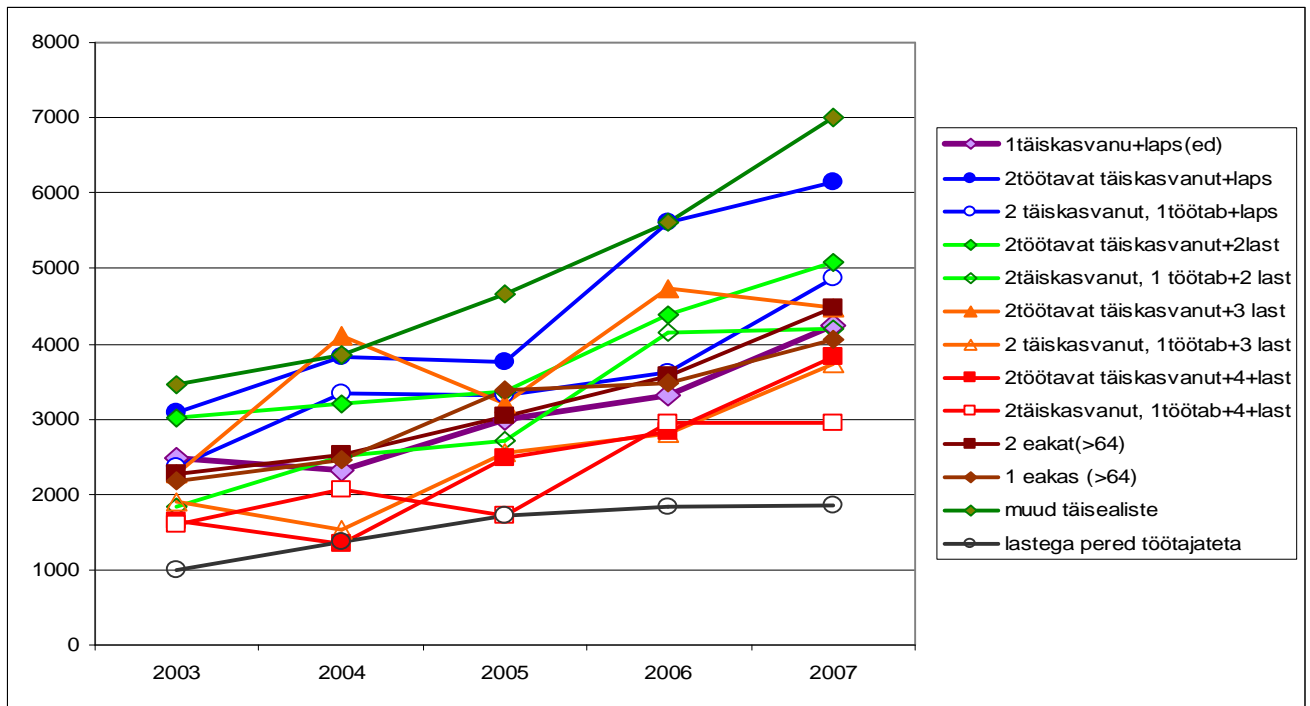
Oma sissetulekute taseme poolest inimese kohta on kahe pensionäri ja ühe pensionäri leibkonnad võrreldavad lastega perede ning üksikvanema peredega (Joonis 11). Alljärgnev ülevaade eakate leibkondade majanduslikust toimetulekust põhineb E.-M. Tiidu (2008) raportil.

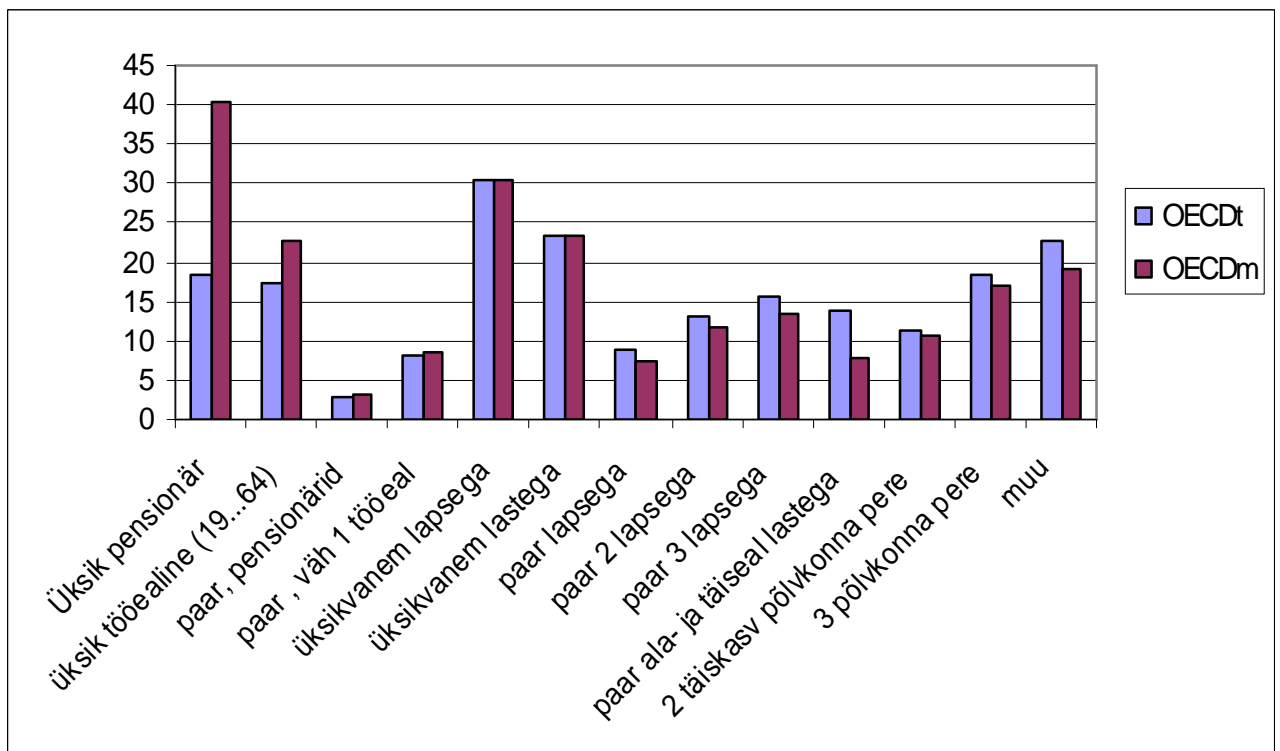
Joonis 11. Leibkonna sissetulek liikme kohta 2007. a (Allikas: Tiit 2008)

Aastatel 2003–2007 kasvasid pensionäride leibkondade sissetulekud umbes sama kiirusega kui lastega perede omad (Joonis 12). Sissetulek suurenes kiiremini kui näiteks ilma töötajateta või ühe töötajaga leibkonnas, kuid jäi mõnevõrra alla palkade kasvutempole. Kahe eaka inimese leibkonna sissetulek inimese kohta oli mõnevõrra kõrgem kui üksikul pensionäril.

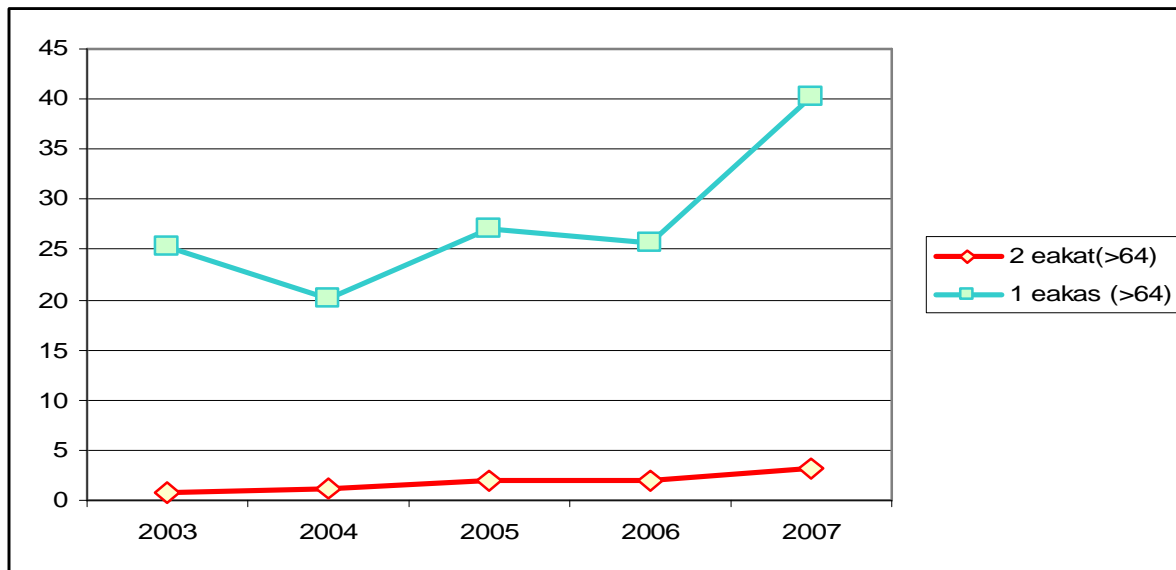
2007. aastal oli tarbimiskaale arvesse võttes üksikute pensionäride vaesusrisk suurem kui enamuse teist tüüpi leibkondade vaesusrisk (Joonis 13). Varasemate OECD tarbimiskaalude järgi on vaid üksikvanema pere vaesusrisk suurem. Kahe pensionäri leibkonnal oli seevastu üks madalamaid vaesusriske Eestis.

Jooni 11. Sissetulek leibkonnaliikme kohta. Dünaamika aastail 2003—2007 (Allikas: Tiit 2008)

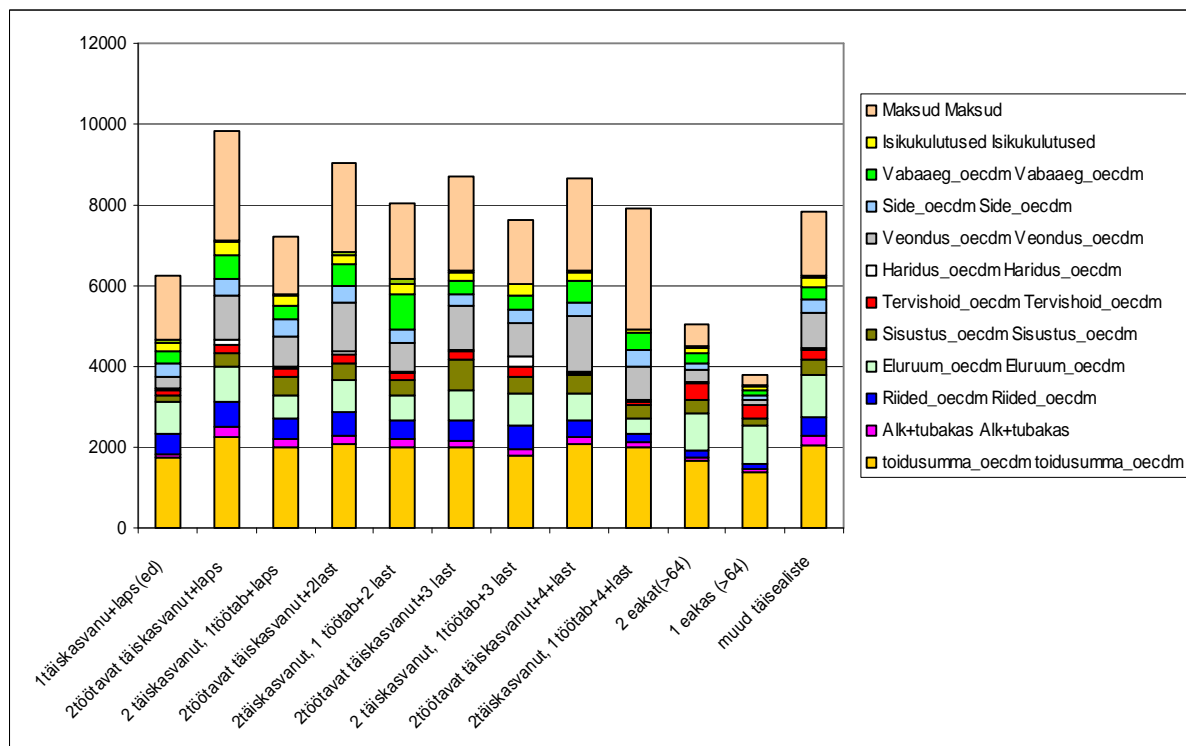

Joonis 13. Perede vaesusriskid erinevate OECD tarbimiskaalude korral aastal 2007 (Allikas: Tiit 2008)

Joonis 14. Eakate inimeste leibkondade vaesusrisk (Allikas: Tiit 2008)

Järsk üksikute pensionäride vaesusriski tõus toimus just 2007. aastal (Joonis 14). Vaesusrisk suurenes seetõttu, et kui üldiselt sissetulekud kasvasid kiiresti, siis eakate sissetulekud ei suurenenud sama kiiresti.

Joonis 15. Ekvaleeritud kogukulutused peamiste kulugrupid 2007. a (Allikas: Tiit 2008)

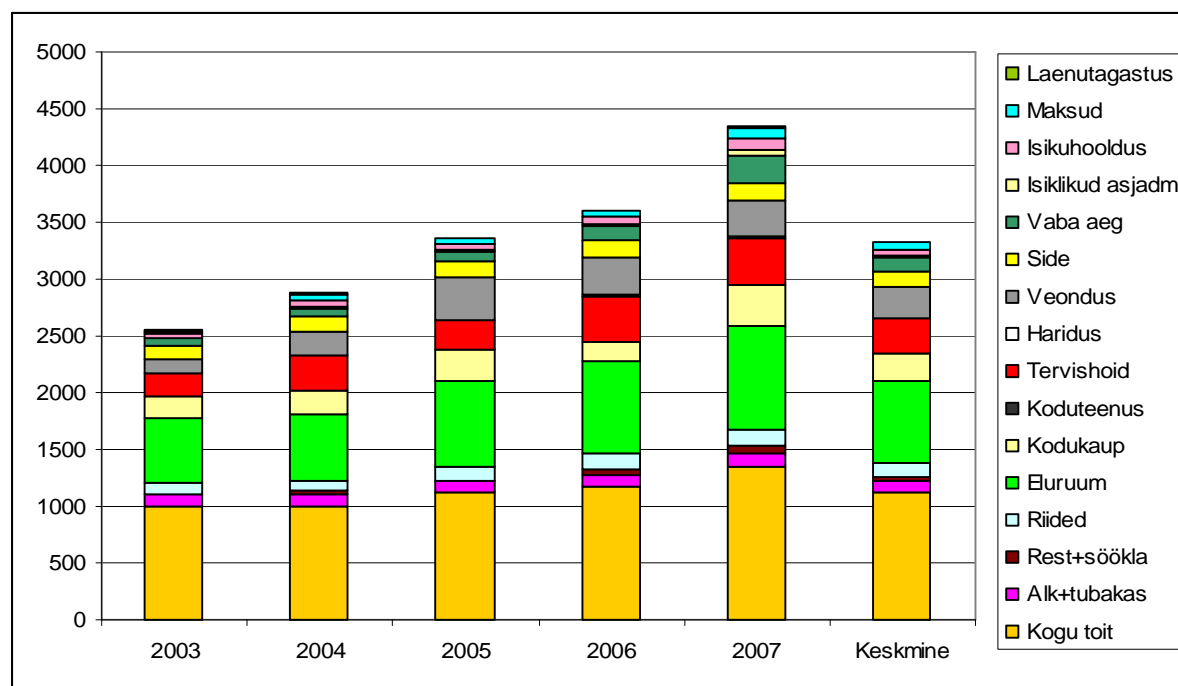
Tiidu (2008) uuringust selgub, et pensionäride leibkondade üldine kulutuste tase on suhteliselt madal (Joonis 15). Iseloomulik on, et väga suure osa kulutustest moodustavad eluasemekulud. Kõige suurema osakaaluga võrreldes kõigi teiste leibkonnarühmadega on nii absoluutselt kui ka suhteliselt tervishoiukulutused. Seevastu väga väikese mahuga on

kulutused riieale, transpordile, vabale ajale ja sidele, peaaegu puuduvad hariduskulutused., peaaegu puuduvad laenukohustused.

Kaks eakat

Kahe vähemalt 65-aastase eakaga leibkonnad on Eestis küllaltki levinud, moodustades 6,6% leibkondadest. Kahe eakaga leibkonna sissetuleku moodustab peamiselt pension, mis 2003–2007 kasvas keskmisest tasemest mõnevõrra vähem (77%, seega oli reaalse pensioni kasv vaid 49%). Viimastel aastatel on jõudsalt suurenenud ka palga osa, kuid see ei ületa siiski kümnendikku kogu sissetulekust. Niihästi ettevõtlus- kui ka omanditulu on marginaalne, sama kehtib ka laenude kohta. Nominaaltulu 98%-ne kasv 2003–2007 tagas reaaltulu kasvu 66%, mis vastas enam-vähem kõigi leibkonnatüüpide keskmisele sissetulekute kasvule.

Siiski ei hoia enamuse eakatest kokku toidu arvelt, sama on ka Eestis üldine suundumus (Joonis 16). Väikesteks erisusteks on valmistoitude väiksem osakaal, samuti kala ja toidurasvade, ning köögiviljade väiksem tarbimine. Samuti erineb teistest leibkonnatüüpidest märgatavalt kogukulutuste struktuur.

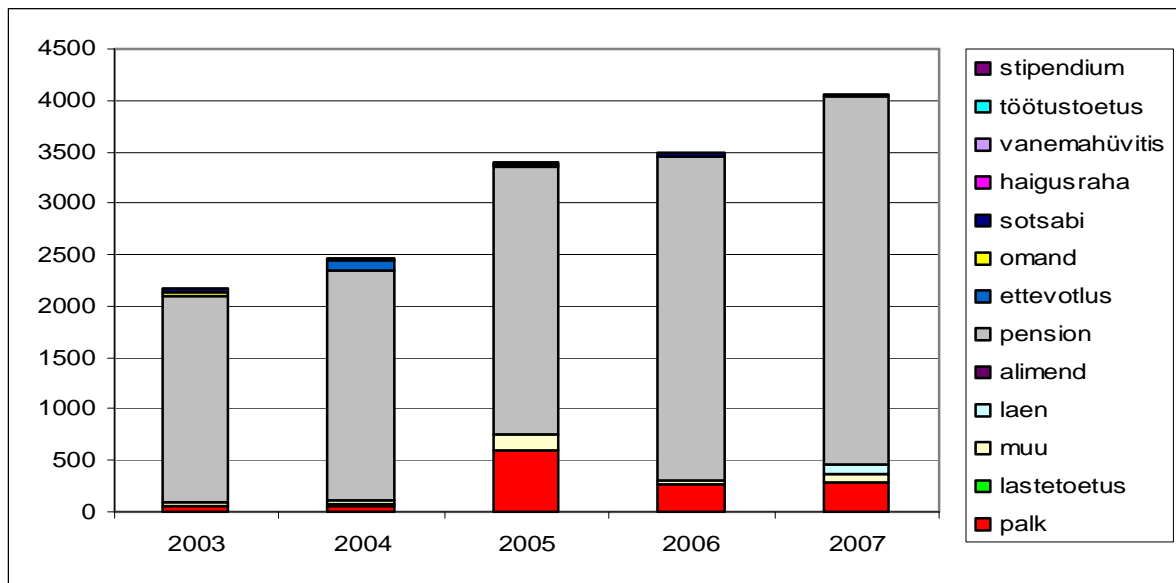

Joonis 16. Ekvaliseeritud kogukulutused kahe eakaga peres (Allikas: Tiit 2008)

Kahe eakaga peres moodustavad kulutused toidule keskmiselt 35%, järgnevad eluruumikulutused enam kui viiendiku ulatuses. Tervishoiukulutused on suuremad kui keskmiselt Eestis, transpordikulutused aga märksa väiksemad. Üsnagi tagasihoidlikud, kodukulutustest väiksemad, on kulutused riieale ja vabale ajale.. Märkimisväärne on, et ka eakatel on arvestatava suurusega sidekulutused.

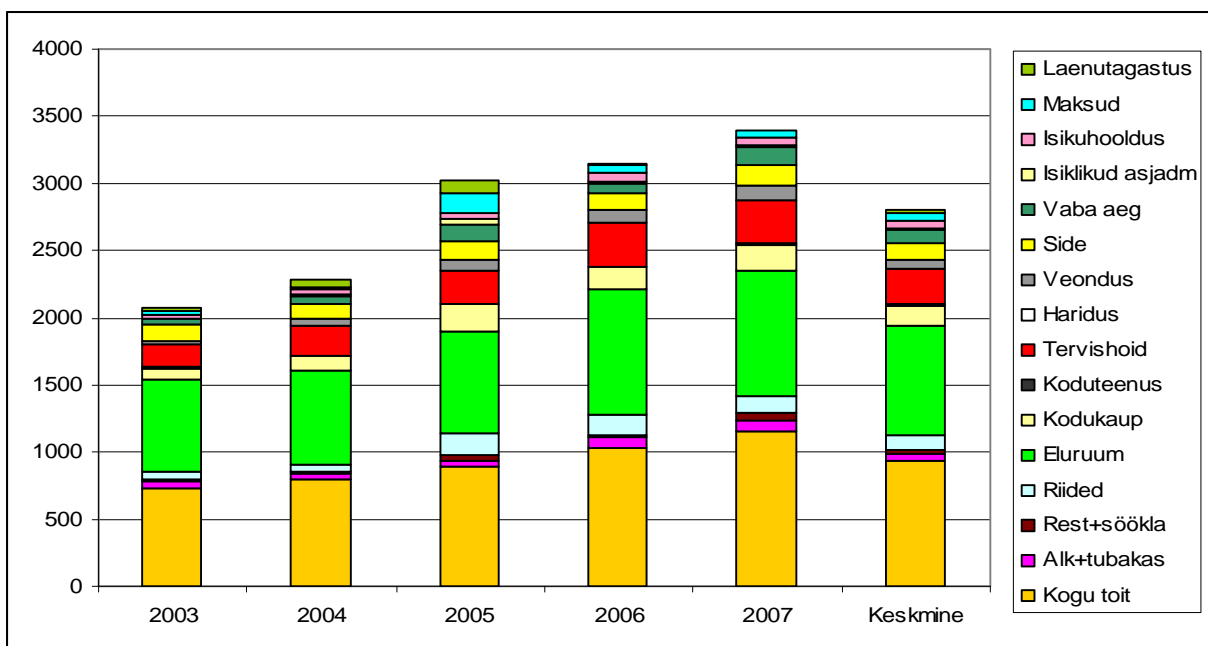
Üksik eakas

Üksiku eaka leibkondi on Eestis palju, 15% kõigist leibkondadest, ja nende arv suureneb. Sissetulekute kasvu andmed on üksikpensionäride puhul samased pensionäripaariga: pensioni nominaal- ja reaalkasv oli 2003–2007 vastavalt 79% ja 15%, sissetulekute nominaal- ja reaalkasv 87% ja 57%.

Joonis 17. Sissetulekute struktuur üksiku eaka leibkonnas (Allikas: Tiit 2008)

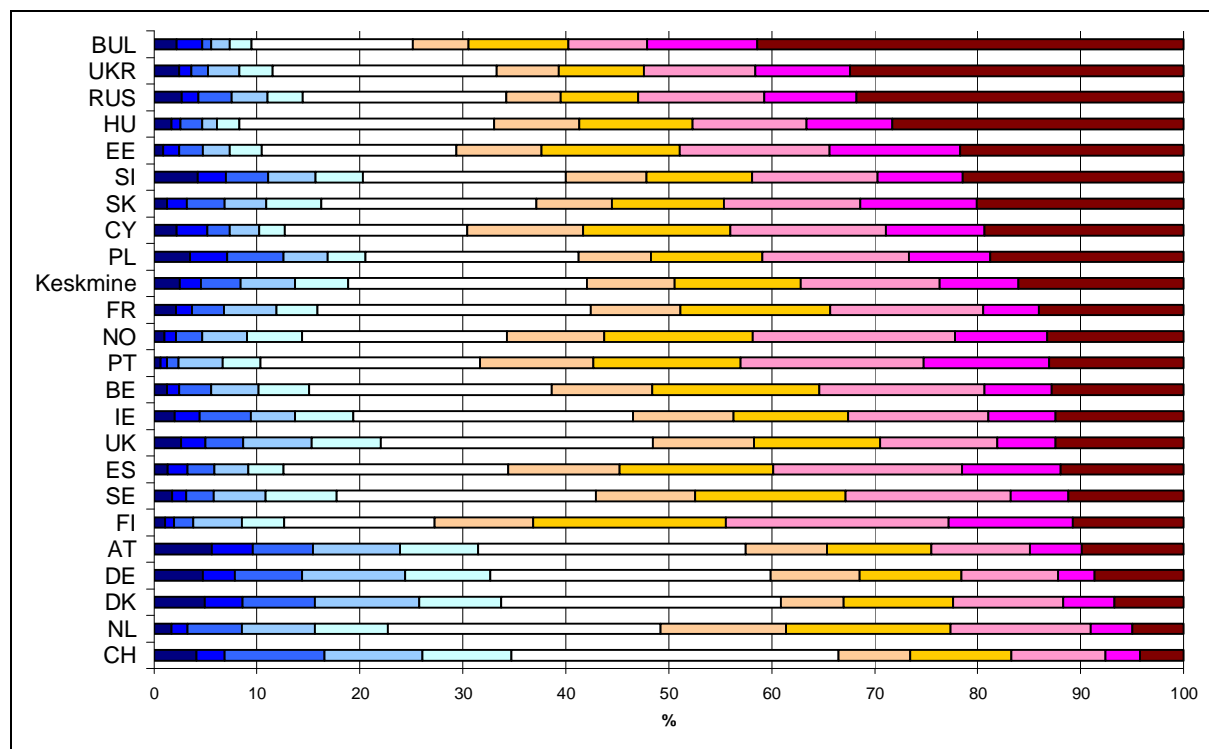
Sissetulekute struktuuri poolest ei erine oluliselt üksik eakas eakate paarist, erinevus toimetulekus on aga arvestatav (Joonis 17). Kuna üksik eakas on sagedamini naine, on ka palga ja ettevõtluse osa sissetulekute struktuuris mõnevõrra väiksem kui kahe eaka peres, kus sagedamini töötab mees. Kõigi muude elatusallikate osa üksiku eaka sissetulekute seas on tühiselt väike.

Joonis 18. Ekvaliseeritud kogukulutused üksiku eaka peres (Allikas: Tiit 2008)

Üksiku eaka leibkonna toidukulutuste struktuur sarnaneb kahe eakaga leibkonna omaga, pisut väiksem on alkoholikulutuste osakaal (Joonis 18). Ekvaliseeritud kogukulutuste jaotus on aga märksa erinev. Kui toidu peale kulub ka üksikul eakal ligi kolmandik sissetulekustest, siis peaaegu teine kolmandik kulub eluasemele. Veel ligi kümnendiku moodustavad tervishoiukulutused ning kõigeaks muuks jäävad üsna piiratud ressursid.

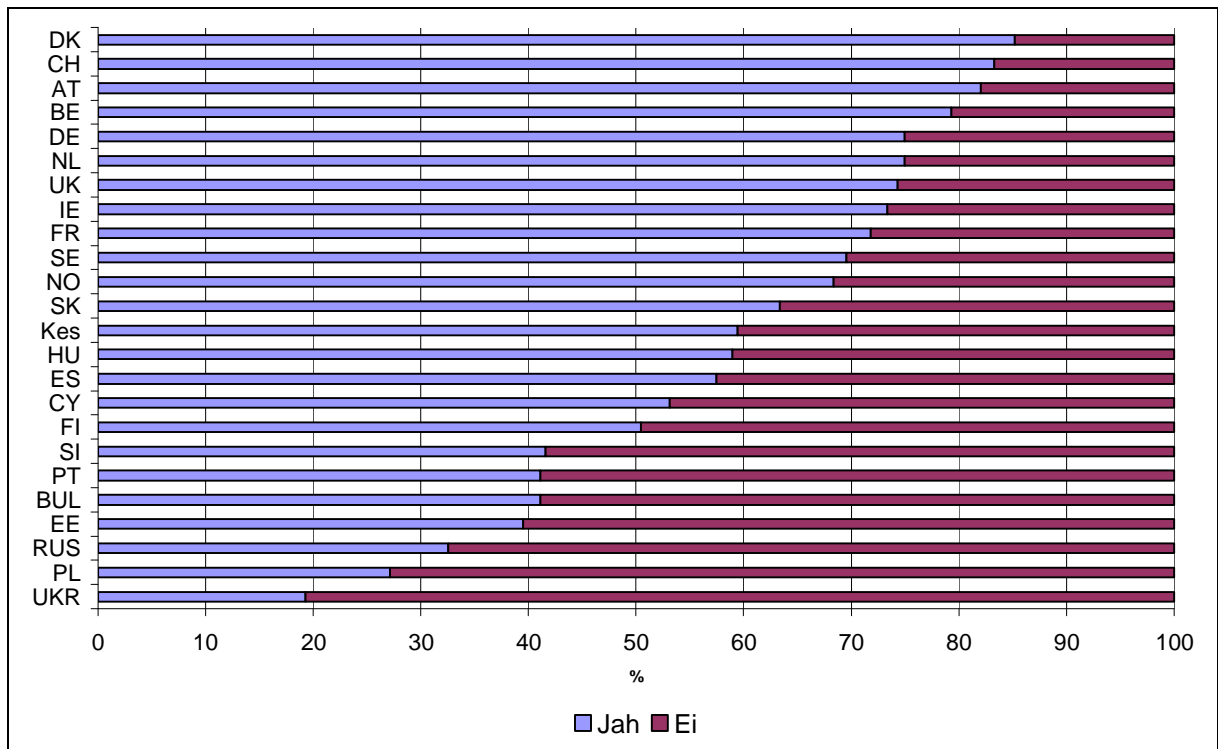
Riikide võrdlusest nähtub, et eestimaalased usuvad palju valitsuse vastutusse inimeste sissetulekute kindlustamisel vanas eas (Joonis 19). Vaid ligi 40% üle 50-aastastest on kogunud ise sääste vanaduspõlveks, mis on Euroopa riikide võrdluses väga tagasihoidlik näitaja (Joonis 20).

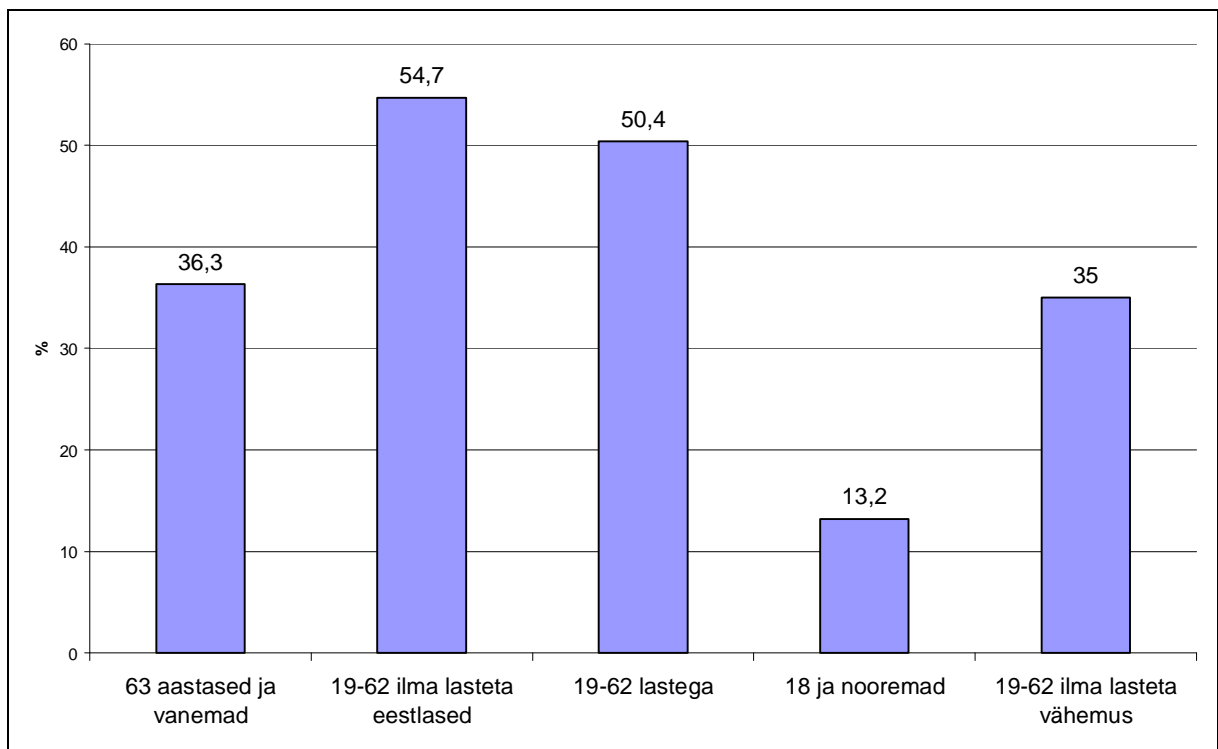
Joonis 19. Vastus küsimusele, kes vastutab inimeste sissetulekute eest pensionipõlves (peamiselt ise - tumesinine ise, peamiselt valitsus – tumepunane)

Eri rühmade suhtumine enda kindlustamisse vanaduspõlves ja vastav käitumine on siiski väga erinev. Eelkõige võib oodata ettevalmistusi vanaduspõlveks eakatelt ning täiskasvanud inimestelt. 2006. aasta uuring näitab, et eakad ja mitte-eestlased on oma säästmiskäitumiselt sarnased. Mõlema rühma puhul on siiski vaid 35–36% teinud ise ettevalmistusi vanaduspõlveks, samas kui eestlastest tööealiste seas on ligi pooled kuidagi ennast kindlustanud (Joonis 21). Eakad loodavad enam oma sissetulekute kindlustamise küsimustes ka valitsusele (Joonis 22). Valitsusele lootmise osas ollakse statistiliselt samas rühmas mitte-eestlastega. Selline tulemus võib olla osaliselt seletatav ka pensionikindlustuse süsteemi noorusega ning inimeste harjumusega selles osas usaldada riiki. Tulemuseks on see, et Eesti eakad on siiski suhteliselt enam mures oma majandusliku toimetuleku pärast kui teised rühmad.

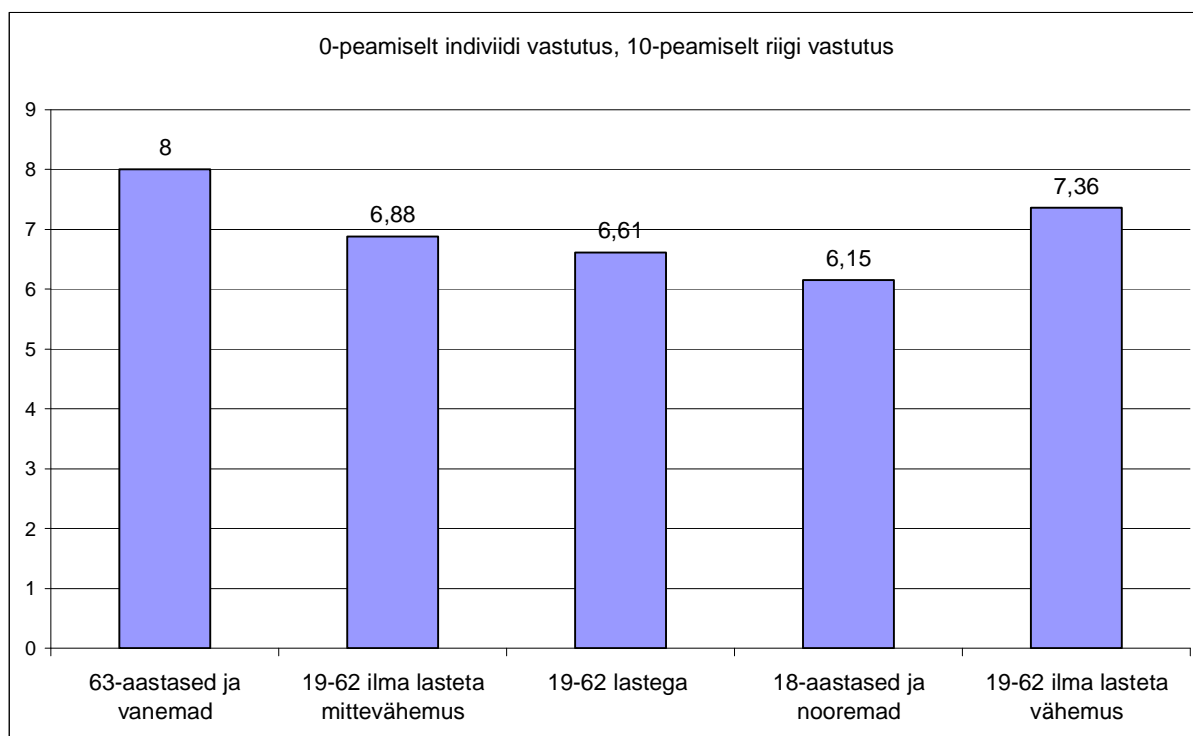
Eakad hindavad oma majanduslikku elustandardit keskmiselt (Joonis 23). Kõige kõrgemalt hindavad oma elustandardit noored inimesed, kes on majandusliku toimetulekuga pigem rahul kui rahulolematud (Joonis 24). Teised rühmad, sh eakad, ei erine üksteisest statistiliselt.

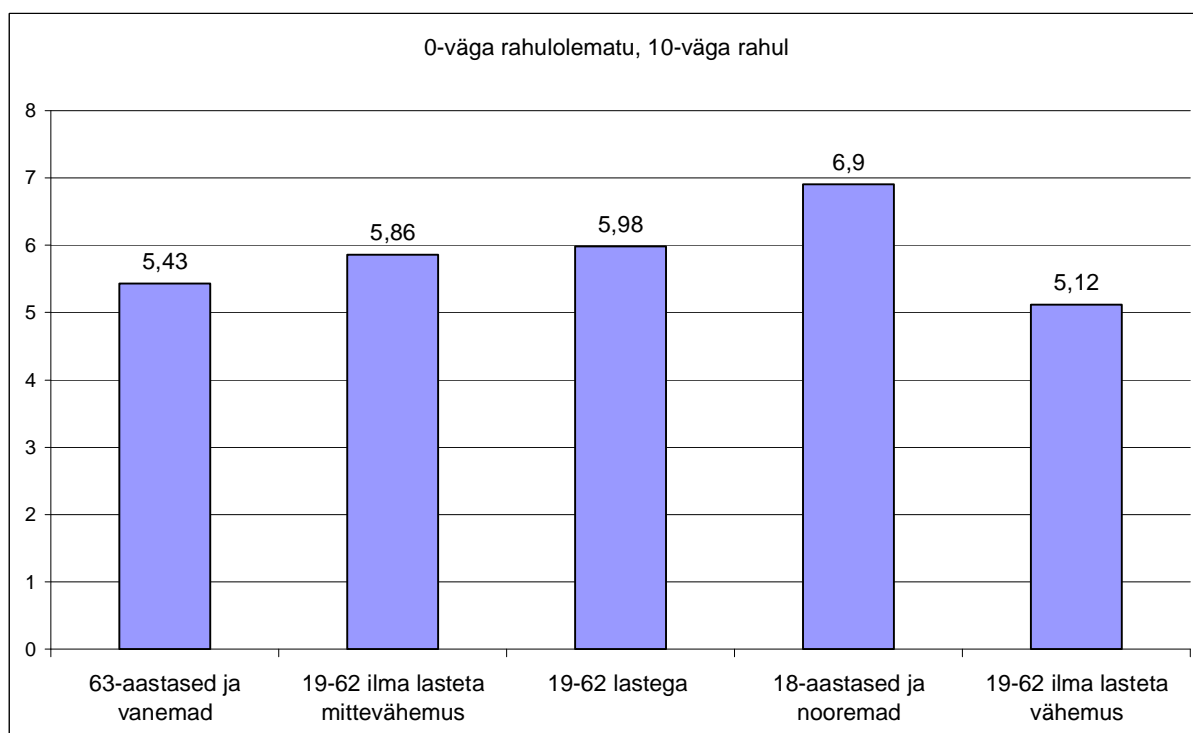
Joonis 20. Üle 50-aastased inimesed, säästude olemasolu vanaduspõlveks

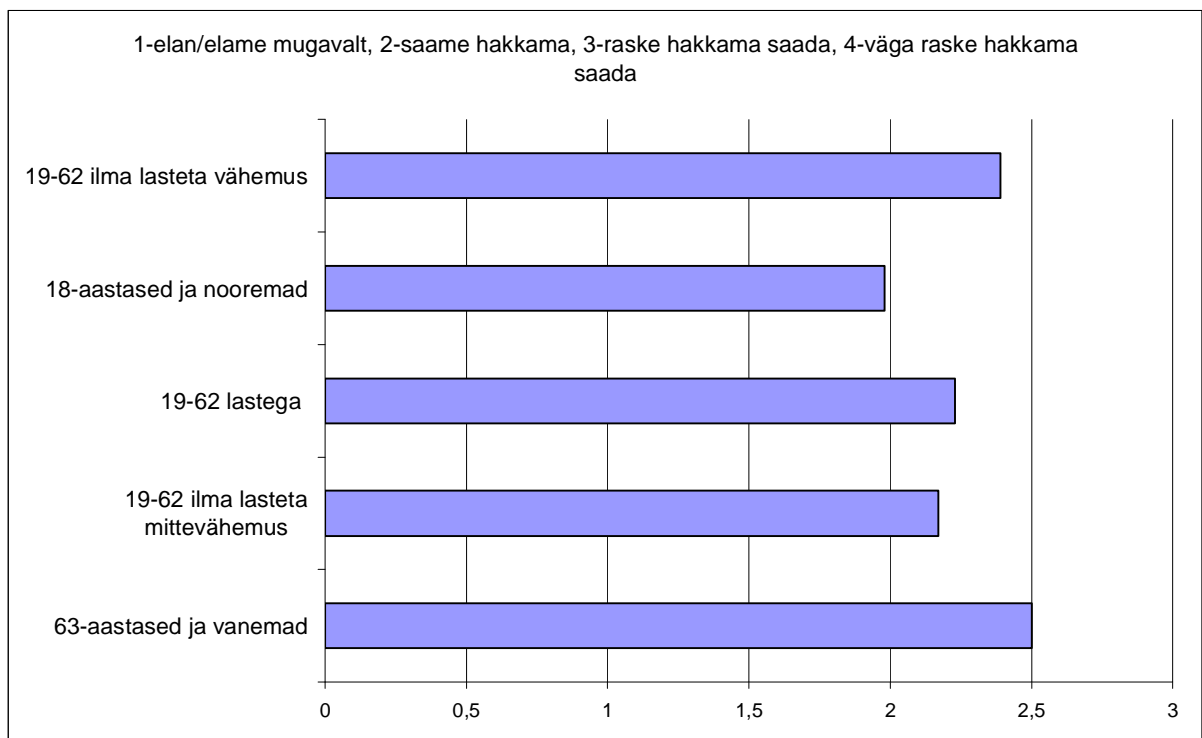
Joonis 21. Inimesed, kellel on säästnud vanaduspõlveks. Vastus küsimusele, kas olete kogunud sääste selleks, et vanaduses mugavalt elada?

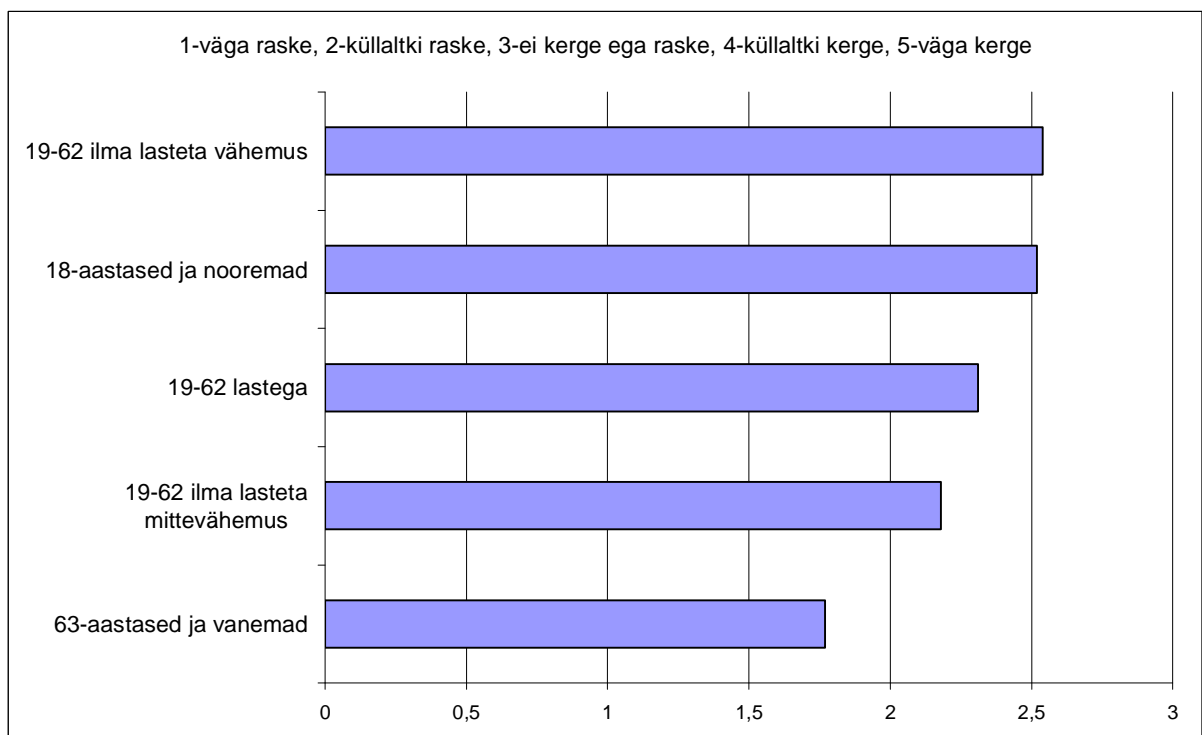
Joonis 22. Vastus küsimusele, kes on peamiselt vastutav selle eest, et tagada inimestele normaalne elustandard vanaduspõlves? (keskmised, eakad on statistiliselt sama mitte-eestlastega)

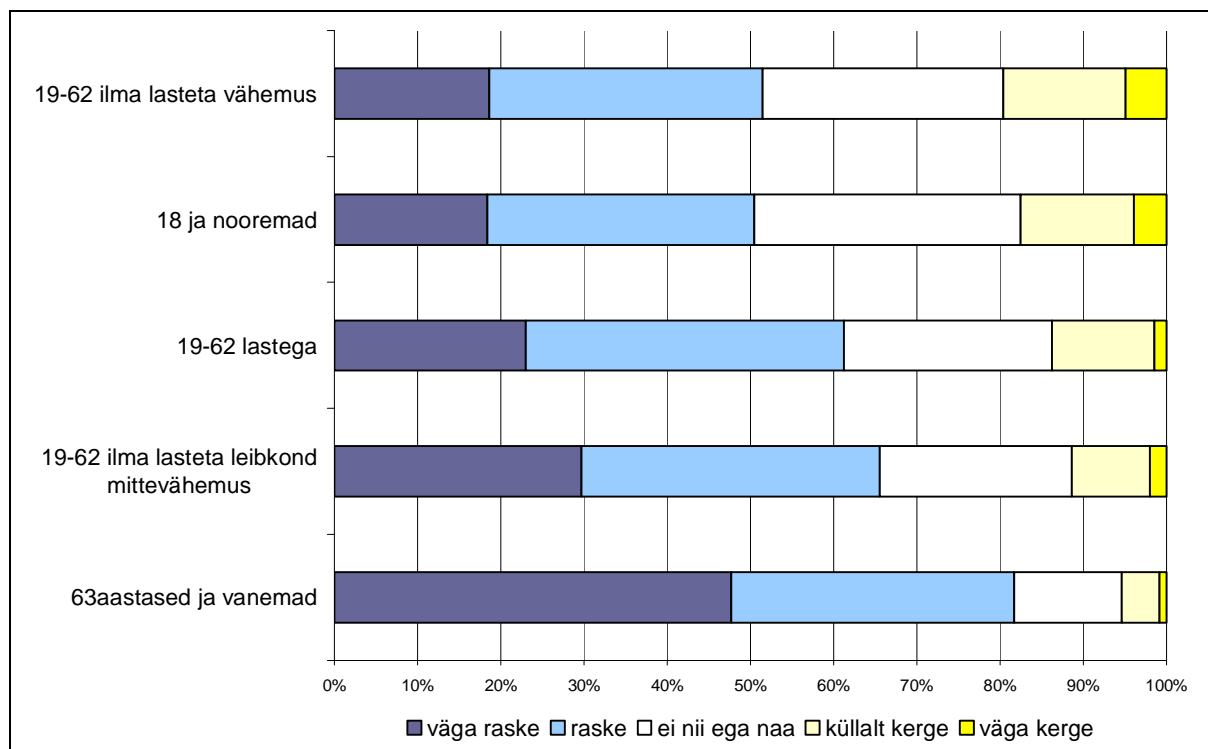
Joonis 23. Rahulolu majandusliku toimetulekuga. Vastus küsimusele, kui rahul olete oma praeguse elustandardiga (keskmine, eakad, ilma lasteta eestlased, ilma lasteta rahvusvähemus, lastega pered ei erine statistiliselt)

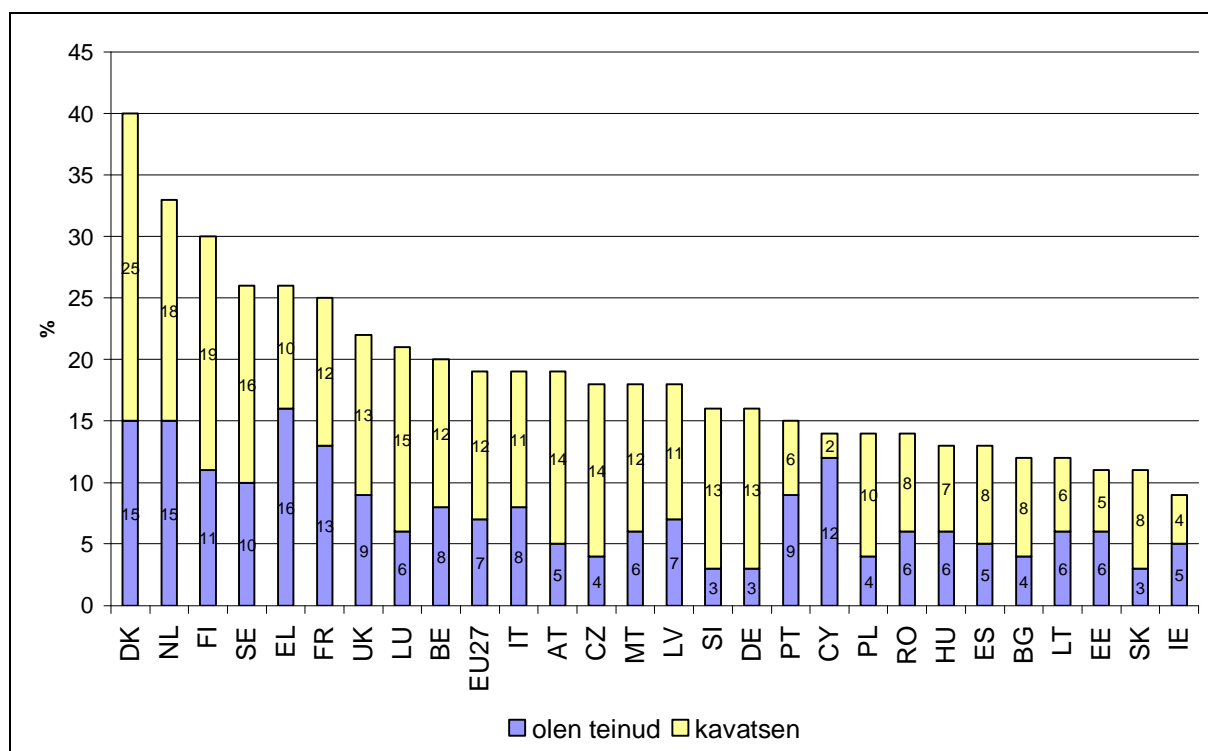
Joonis 24. Hinnang majanduslikule toimetulekule praeguse sissetulekute taseme juures (keskmine, eakate, lastega perede ja vähemuse vahel ei ole statistilisi erinevusi)

Joonis 25. Võimalus vajaduse korral rahalist abi saada (keskmine, kõik erinevad statistiliselt eakatest)

Joonis 26. Võimalus vajaduse korral raha laenata

Joonis 27. Pensionärid, kes kavatsuvad elukohta vahetada (Allikas: Family life ... 2008)

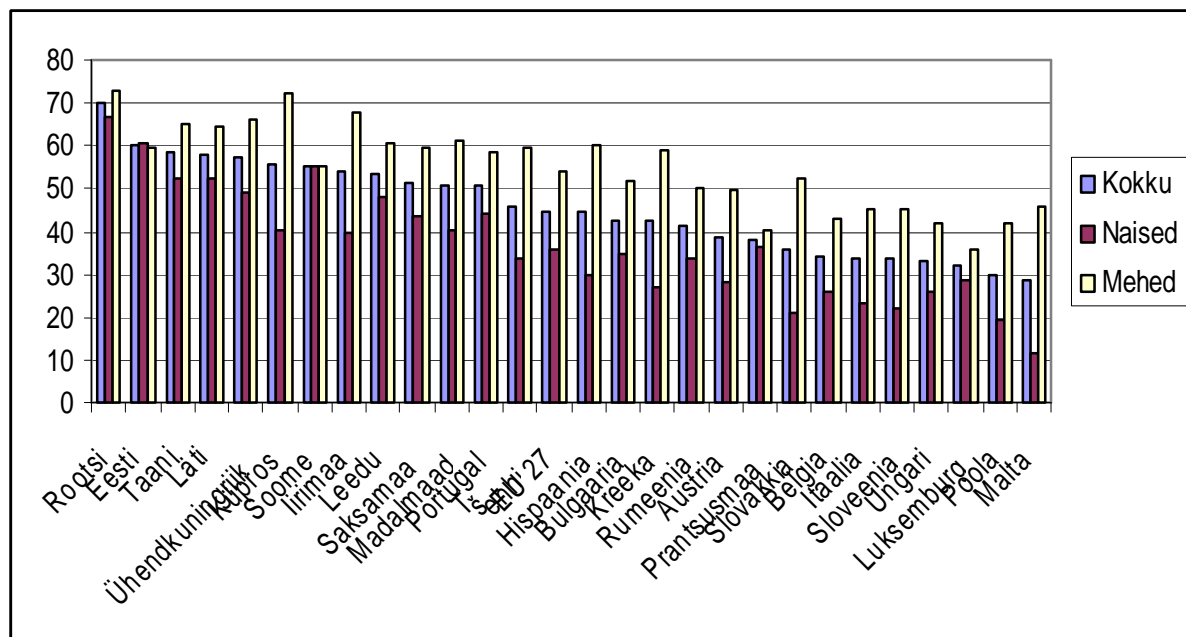
Kuigi eakad ei hinda oma olukorda keskmiselt väga raskeks, siis võrreldes noorte inimeste ja 19–62aastaste ilma lasteta elavate eestlastega, tunnevad vanemad inimesed, et nad tulevad halvemini toime (Joonis 24). Hinnangus majanduslikule toimetulekule puuduvad statistilised erinevused eakate, lastega perede ja vähemusrühma vahel. Majanduslikku kindlustunnet aitab suurendada sotsiaalne võrgustik, kust on võimalus vajaduse korral abi saada. Uuring

näitab, et eakad hindavad kõigist teistest rühmadest oma võimalusi kelleltki vajaduse korral raha laenata keskmiselt kõige väiksemaks (Joonis 25). Ligi 80% eakatest ei arva, et neil oleks kelleltki vajaduse korral raha allaenata (Joonis 26).

Sageli kaasneb pensionipõlve saabumisega majanduslik või füüsiline vajadus ning võimalus muuta elukohta. Kuigi ka Eesti inimeste rändeaktiivsus tõuseb pensioniea saabudes, ollakse Eestis võrreldes teiste riikidega siiski suhteliselt väheaktiivsed elukoha vahetamisel (Joonis 27). See võib olla tingitud osaliselt Eesti inimeste harjumustest elada kogu elu samas korteris/majas ja ka suhtelisest piiratud eluasemeturust. Eurobaromeetri uuring (Family life ... 2008) näitab siiski, et Eesti eakad, kes kavatsevad elukohta vahetada, eelistavad väiksemaid kortereid ja maapiirkondi (30%).

5. Vanemaealiste tööhõive Eestis ja rahulolu tööeluga

Vanemaealiste tööhõive määr Eestis on kõrgem kui Euroopa Liidus keskmiselt. 55–64-aastaste tööhõive määr on Eestis Rootsi järel Euroopa Liidu kõrgemaid (Joonis 28). Kui 55–64-aastaste tööhõive määr on Euroopa Liidus keskmiselt 45%, siis Eestis on see 60% ja ainult Rootsist madalam. Eesti paistab koos Soome, Prantsusmaa ja Rootsiga silma ka selle poolest, et vahe naiste ja meeste tööhõives on võrdlemisi väike (2nd European...2008).

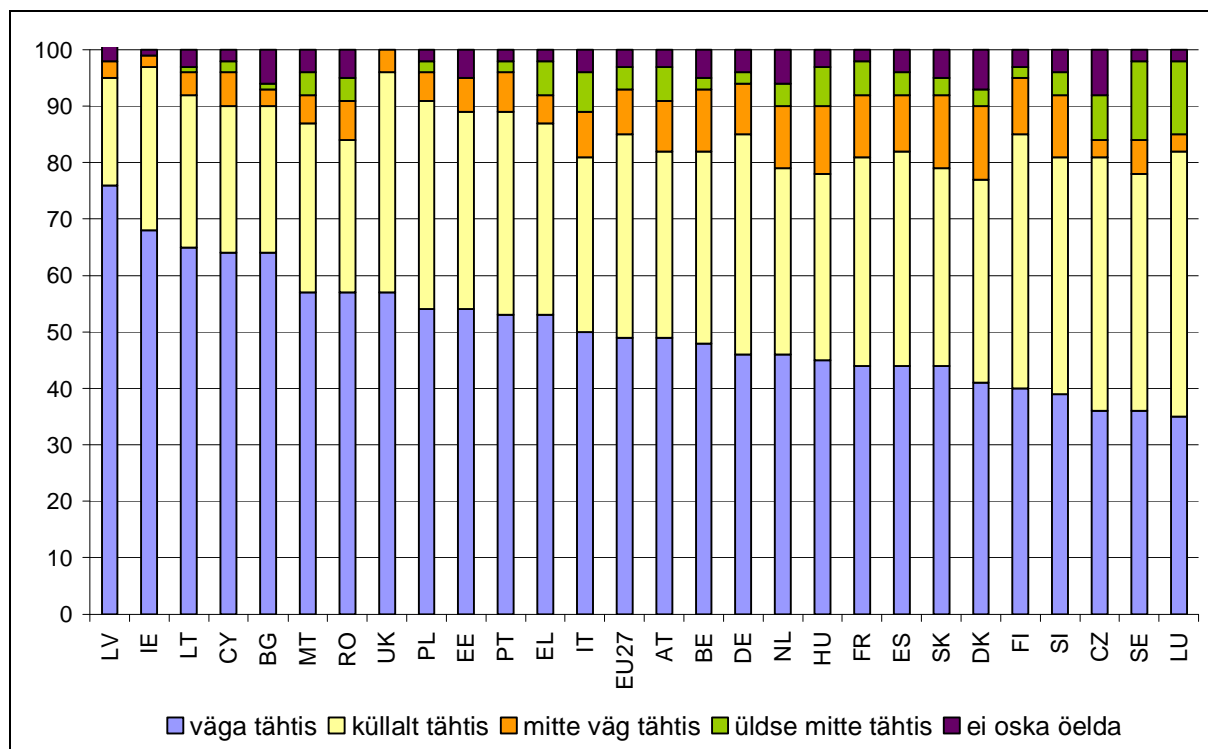
Joonis 28. 55–64-aastaste tööhõive määr (%) EL riikides 2007. a Andmed:(Eurostat)

Kokku töötab ligi 80% üle 50-aastastest pensionil olevatest naistest ja meestest Eestis (nd ... 2008). Seejuures oli 65–69-aastaste inimeste tööhõive määr 2007. aastal 25,9%

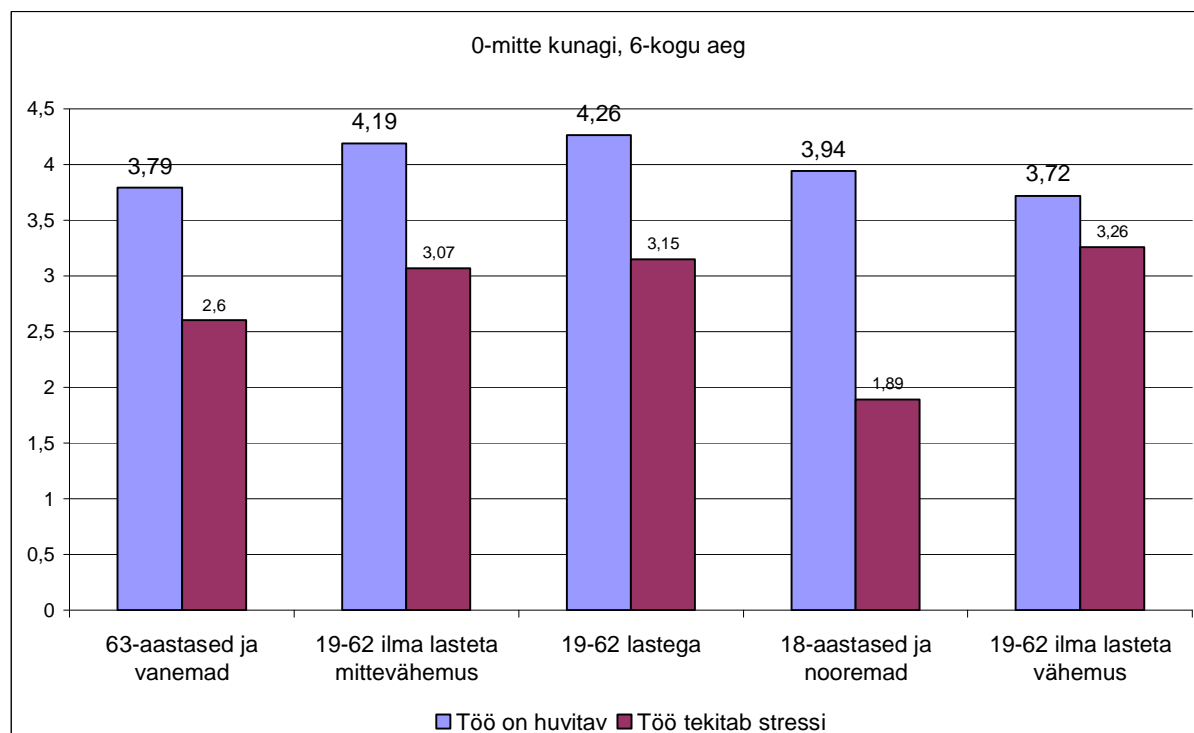
Isegi 70–74-aastaste vanuserühmas on tööhõive määr võrdlemisi kõrge (9,1%). 70–74-aastastest meestest on tööturul hõivatud 14,8% ning naistest 5,9%.

Paljud eakad töötavad osajaga. 50–74-aastastest töötab osajaga kokku 11,4% (7% meestest ja 14,9% naistest).

Ilmselt motiveerib Eestis pensioniikka jõudnud inimesi edasi töötama ka võrdlemisi väike vanaduspension, samuti see, et pensioniealist inimest töötamise korral ei jäeta ilma pensionist – alates 1996. aastast makstakse töötavale pensionärile lisaks sissetulekule ka täispensioni. Sellist pensionäride võimalust töötada soosib ka avalik arvamus (Joonis 29).

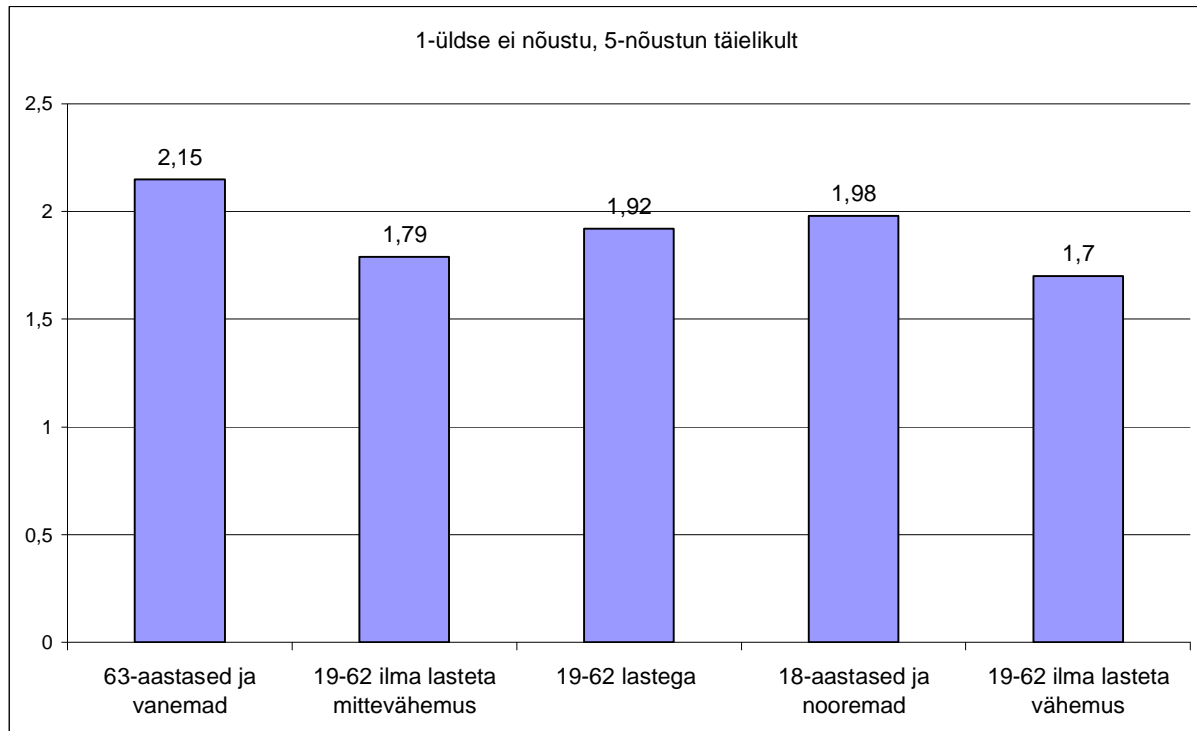
Joonis 29. Avalik arvamus: kui tähtis on lubada inimestel kombineerida pensioni saamist ja töötamist (Allikas: Family life ... 2008)

Joonis 30. Praeguse töö meeldivus ja pingelisus. Vastus küsimusele, kui sageli arvate, et teie töö on huvitav, kui sageli, et tekitab stressi (keskmine, huvitavuse osas on statistiliselt erinevad vaid eakad ja mitte-estlased ning lastega pered ja mitte-estlased; stressi osas on statistiliselt teistest erinevad noored)

Raportis vaadeldud rühmade vahel puudub statistiline erinevus rahuolus oma praeguse tööga ning töö ja isikliku elu tasakaaluga. Töö huvitavuse poolest eristub kolm rühma. Tööd peavad kõige huvitavamaks lastega täiskasvanud (on statistiliselt sama ilma lasteta eestlastega ning noortega), teisel kohal on töö huvitavuse hinnangu poolest lasteta vähemus ja kolmandal eakad (Joonis 30).

Tööl tekkiva stressi poolest on statistiliselt erinev vaid noorte rühm, kus on vähem stressi. Kõigi ülejäänud rühmade hinnangud ei erine statistiliselt.

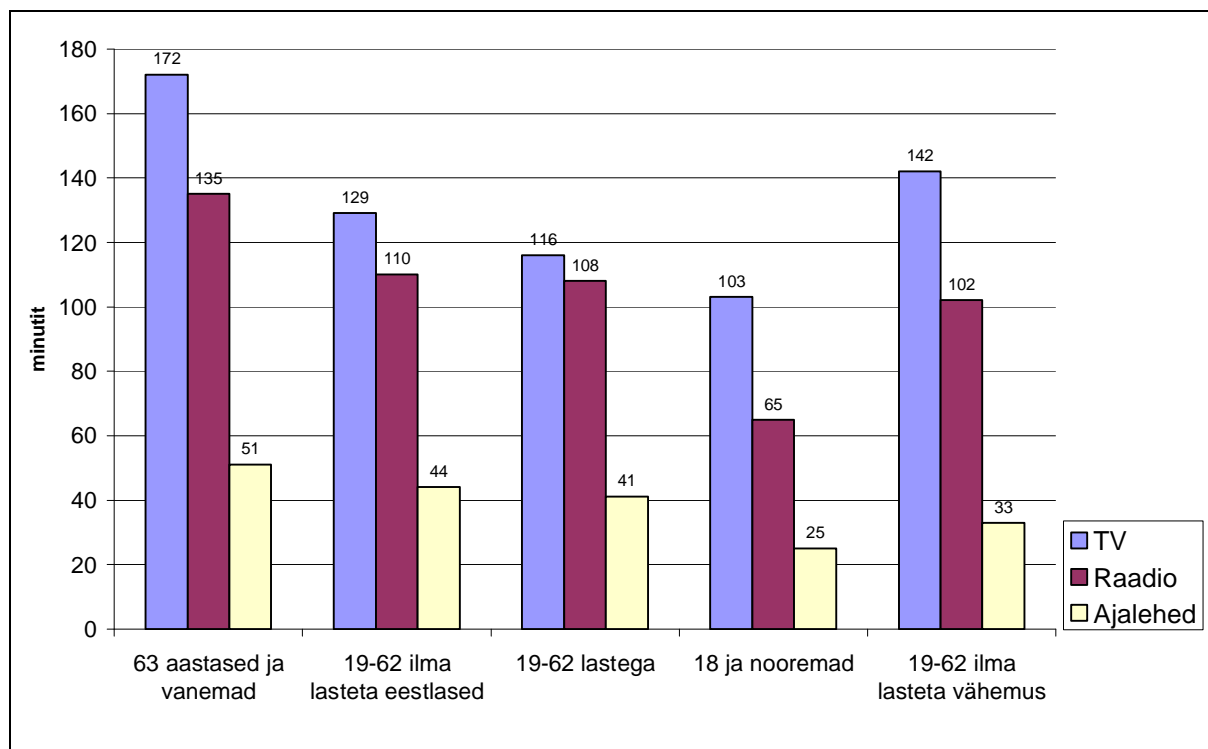

Joonis 31. Õiglase töötasu. Vastus küsimusele, kas peate pingutusi ja saavutusi arvesse võttes oma töötasu piisavaks (keskmised, eakad ei erine statistiliselt ühestki rühmast, lastega pered erinevad statistiliselt mitte-eestlastest, mitte-eestlased erinevad statistiliselt lasteta eestlastest, lastega peredest)

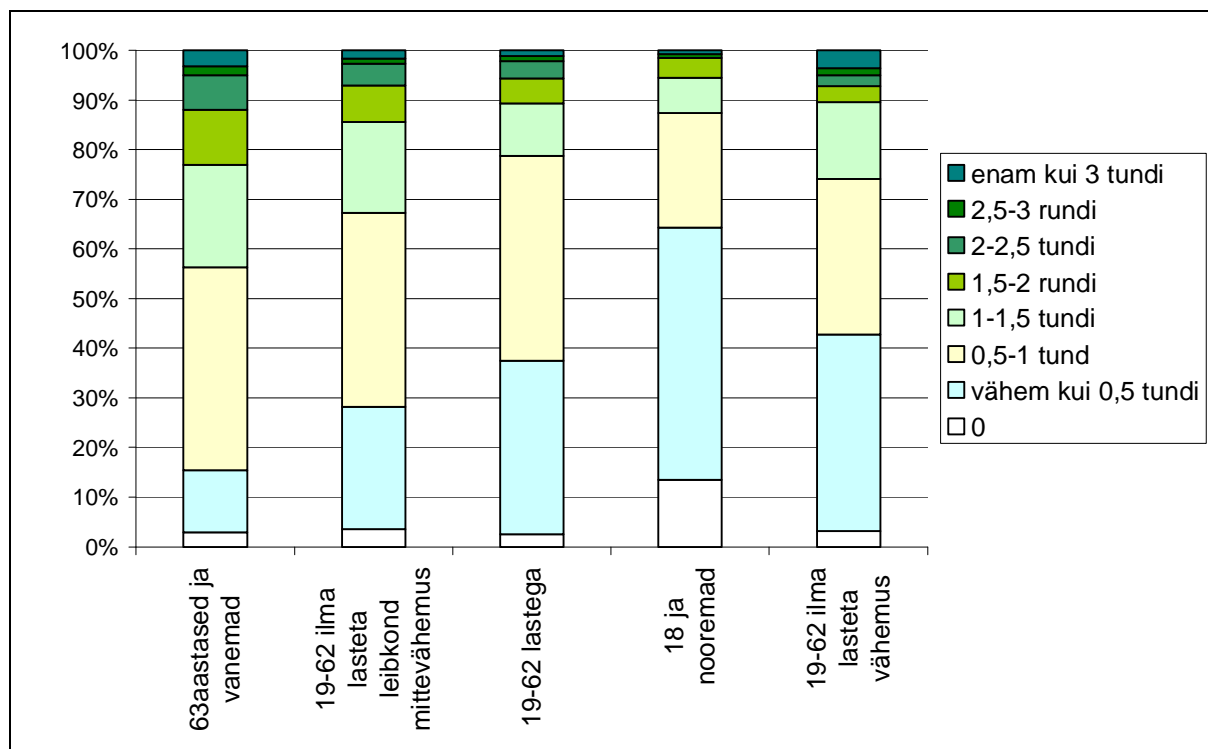
Töö õiglase tasustamise hinnangu skaalal 1–5 (Joonis 31) annavad inimesed keskmiselt kaks palli. Kuigi eakad peavad oma tööd keskmisest sagedamini õiglaselt tasustatuks (Joonis 31), ei ole see erinevus statistiliselt erinev teistest rühmadest. Ilmselt on eakate seas väga suured kõikumised selle hinnangu osas. Küll võib öelda, et lastega perede liikmed peavad statistiliselt enam oma töö tasustamist õiglaseks kui mitte-eestlased. Teiste rühmadega puudusid lastega peredel erinevused. Võrreldes eestlaste ja lastega peredega peavad mitte-eestlased oma tööd vähem õiglaselt tasustatuks.

6. Meedia tarbimine

Võrreldes 63-aastaste ja vanemate inimeste meediatarbimise harjumusi teiste vanusrühmade ja leibkondadega, ilmneb, et eakad inimesed on väga aktiivsed meediatarbijad. Nad vaatavad teistest enam televiisorit ja loevad kauem ajalehti. Ainult nende interneti kasutus on väga vähene (Joonis 32). Seda, et eakad inimesed huvituvad

Joonis 32. Meediatarbimine tööpäeval (TV: eakate rühma näitajad on samad mitte-eestlaste näitajatega, teistest erinevad, lastega pered on sama rühm noorte ja lasteta eestlastega; raadio: eakad on sama rühm lasteta eestlastega ja lastega peredega, teistest erinevad, lastega pered on erinevad vaid noortest; ajalehtede lugemine: eakad erinevad kõigist teistest, lastega pered erinevad eakatest ja noortest)

Joonis 33. Televisioonist uudiste ja poliitika- ning ühiskonnasaadete vaatamine tööpäeval

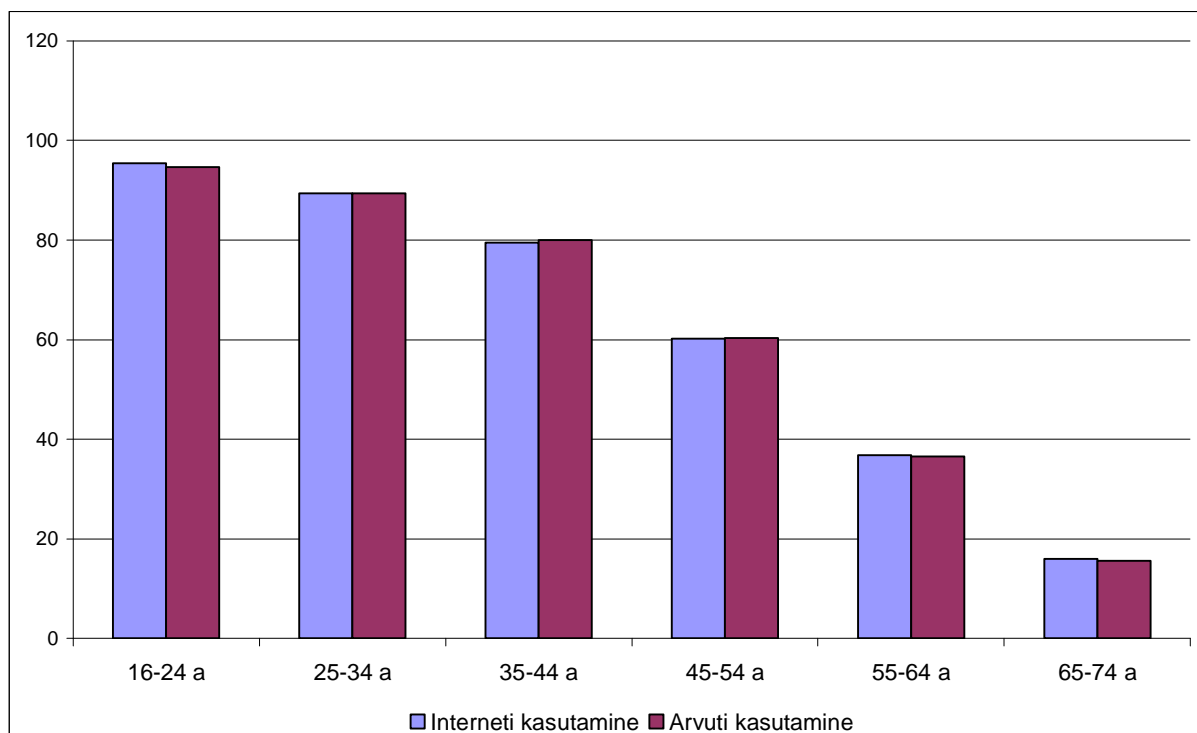
aktiivselt ühiskonnas toimuvast, näitab ka asjaolu, et eakad pühendavad enam kui nooremad aega igapäeva uudiste ja poliitikaeluga kursisolekuks (Joonis 33). Eakate suurem meediatarbimine on ilmselt eelkõige seotud suurema vaba aja hulgaga. Televisioon ja raadio on üksi elavatele eakatele sageli nii infokanali, seltskonna kui meelelahutuse eest. Ajalehtede lugemises ei ole täiskasvanute vahel nii suuri vahesid, pigem paistab silma 18-aastaste ja nooremate vähene ajakirjanduse lugemine.

Internet ja arvuti

Kõige olulisem erinevus eakate ja teiste vanusrühmade vahel ilmneb interneti kasutamises. Eakad erinevad oluliselt kõigist teistest rühmadest (Joonis 35). Varasemad andmed (2nd European...2008) näitavad, et Eestis ei ole 62% 55–64-aastastest ja tervelt 81% 65–74-aastastest inimestest mitte kunagi internetti kasutanud. Need näitajad on Euroopa Liidu keskmisel tasemel, kuid jäävad väga palju maha näiteks Taanist, Rootsist, Hollandist, Soomest ja Suurbritanniast.

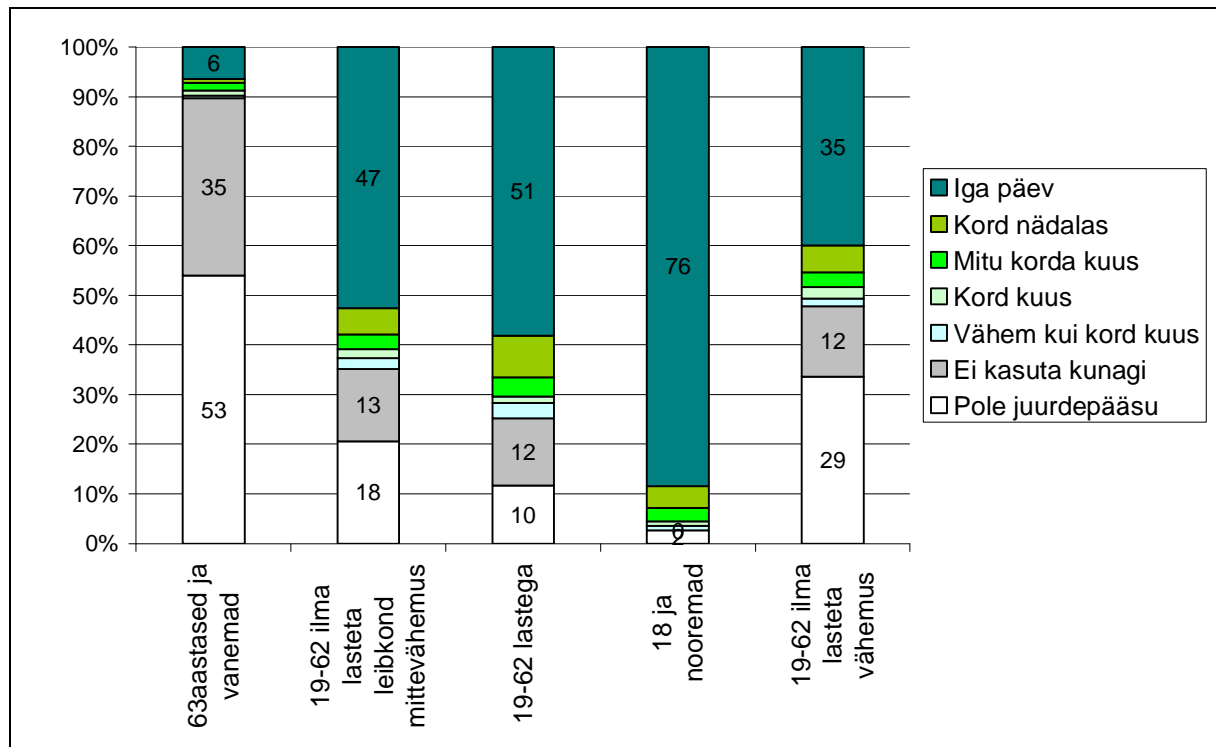
Arvuti ja interneti kasutamises võib näha seaduspära – mida eakam on vanusrühm, seda väiksem on arvuti- ja interneti kasutajate arv selles rühmas (Joonis 34). Noorima ja vanima vanuserühma arvuti kasutamises on peaaegu kuuekordne vahet. Kui Eestis on 16–24-aastaste vanusrühmas arvuti- ja internetikasutajaid 95%, siis 65–74-aastaste seas vaid 16%.

Hoolimata väga suurtest erinevustest arvuti ja interneti kasutamises vanuse lõikes, on positiivne, et viimaste aastate jooksul on pidevalt vanemate inimeste aktiivsus selles vallas suurenenud. Statistikaameti andmed näitavad, et kui 2005. aastal kasutas arvutit 11,5% ja internetti 10,4% eakatest, siis 2008. aastal juba vastavalt 16% ja 15,6%. Siiski tuleb tähele panna, et samal ajavahemikul ei ole suhe eakate ja noorema põlvkonna arvuti ja interneti kasutamises oluliselt muutunud, sest interneti ja arvuti kasutajate osakaal on tervikuna tõusnud kõikides vanuserühmades. Võib eeldada, et lähemate aastate jooksul see lõhe väheneb, sest vanemasse ikka jõuavad need põlvkonnad, kes on juba arvuti- ja internetikasutamise oskused ja harjumuse omandanud.

Joonis 34. Arvuti ja interneti kasutamine ning vanus (%) 2008. a. esimene kvartal (Statistikaamet)

Vanemate inimeste vähene harjumus ja oskus arvutit ja interneti kasutada võib mõjutada ilmselt ka nende konkurentsivõimet töajuturul, kus üha olulisemaks muutub kaasaegsete infotehnoloogiavahendite tundmine. Arvestades seda, kui suurt rolli mängib internet tänapäeva maailmas info allikana, suhtlus- ning igapäevase asjaajamiskeskonnana, aitaks eakate arvutikasutusoskuste ja –harjumuse suurenemine neil kahtlemata enam ühiskonnaelus osaleda ning lihtsustada paljusid igapäevase asjaajamisega seotud probleeme (internetipangandus, suhtlemine riigiasutuste ja lähedastega jne). Seetõttu on oluline teada, mis on eakate vähese arvuti kasutamise põhjuseks. Euroopa sotsiaaluuringu andmed (Joonis 35) näitavad, et **ligi pooltel eakatel puudub juurdepääs internetile**. 35% eakate puhul ei ole peamiseks probleemiks juurdepääs internetile, vaid see, et nad lihtsalt ei oska seda kasutada. Seega vaid umbes 10% üle 63-aastasest inimestest kasutab interneti.

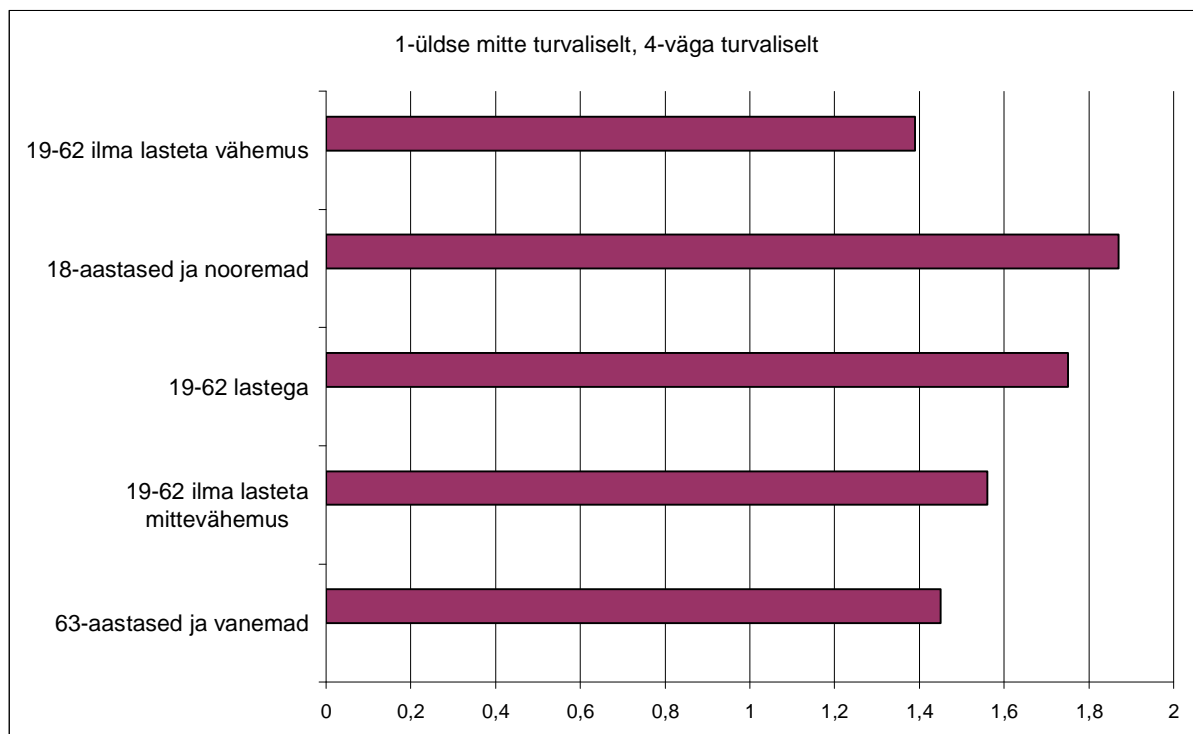

Joonis 35. Interneti kasutamine 2007. a (eakad erinevad statistiliselt kõigist teistest, lastega pered erinevad statistiliselt kõigist teistest, mitte-eestlased erinevad statistiliselt kõigist teistest)

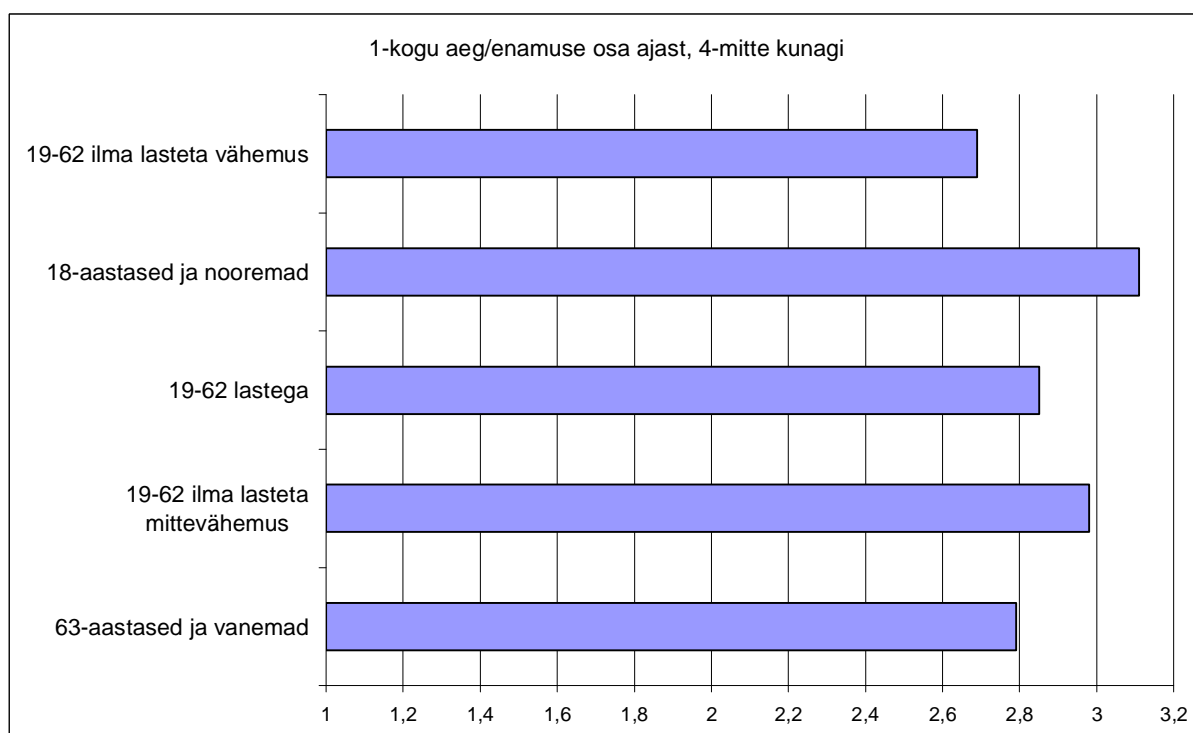
Juurdepääs internetile puudub ka olulisel hulgal mitte-eestlastel ja 10% lastega perede liikmetel. Kuigi noored on kõige aktiivsemad interneti kasutajad, on uuringu järgi ka nende seas 2% neid, kellel juurdepääs puudub.

7. Füüsiline turvatunne

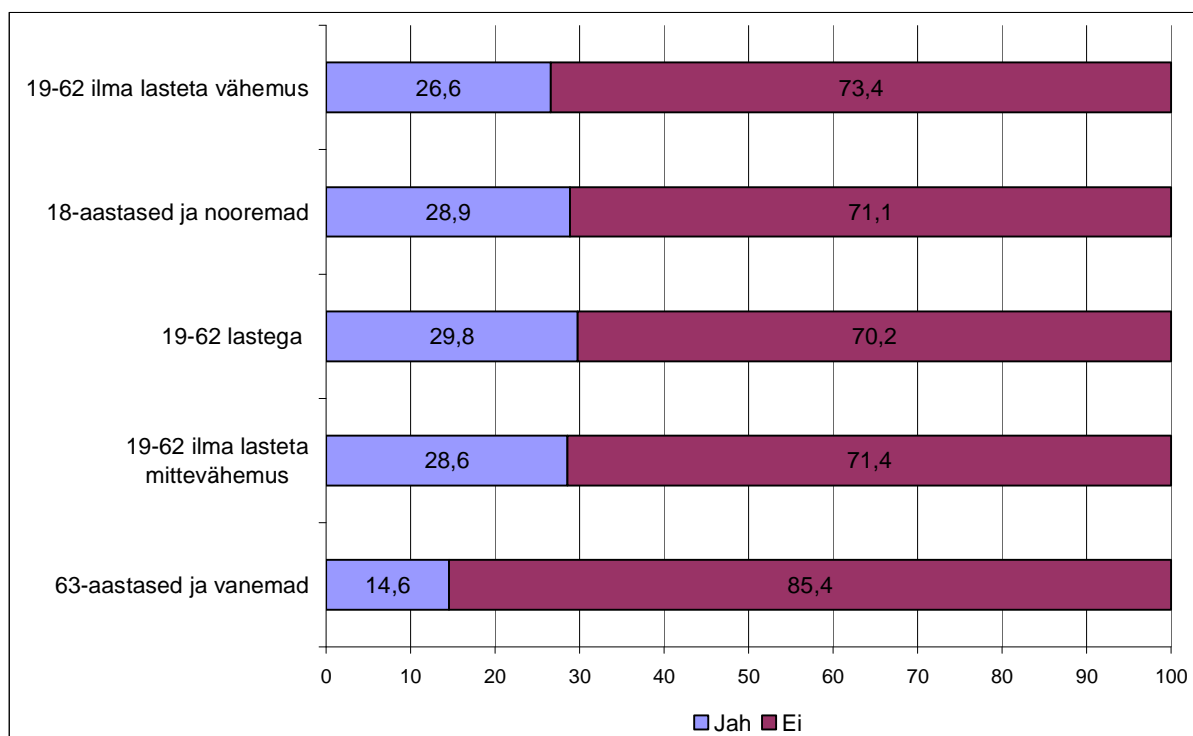
Nagu sotsiaalne turvatunne on füüsiline turvatunne kindlasti üks olulisi tegureid, mis mõjutab inimese igapäevast toimetulekut ja heaolu. **Uuring näitab, et eakad inimesed tunnevad end vähem turvaliselt oma ümbruses, kuigi nende isiklik kokkupuude vägivallaga on vähesem kui teistel rühmadel.**

Joonis 36. Füüsiline turvatunne oma elukeskkonnas. Vastus küsimusele, kui turvaliselt tunne(ksi)te end jalutamas üksinda oma kodu ümbruses pimedal ajal? (keskmised, eakad on statistiliselt erinevad kõigist teistest rühmadest, teised on omavahel statistiliselt sarnased)

Joonis 37. Mure koju sissetungimise pärast. Vastus küsimusele, kui sageli muretsete, et Teie koju võidakse sisse murda? (keskmised, eakad erinevad statistiliselt kõigist teistest rühmadest, lastega pered ainult eakatest)

Joonis 38. Füüsilise kallaletungi kogemus. (Vastus küsimusele, kas Teie või keegi Teie leibkonnast on viie viimase aasta jooksul varguse või füüsilise kallaletungi ohvriks langenud? eakad erinevad kõigist teistest rühmadest, teised rühmad omavahel ei erine)

Eakad on ka kõige kartlikumad koduümbruses jalutades (Joonis 36). Teiste rühmade näitajad ei ole statistiliselt erinevad.

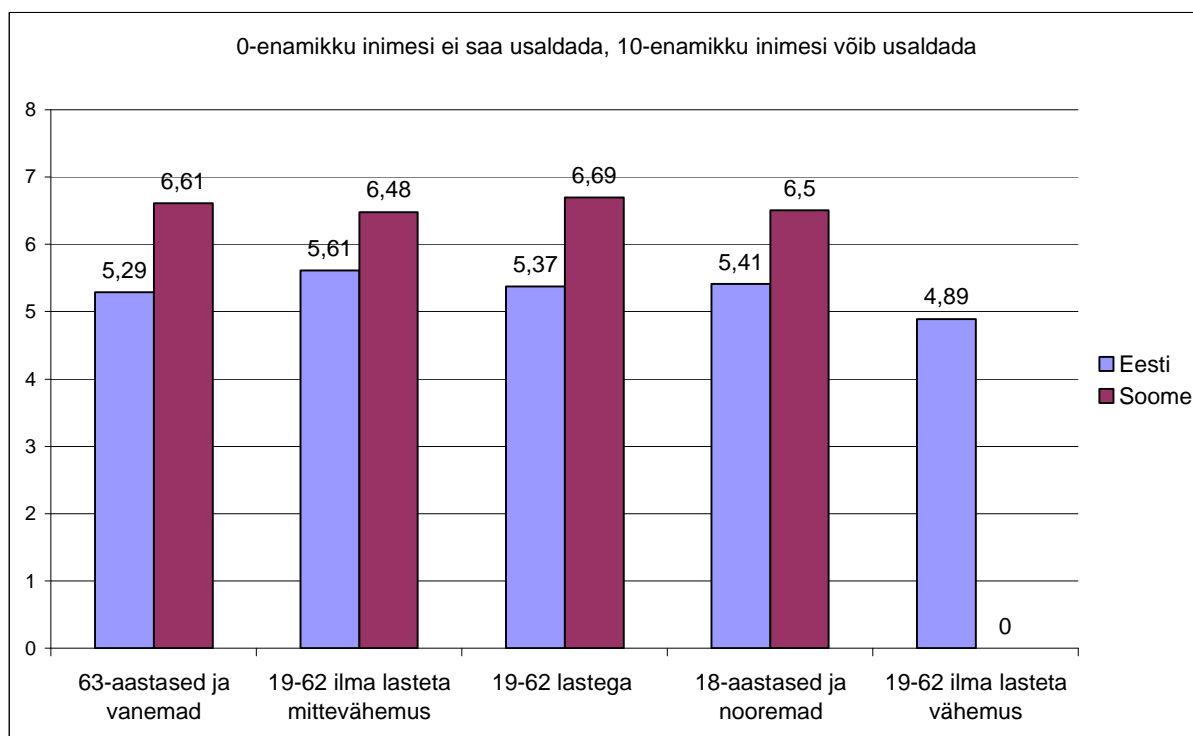
Ka koju sisse murdmist pelgavad eakad teistest rühmadest enam (Joonis 37). Vaid mitte-eestlased on selles osas eakatest veel kartlikumad. Lastega pered ei erine teistest rühmadest, v.a eakate rühmast.

Enamikul eestimaalastel ja nende lähedastel ei ole olnud lähiminevikus kokkupuuteid füüsilist turvatunnet vähendavate olukordadega (vargus, füüsiline kallaletung) (Joonis 38). Kõige vähem on tegelikke isiklike või lähedaste kokkupuuteid füüsilise vägivalla või korterisse sissemurdmisega olnud kõige kartlikumal rühmal – eakatel (14,6%). Teiste rühmade kogemus vägivallaga on statistiliselt suurem ega erine omavahel.

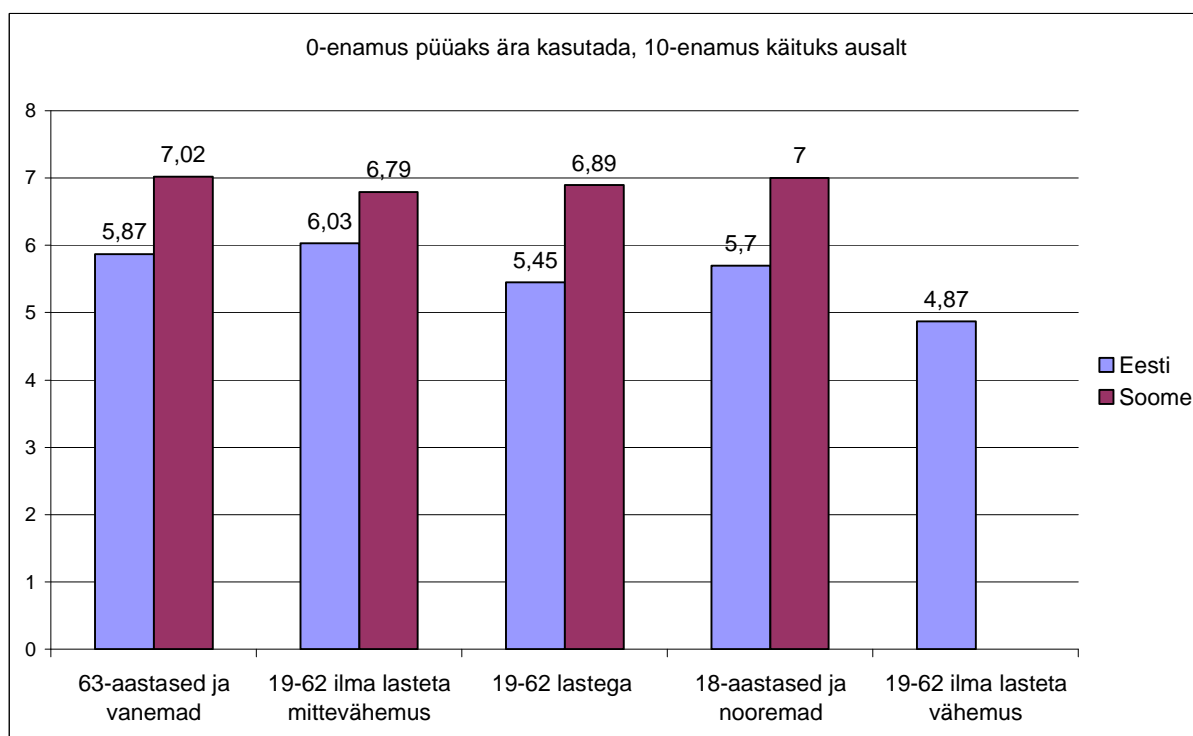
8. Usaldus teiste inimeste vastu, sotsiaalne keskkond

Usaldus on oluline tegur edukal hakkamasaamisel. Suurem usaldus suurendab alati koostöövõimet ja usalduse puudus võib põhjustada ka olemasolevate ressursside kasutamata jätmise. Küsitluses uuriti usalduse määra nii institutsioonide kui ka üksikisikute vastu. Selles peatükis vaadeldakse usaldust üksikisiku vastu.

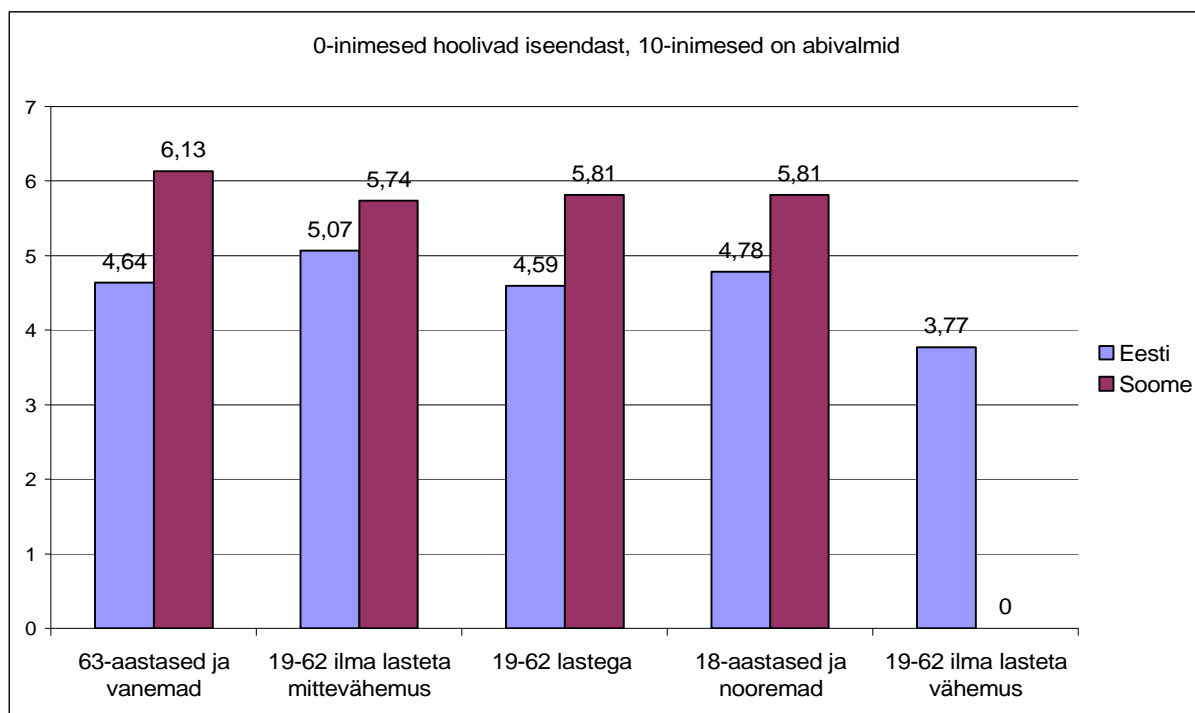
Usaldus teise inimese vastu on Eestis madalam kui Soomes (Joonis 39). Statistilised erinevused rühmade vahel Eestis puuduvad, seega ei saa väita, et mõni vaadeldud rühm usaldaks Eestis teisi inimesi rohkem või vähem.

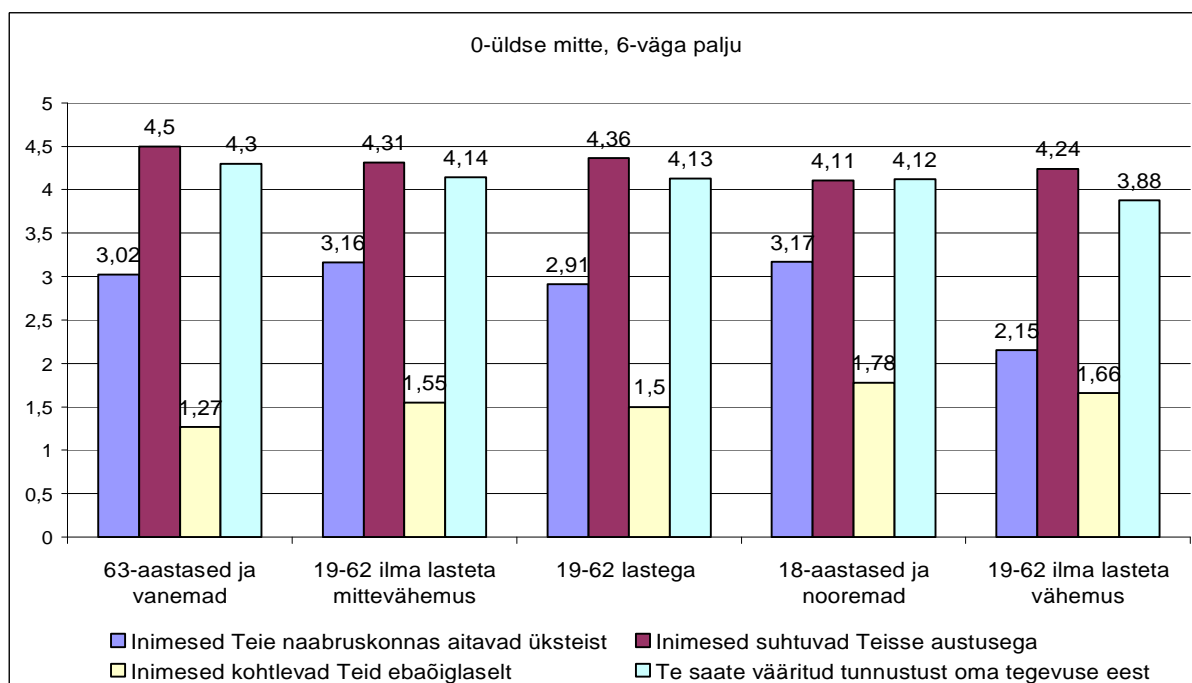
Joonis 39. Usaldus teiste inimeste vastu, Eestis ja Soomes (keskmise, rühmad Eestis ei erine omavahel statistiliselt)

Joonis 40. Vastus küsimusele „Kas enamus inimesi püüaks Teid võimaluse korral ära kasutada või käituvad inimesed pigem ausalt?“ Eestis ja Soomes (keskmised, eakad erinevad statistiliselt kõigist rühmadest, lastega pered erinevad vaid eakatest, mitte-estlased erinevad statistiliselt vaid eakatest)

Joonis 41. Hinnang inimeste isekusele Eestis ja Soomes (Vastus küsimusele, kas arvate, et inimesed püüavad olla enamuse osa ajast teiste suhtes abivalmid või hoolivad nad ennekõike iseendast? (keskmised, Eestis on eakad statistiliselt erinevad noortest ja ilma lasteta eestlastest, lastega pered on statistiliselt erinevad ainult mitte-eestlastest, mitte-eestlased on statistiliselt sama rühm eakatega, teistest rühmadest erinevad)

Joonis 42. Inimeste toetus ja tunnustus (keskmine, naabruskonna inimesed aitavad üksteist. Eakad erinevad statistiliselt kõigist teistest rühmadest, lastega pered erinevad statistiliselt ainult eakatest, mitte-eestlased erinevad statistiliselt ainult eakatest; inimesed suhtuvad austusega; eakad on samad lastega peredega, lastega pered ei erine statistiliselt kellestki, mitte-eestlased on ainult lastega peredega sama; inimesed kohtlevad Teid ebaõiglaselt: rühmade vahel puudub statistiline

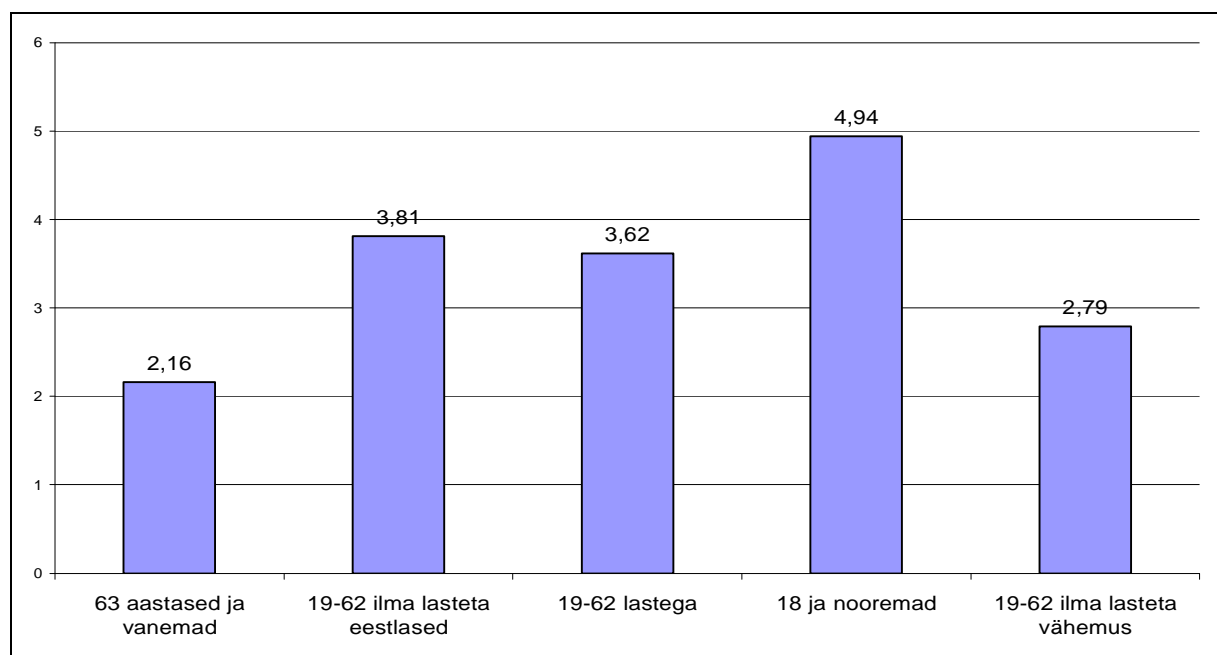
erinevus; saate teenitud tunnustust: eakad erinevad statistiliselt ainult noortest, lastega pered erinevad statistiliselt ainult mitte-eestlastest, mitte-eestlased erinevad statistiliselt kõigist v.a eakad)

Üldiselt usutakse Eestis, et inimesed käituvad pigem ausalt ega püüa üksteist ära kasutada (Joonis 40). **Võrreldes Soomega on eestimaalased inimeste ausust hinnates siiski pessimistlikumad, Soomes usutakse inimeste aususesse rohkem.** Eakad erinevad statistiliselt kõigist rühmadest Eestis. Nad usuvad enam inimeste aususesse kui teised rühmad ja ainult ilma lasteta eestlased on optimistlikumad selles osas. Teised rühmad ei erine statistiliselt omavahel.

Lisaks sellele, et eestimaalased on soomlastega võrreldes suhteliselt ettevaatlikud kaasinimeste usaldamisel, **peetakse teisi inimesi Eestis ka sagedamini vaid endast hoolivateks kui abivalmideks. Väitega, et inimesed hoolivad pigem iseendast, kalduvad kõige enam nõustuma eakad ja ilma lasteta vähemuse rühm** (Joonis 41).

Inimeste suhet sotsiaalse keskkonnaga uuriti järgmiste lisaküsimustega: Kas inimesed toetavad ümbruskonnas üksteist? Kas inimesed suhtuvad Teisse austusega? Kas inimesed kohtlevad Teid ebaõiglaselt? Kas saate teenitud tunnustust?

Üldiselt nõustutakse, et inimesed suhtuvad austusega üksteisesse ning et saadakse teenitud tunnustust (Joonis 42). **Eriti suurt austust kaaskodanike poolt tunnevad eakad.** Eakad tunnevad, et neid hinnatakse vääriliselt, kuid nii arvavad ka kõik teised rühmad v.a mitte-eestlased. **Mitte-eestlaste hinnang sellele, kas neid tunnustatakse piisavalt, on kõige madalam ning erineb statistiliselt teistest rühmadest.** Samas ei nimeta mitte-eestlased seda ebaõiglaselt kohtlemiseks. Nimelt puuduvad rühmade vahel ebaõiglase kohtlemise osas erinevused ning tervikuna on see tase suhteliselt madal.

Joonis 43. Võimalus õppida uusi asju (0 – üldse mitte, 5 – suurel määral, keskmised, eakad on statistiliselt sama rühm lastega perede ja mitte-eestlasega, lastega perede hinnang on sarnane eakate ja ilma lasteta eestlaste hinnangule, mitte-eestlased on statistiliselt sama rühm ainult eakatega)

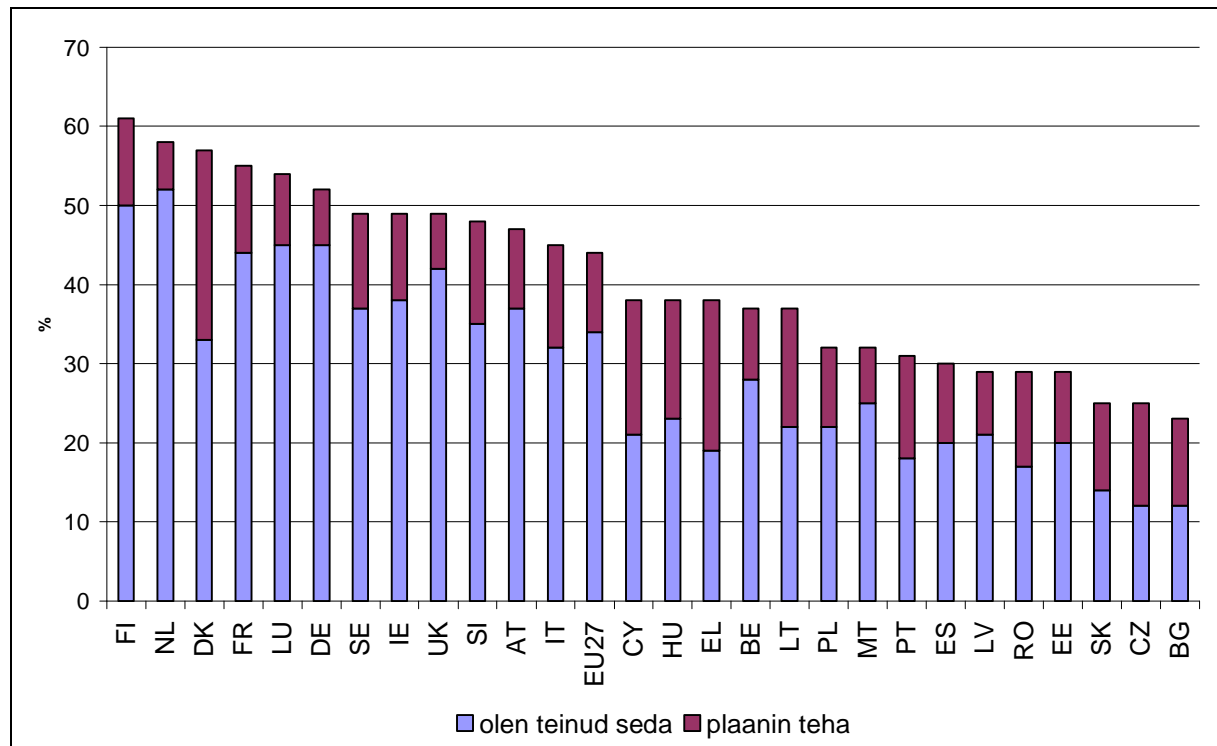
Kas ümbruskonna inimesed aitavad üksteist? **Noored ja lasteta eestlased usuvad enam kui eakad, et ümbruskonna inimesed aitavad üksteist. Lastega pered ja mitte-eestlased usuvad vähem kui eakad ja teised naabruskonna inimeste toetusse.** Samas ei erine nende arvamus omavahel (Joonis 42). Ka Orase ja Undi 2008. aastal tehtud uuring

lastega perede seas (Oras ja Unt 2008) viitab lastega perede vähestele usule abisaamise osas. Veelgi enam – 10 aastaga on see oluliselt vähenenud. Kahtlemata võib mõjutada tunne, et abi puudub ka otsuseid laste saamise osas, sest julgetakse loota vaid iseendale.

Innovatsioon ja elukestev õpe on tänapäeva maailmas edu võti. Teine peatükk käsitles tahet õppida uusi asju, käesolevas peatükis käsitletakse vastavaid võimalusi. **Uuringu andmed näitavad, et eakad ja mitte-eestlased hindavad oma võimalusi õppida uusi asju kõige madalamaks** (Joonis 43).

9. Ühiskondlik aktiivsus, vabatahtlik ja kogukonnatöö

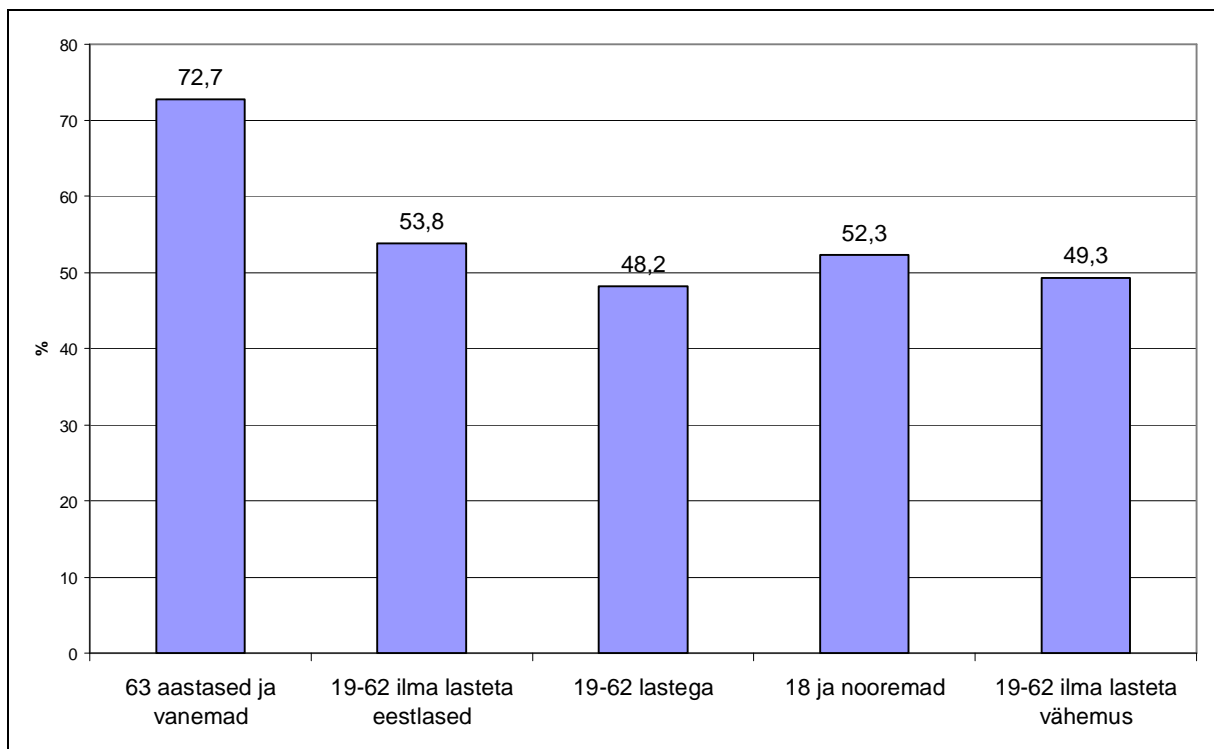
Ka varasemad uuringud Eestis on näidanud et üle 65-aastased inimesed on ühiskondlikult suhteliselt vähe aktiivsed. Uuringus (Saks jt 2000) väitis vaid 15% eakatest, et nad võtavad osa ümbruskonnas korraldatavatest üritustest. Umbes poole vastanute jaoks oli mitteosalemise põhjuseks halb tervis, viiendik tõi põhjuseks huvipuuduse. Eakate tegevustest olid tavalised televiisori vaatamine, raadio kuulamine, raamatute lugemine (sh raamatukogus käimine), teatris ja kontserdil käimine. Eakate päevakeskustes käis regulaarselt umbes 15% eakatest ja harva 14%, kusjuures linnades vähem ja maapiirkondades rohkem. Saks (2009) peab eakate madala ühiskondliku aktiivsuse põhjuseks muuhulgas ka eakatele mõeldud võimaluste vähesust, sest ligi kolmandik kurtis vajaliku teabe puudumise üle ja umbes veerand vastas, et nad ei hooli koduvälisest ettevõtmistest.

Joonis 44. Pensionäride osalemine vabatahtlikus või kogukonnatöös, kavatsus seda edaspidi teha (Allikas: Family life ... 2008)

2008. aasta Eurobaromeeter (Family life ... 2008) näitas, et samal ajal kui palgatöö tegemine on Eestis pensionieas suhteliselt tavaline, ei ole vabatahtlik töö eriti populaarne (Joonis 44). Selles osas ollakse Euroopas üks kõige passiivsemaid. Kui Soomes on vabatahtlikes organisatsioonides või kogukonnatöös osalenud pooled pensionäridest ning iga kümnes plaanib ühes või teises tegevuses osaleda, siis Eesti paigutub pensioniealiste inimeste ühiskondlikus ja vabatahtlikus töös osalemise aktiivsuse poolest koos mitmete teiste Ida-Euroopa riikidega (näiteks Tšehhi, Bulgaaria, Slovakkia, Rumeenia ja Läti) edetabeli lõppu. Eesti pensionäridest on vabatahtlikus või kogukonnatöös osalenud 20% ning 9% kavatseb seda tulevikus teha.

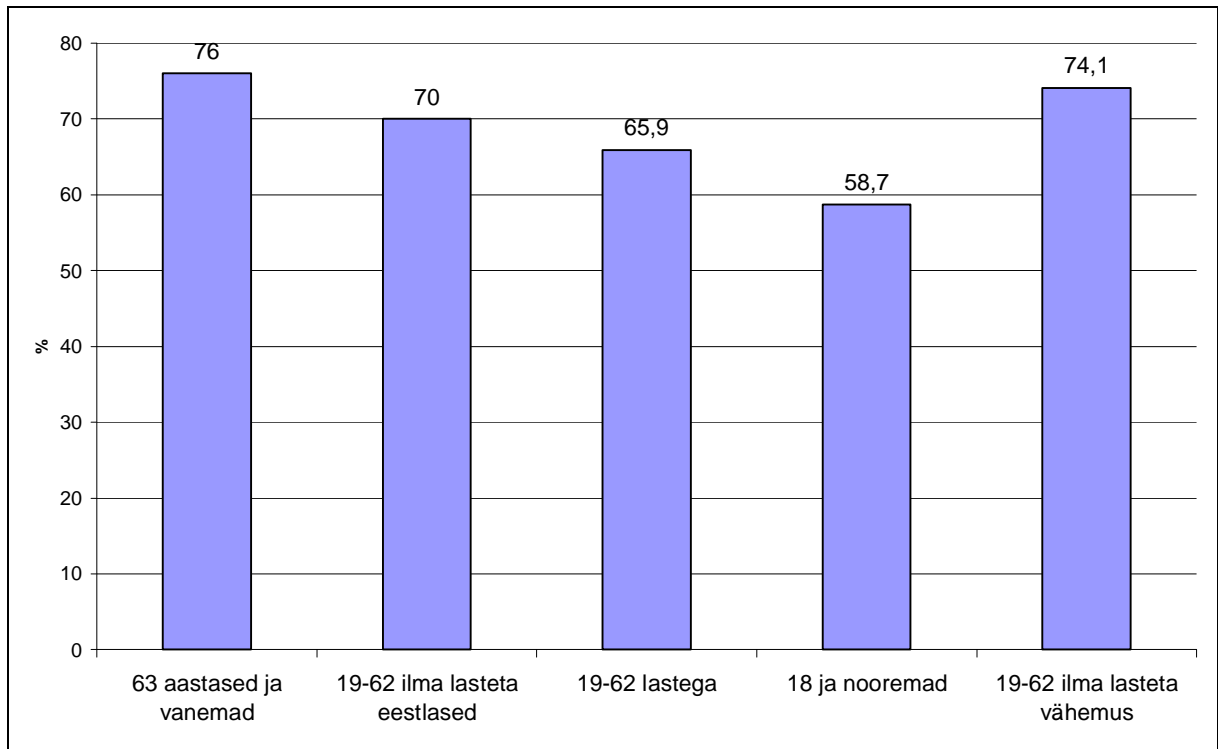
Väljaspool oma perekonda, töökohta ja vabatahtlikke organisatsioone tegeletakse Eestis väga harva aktiivselt teiste aitamisega (Joonis 45). Üle 70% eakatest ei ole viimase aasta jooksul kedagi aidanud. Lastega pered on teiste abistamisel kõige aktiivsemad.

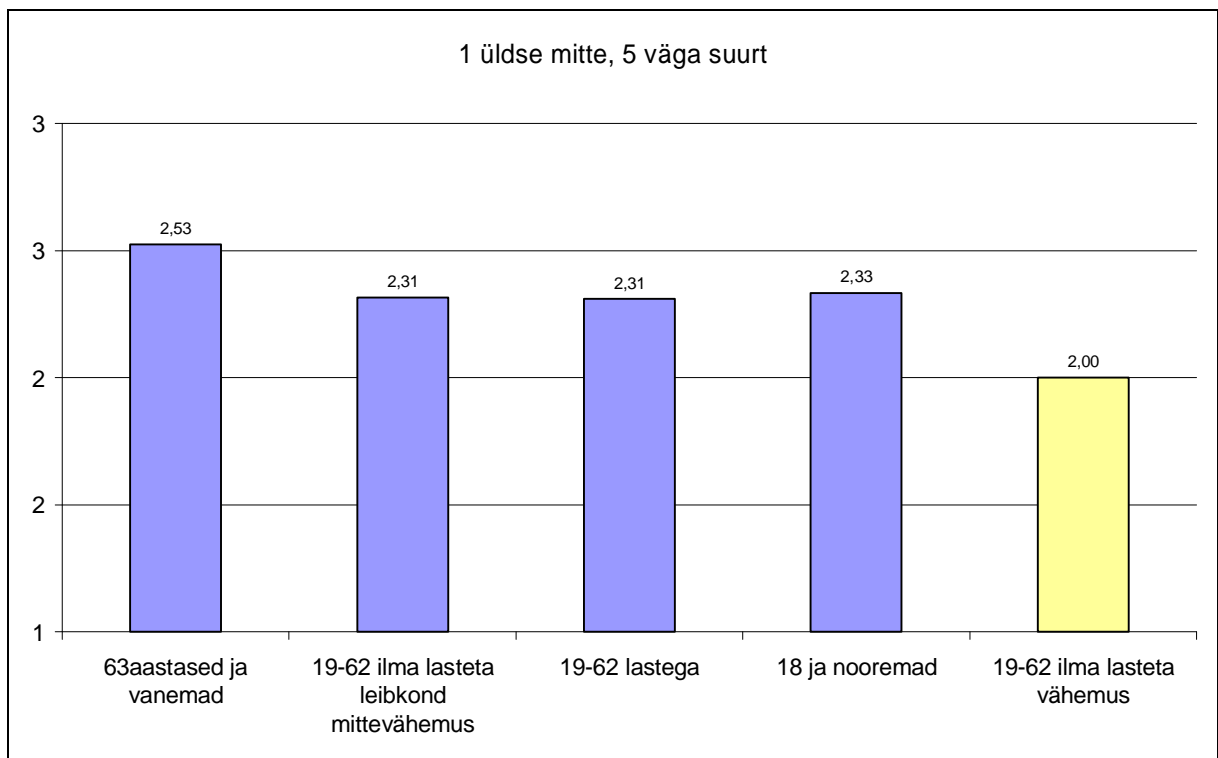
Joonis 45. Ei ole viimase 12 kuu jooksul mitte kordagi aktiivselt teisi inimesi aidanud välja arvatud oma perekonnas, tööl ja vabatahtlikes organisatsioonides (eakad ja lastega pered on kõigi teiste rühmadega statistiliselt erinevad)

20-30% eakatest, lasteta eestlastest ning mitte-eestlastest ei aita organiseerida ka oma lähima kogukonna elu ega osale selle ettevõtmistes (Joonis 46). Lastega pered ja noored on mõnevõrra aktiivsemad, kuid ka nende seas ei ole üle poole inimestest osalenud 12 kuu jooksul kogukonna ega naabruskonna tegevustes.

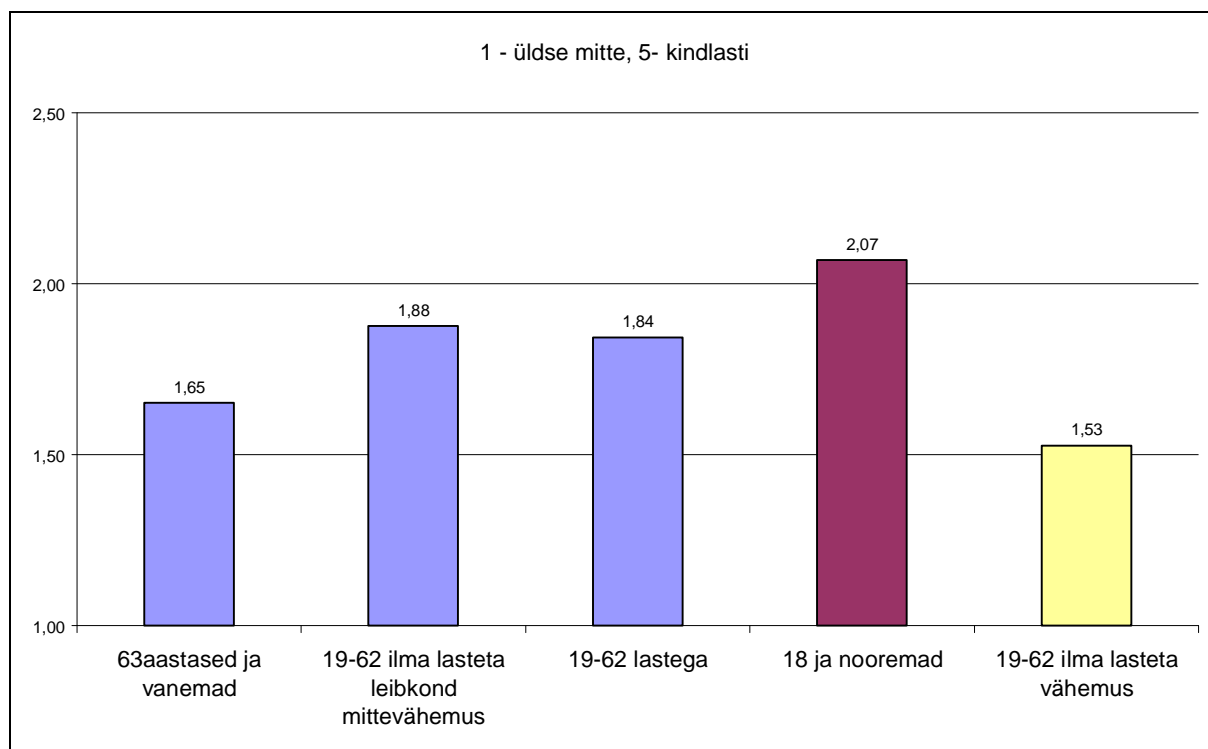
Võib eeldada, et kohaliku suhtlemise ja kontaktide aluseks on lähedus kohalike inimestega. Joonis 47 näitab, et eestimaalaste üldine lähedustunne 5-pallisel skaala jääb alla keskmise, seega tunnevad inimesed Eestis, et pigem on kohalikud inimesed kauged, kui lähedased. Rühmade vahel puuduvad lähedustundes siiski olulised erinevused. Vaid mitte-eestlasd tunnevad vähem lähedustunnet kohalike elanikega, teiste rühmade keskmised ei erine statistiliselt.

Joonis 46. Ei ole viimase 12 kuu jooksul kordagi aidanud korraldada ega osalenud kogukonna/naabruskonna tegemistes (eakad on statistiliselt sama rühm ilma lasteta eestlasega, ilma lasteta vähemustega; lastega pered on kõigist teistest erinevad)

Joonis 47. Läheduse tunne kohalike inimestega (statistiliselt sarnased rühmad on märgitud sarnaselt)

Joonis 48. Abistamise korral vastuabi ootamine (statistiliselt sarnased rühmad on märgitud sarnaselt)

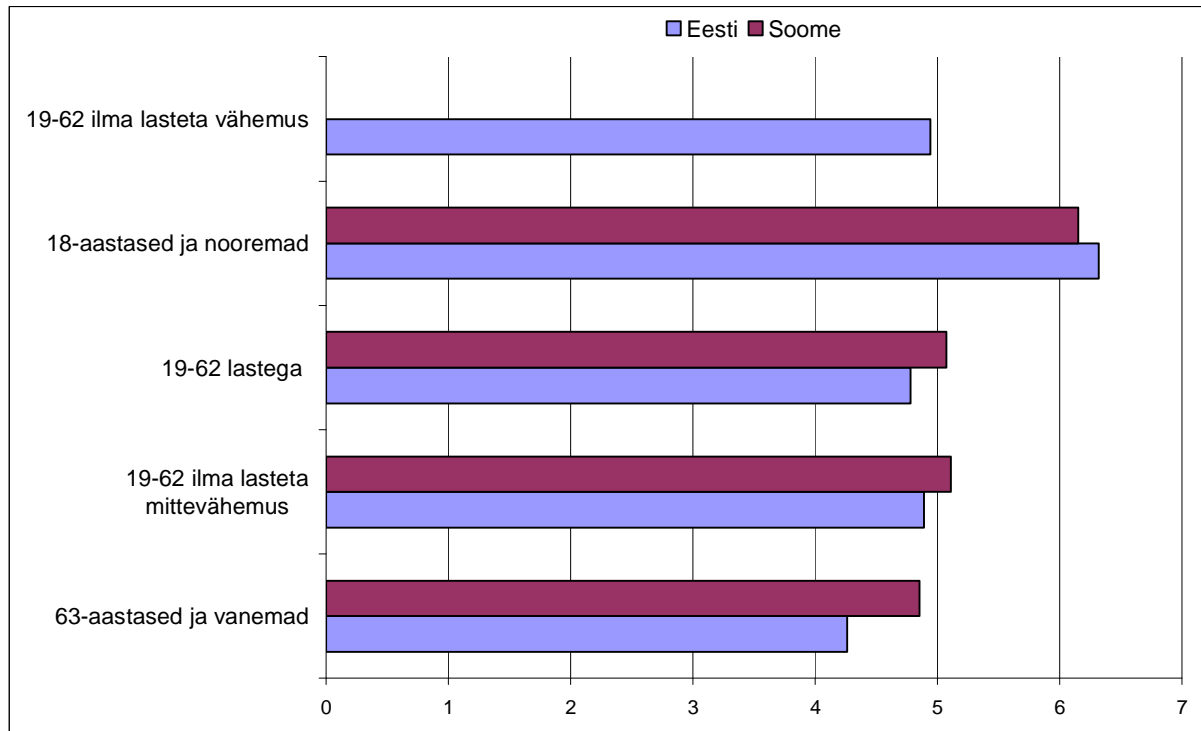
Joonis 48 näitab inimeste altruislikkust, nimelt seda, kas teiste aitamise korral oodatakse ja vastuabi. Näeme, et noored on kõige enam ka vastuabile lootvad ning mitte-eestlased altruistlikud oma tegudes. Teised kolm rühma ei erine statistiliselt omavahel.

10. Sotsiaalne võrgustik ja lähedaste toetus

Edukaks toimetulekuks elus peetakse oluliseks sotsiaalse võrgustiku olemasolu, kust vajaduse korral saaks moraalset ja praktilist tuge. Võrgustiku olemasolu on peetud eriti oluliseks just eakate puhul, kes vajavad sageli abi. Senised uuringud näitavad, et umbes 8% eestimaalastest hoolitseb kodus üle 60-aastase pereliikme eest ja umbes pooled arvavad, et lapsed peaksid oma vanemaid perekonnas hooldama (Keck ja Blome 2007). Eesti on nende mõlema näitaja poolest Euroopa keskmine. Samuti puuduvad suured erinevused eri põlvkondade vahel suhtumises peres hooldamisse.

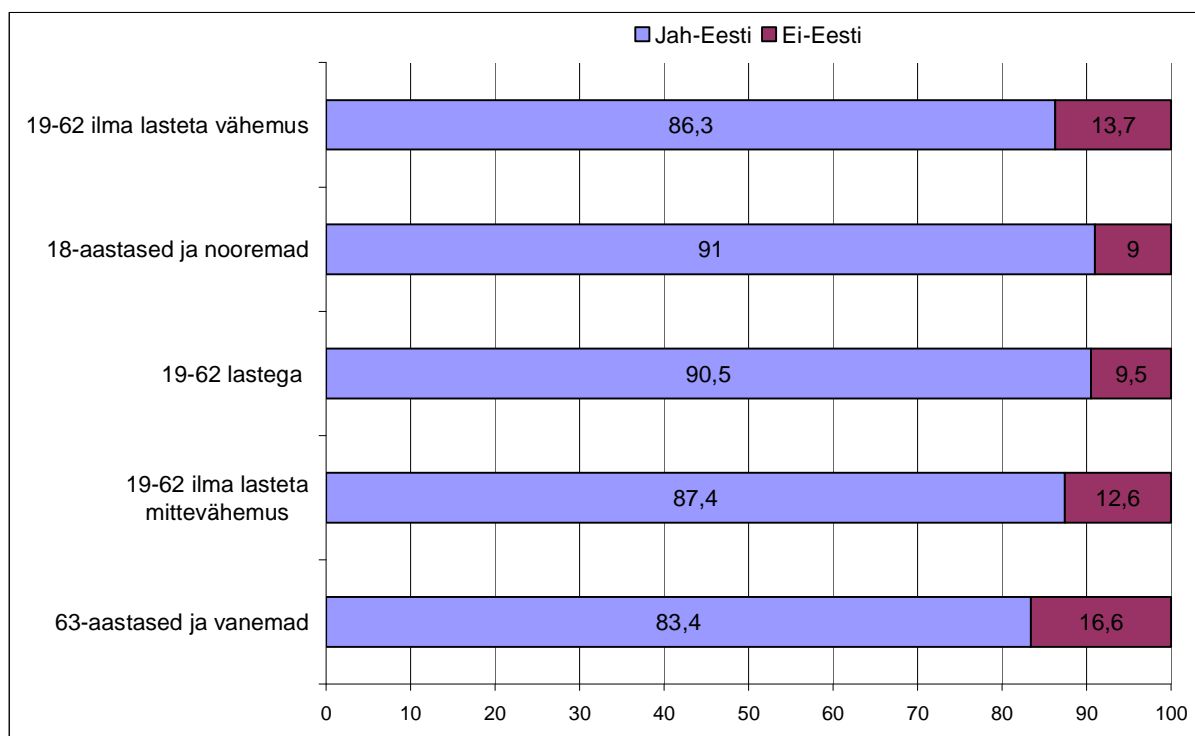
Uuringu (Saks 2009) kohaselt vahetab vanuse suurenedes sõprusel põhineva suhtlemise välja hooldusvajadustest lähtuv suhtlemine, kusjuures naistel kahaneb võrreldes meestega suhtlemisaktiivsus aeglasemalt, sest naised on meestest aktiivsemad ka ise mitterahalist abi jagama (nt abistama sõpra, naabrit, lapsi jne) ja üksi jäädes abi vastu võtma. Mehed saavad mitteformaalset abi põhiliselt abikaasalt/elukaaslaselt ja kurdavad üksi elades suuremat abita jäämist kui naised. Saks (2009) järeldab, et mehe elukvaliteet sõltub eakana enam leibkonnasisestest ressursidest, samas kui naine kombineerib neid enam leibkonnaväliste ressursidega.

Euroopa Sotsiaaluuringu 2006 andmetel elas ükski 34,5 % Eesti eakatest. Mitte-eestlaste rühmast elas ükski 21,5 ja eestlastest ilma kodus olevate lasteta 17,9% (Tabel 1). 89%-l eakatest olid lapsed, keskmiselt ühe eaka kohta 1,95 last. Seega hoolimata asjaolust, et vanemad inimesed elavad sageli ilma partnerita, on neil enamasti lapsed, kellelt toetust ja abi saada.

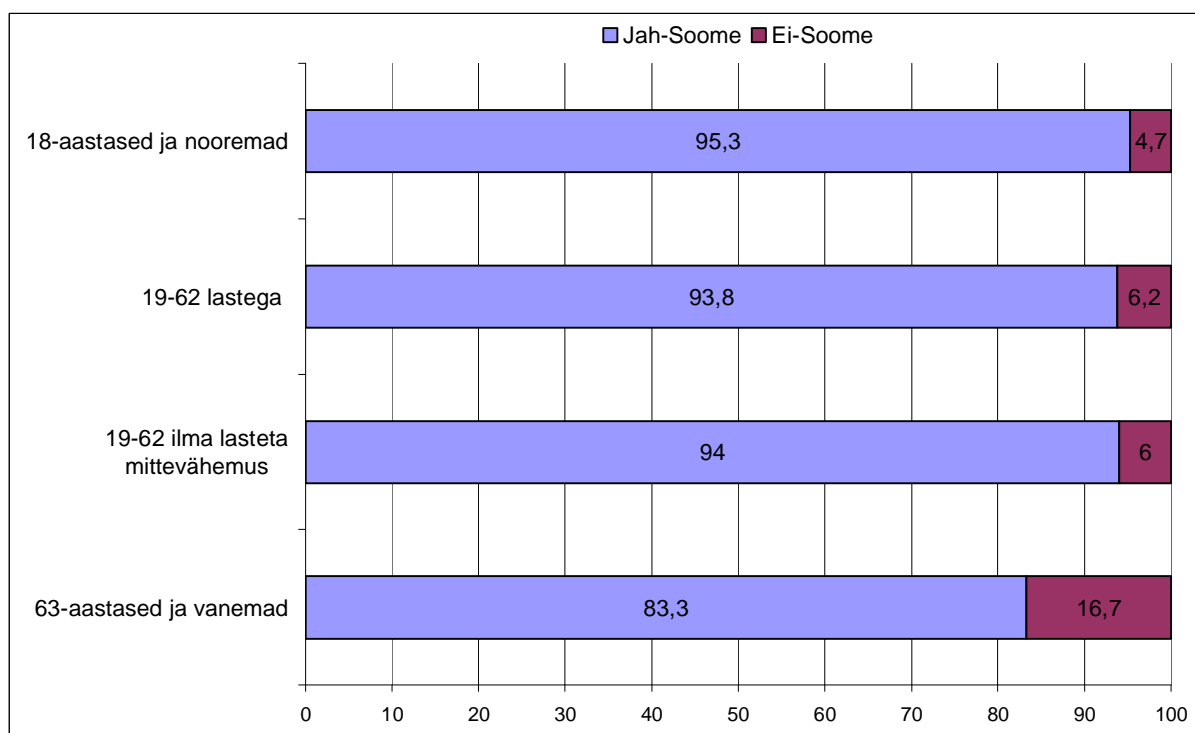

Joonis 49. Kui sageli kohtutakse sõprade, sugulaste, kolleegidega, mitmel päeval nädalas (eakad erinevad statistiliselt vaid noortest)

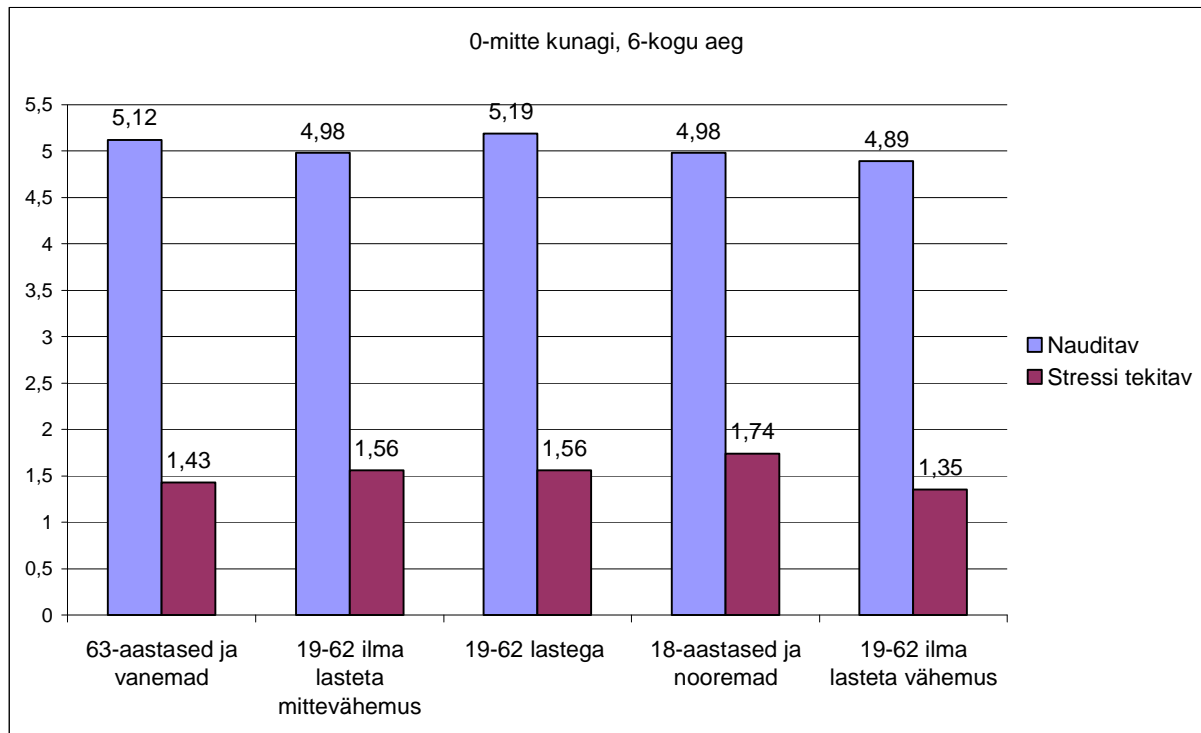
Euroopa sotsiaaluuringu 2006 andmetel **kohtuvad eakad sõprade, sugulaste ja kolleegidega keskmiselt neljal päeval nädalas** (Joonis 49). See on statistiliselt oluliselt erinev vaid noorte rühmast, kelle sotsiaalsete kontaktide arv on palju suurem. Eesti eakad on siiski võrreldes Soome eakaaslastega pisut passiivsemad suhtlejad. Soomes on ka noorte ja eakate erinevused väiksemad.

Joonis 50. Kas Teil on kellegagi oma isiklike ja intiimseid asju arutada. Vastajad Eestis (eakad on kõigi rühmadega statistiliselt erinevad, lastega pered on sama rühm noortega)

Joonis 51. Vastus küsimusele, kas teil on kellegagi oma isiklike ja intiimseid asju arutada. Vastajad Soomes

Joonis 52. Rahulolu peresuhetega. Vastus küsimusele, kui sageli on koos perekonnaga veedetav aeg Teie jaoks nauditav, kui sageli stressi tekitav? (keskmised, nii nauditavuse kui stressi osas eakad ja lastega pered kõigest teistest rühmadest statistiliselt erinevad)

Kuigi eakate sotsiaalse suhtluse sagedus lubab oletada, et nad ei ole kontaktide puuduse tõttu ühiskonnast isoleeritud, on neil teiste rühmadega võrreldes vähem väga lähedasi suhteid. Võrreldes teiste rühmadega on eakatel kõige vähem võimalusi kellegagi oma isiklikke ja intiimseid asju arutada (Joonis 50). **Ligi 17%-l Eesti eakatest ei ole kedagi, kellega oma isiklikke muresid ja rõõme jagada. Soomlastel on kõigis võrdlusrühmades (v.a eakad) enam selliseid inimesi, kellel on lähisuhted. Eakate osas on Eesti ja Soome väga sarnased** (Joonis 51).

Üldiselt on Eesti inimesed oma peresuhetega rahul ning pereringis lähedastega veedetud aeg on enamasti nauditav (Joonis 52). **Kõige enam hindavad perega veedetud aega lastega pered ja eakad. Kõige vähem tunnevad pere seltsis stressi 19–62-aastased ilma lasteta vähemuse esindajad ja eakad.** Teiste gruppidega võrreldes tekitab lähedaste ja perega veedetud aeg enim pingeid 18-aastastele ja noorematele.

11. Hoiakud pereeluga seotud küsimustes

Uuringus esitati rida küsimusi ideaalse vanuse kohta teatud elusündmusteks: haridustee lõpp, seksuaalelu algus, kooselu alustamine ilma abiellumata, abiellumine, vanematekodust lahkumine, lapse saamine, kõrgeim vanus lapse saamiseks, pensionile jäämine.

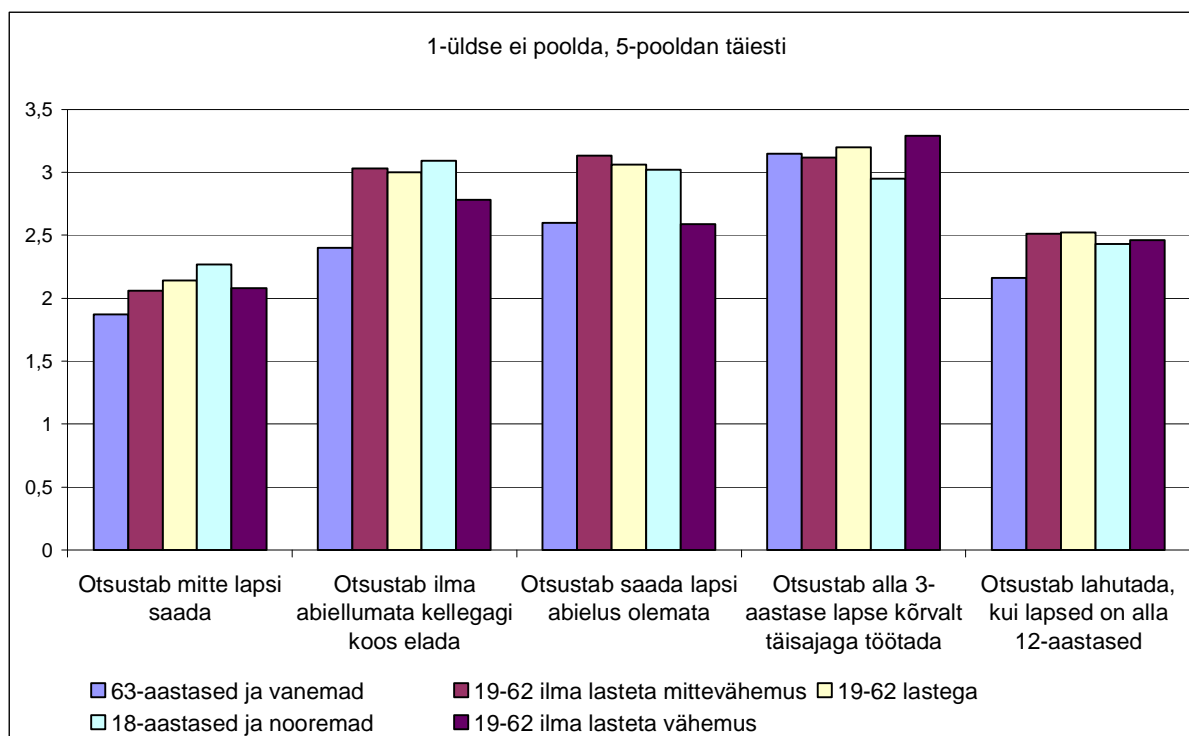
Eestis ollakse üksmeel selle osas, et enne 18-aastaseks saamist ei tuleks haridusteed katkestada. **18 eluaastat tundub olevat ka muude elusündmuste puhul oluliseks piiriks.** Nimelt nõustuvad kõik rühmad, et enne 18. eluaastat ei ole hea partneriga koos elada ega

abielluda. Ka lapse saamist enne 18-aastaseks saamist peetakse liiga varaseks, ning paljude mitte-eestlaste arvates ei oleks hea lapsevanemaks saada isegi mitte enne 20. eluaastat (Tabel 4).

Tabel 4. Vanus, mida peetakse sobivaimaks teatud elusündmuste jaoks (mood)

	Liiga vara seksuaalelu alustamiseks	Liiga vara saada emaks/isaks	Liiga vana laste saamiseks	Liiga noor pensionile jäämiseks	Liiga vana töötamiseks enam kui 20 tundi nädalas
63-aastased ja vanemad	18	18	40,45,50	50,55,60	60
19-61 ilma lasteta eestlased	16	18	40,45,50	50	60
19-62 lastega	15-16	18	40,45,50	50	60
18 ja nooremad	15	18	40,50	50	60
19-62 lasteta mitte-eestlased	18	18-20	40,45,50	50	60

Seksuaalsuhete alguse osas ollakse eriarvamusel (Tabel 4). Noorte ja eakate puhul on olulisi erinevusi seksuaalelu alustamiseks sobiva vanuse hindamisel. Kui 18-aastased ja nooremad arvavad, et seksuaalvahekorraks on sobiv aeg juba pärast 15. eluaastat ning lapsevanemad ja eestlastest ilma lasteta täiskasvanud aktsepteerivad 16. eluaastat, siis eakad ja vähemuse esindajad peavad seksi lubatavaks alles 18. eluaastast.

Joonis 53. Pereeluga seotud hoiakud. Vastus küsimustele, mil määral pooldate, kui inimene... (keskmised)

Enamus inimesi peab ideaalseks vanuseks kooselu alustamiseks ja laste saamiseks 25. eluaastat. Selles vanuses (25–30) ei sobi eestimaalaste ühise arvamuse kohaselt enam ka vanematekodus elada ning eeldatakse, et siis peaks inimene alustama iseseisvat elu.

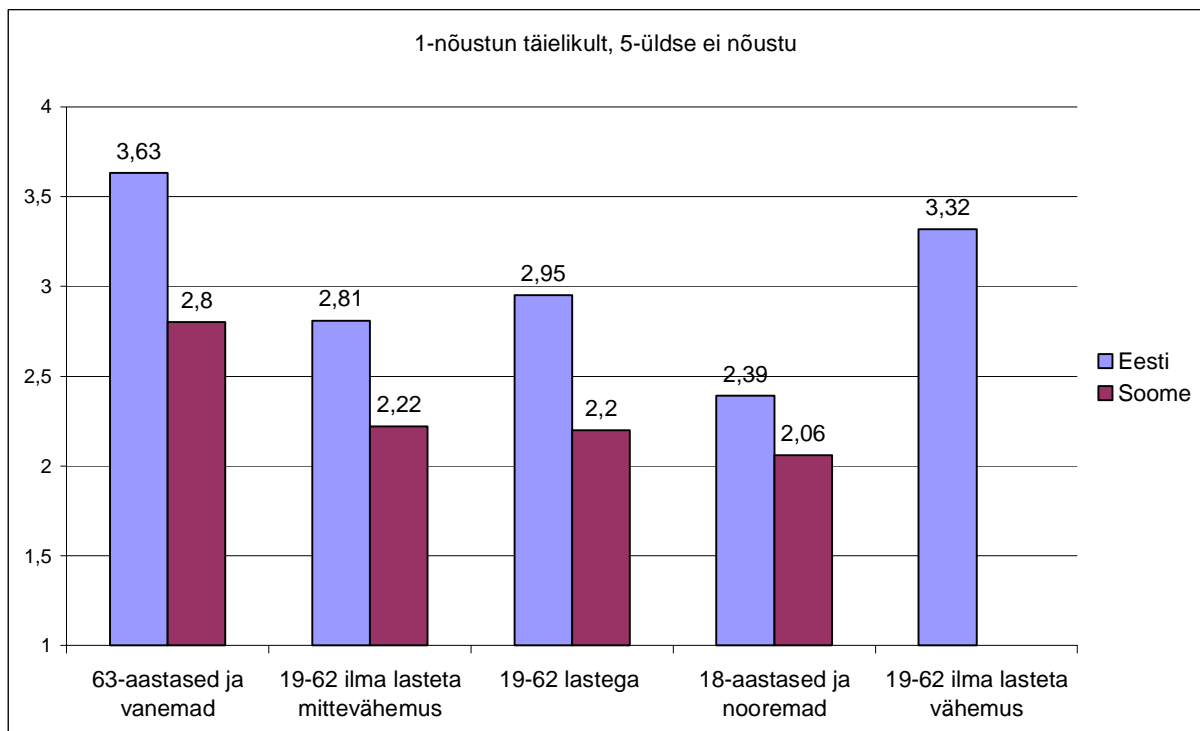
Kuigi 18. eluaastat peetakse üldiselt täiskasvanuks saamise tähiseks, arvab enamuse eestimaalasi, et selles vanuses on veel liiga vara abielluda ja lapsevanemaks saada.

Viljaka vanuse lõpuks peetakse 40.–50. eluaastat ning ka selles osas ei ole rühmade vahel olulisi erinevusi. Küll võib öelda, et selles osas puudub üksmeel, nimelt on nii 50, 45, kui ka 50 eluaasta piiri pooldajaid suhteliselt võrdsetl.

Kui vaadata eestimaalaste hoiakuid abielu ja lastega seotud küsimustes, torkavad silma põlvkondadevahelised erinevused (Joonis 53). Kõige konservatiivsemad on 63-aastased ja vanemad inimesed ning 19–62-aastaste ilma lasteta vähemuse grupp.

Ühiskonna surve lapsi saada on kestnud sajandeid, lastesaamine on olnud sotsiaalne norm. Tänapäeval on see siiski muutumas. Paljudes lääneriikides moodustavad erinevatel põhjustel lastetud kuni veerandi ühiskonnast. **Uuringus küsiti, kui võrd on aktsepteeritav, kui inimene otsustab üldse mitte saada lapsi. Eestis üldiselt sellist hoiakut pigem ei pooldata** (Joonis 53). Kuigi eakad tunduvad olevat kõige konservatiivsemad, ei erine nad statistiliselt lastega peredest ja mitte-eestlastest. Lastega pered erinevad statistiliselt oluliselt vaid mitte-eestlastest, kes on veelgi konservatiivsemal seisukohal võrreldes lastega peredega. Mitte-eestlased erinevad statistiliselt oma hoiakult kõigist teistest rühmadest.

Eestis on väga levinud vabaabielu kas enne abiellumist või ametlikult registreeritud abielu asemel (Järviste jt 2008). Uuringus küsiti, **kui võrd nõustutakse, et keegi elab vabaabielu**. Kui tervikuna ollakse Eestis selles osas pigem neutraalsel seisukohal (Joonis 53) erinevad eakad siin selgelt konservatiivsema suhtumise poolest. Lastega pered kuuluvad oma suhtumise poolest koos lasteta eestlaste ja noortega neutraalsete rühma.

Joonis 54. Suhtumine seksuaalvähemustesse. Nõustumine väitega, et homoseksuaalsetel meestel ja naistel peaks olema vabadus elada oma elu nii, nagu nad soovivad (keskmine, eakad on statistiliselt erinevad ainult noortest)

Ligi pool lastest sünnib Eestis igal aastal väljaspool ametlikult registreeritud abielusid. Ka selle aktsepteerimisel on eakad ja mitte-eestlased konservatiivsemal seisukohal (Joonis 53).

Lastega inimeste hoiakud ei erine noorte ja lasteta eestlaste hoiakutest. Statistilist erinevust ei ole ka mitte-eestlastega, mis võib olla tingitud suurest variatiivsusest mitteeestlaste seas.

Alla 3-aastase lapse kõrvalt täisajaga töötamise suhtuvad kõik rühmad võrdsest neutraalselt, kuid suhtumises abielulahutusse noorema kui 12aastase lapsega peres ilmnevad erinevused. Kõigepealt ollakse selles osas tervikuna ettevaatlikumad ning eakad on oluliselt konservatiivsemad. Ka noored on mõnevõrra konservatiivsemad kui lastega ja lasteta perealised, kuid eakatest jälle suhteliselt mõistvamad lahutuse osas.

Kui võrrelda eestimaalaste ja Soome vastajate suhtumist seksuaalvähemuste õigusesse oma elu kujundada nii, nagu nad ise soovivad, siis torkab silma, et soomlased on kõigis vanuserühmades tolerantsemad kui eestimaalased (Joonis 54). Eriti suur hoiakute lahknevus on Eesti ja Soome eakate puhul. Kui 63-aastased ja vanemad Eesti eakad kipuvad pigem arvama, et homoseksuaalsetel inimestel ei tohiks olla õigust elada oma elu nii, nagu nad soovivad, siis sama vanad soomlased suhtuvad sellesse küsimusse pigem neutraalselt. Nii Soome kui ka Eesti noored on teistega võrreldes geide ja lesbide suhtes kõige tolerantsemad. 19–62-aastased eestlased on pigem kahtlevad, kuid võrreldes Soome eakaaslastega konservatiivsemad. Eesti vastajatest on eakate järel kõige konservatiivsemad 19–62-aastased mitte-eestlased. Statistiliste erinevuste kontroll näitas, et Eesti eakate hoiakud erinevad statistiliselt oluliselt siiski vaid noorte hoiakutest. Teiste rühmade puhul ei saa teha järeldust, kuidas antud küsimusse suhtutakse.

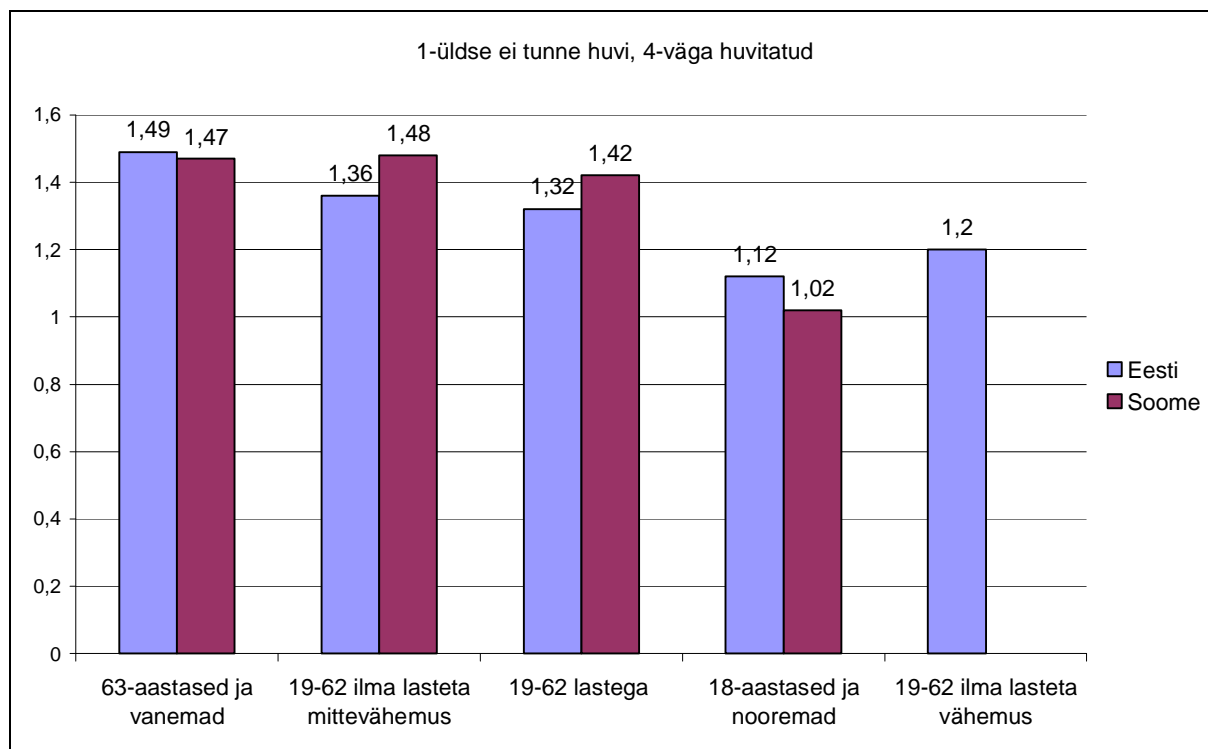
12. Poliitikas osalemine ja huvi poliitika vastu

Kuigi eakad on aktiivsed poliitika jälgijad meedia vahendusel, on nad koos noorte ja mitte-eestlastega kõige passiivsemad poliitikas osalejad. Euroopa sotsiaaluuringu 2006 andmeil osales viimase 12 kuu jooksul poliitilises tegevuses iga viies eakas (Tabel 5). Kõige aktiivsemad poliitilises tegevuses osalejad olid 19–62-aastased lastega inimesed (26,5%) ning kõige passiivsemad olid vähemuse esindajad (15,4%) ning 18-aastased ja nooremad (16,9%).

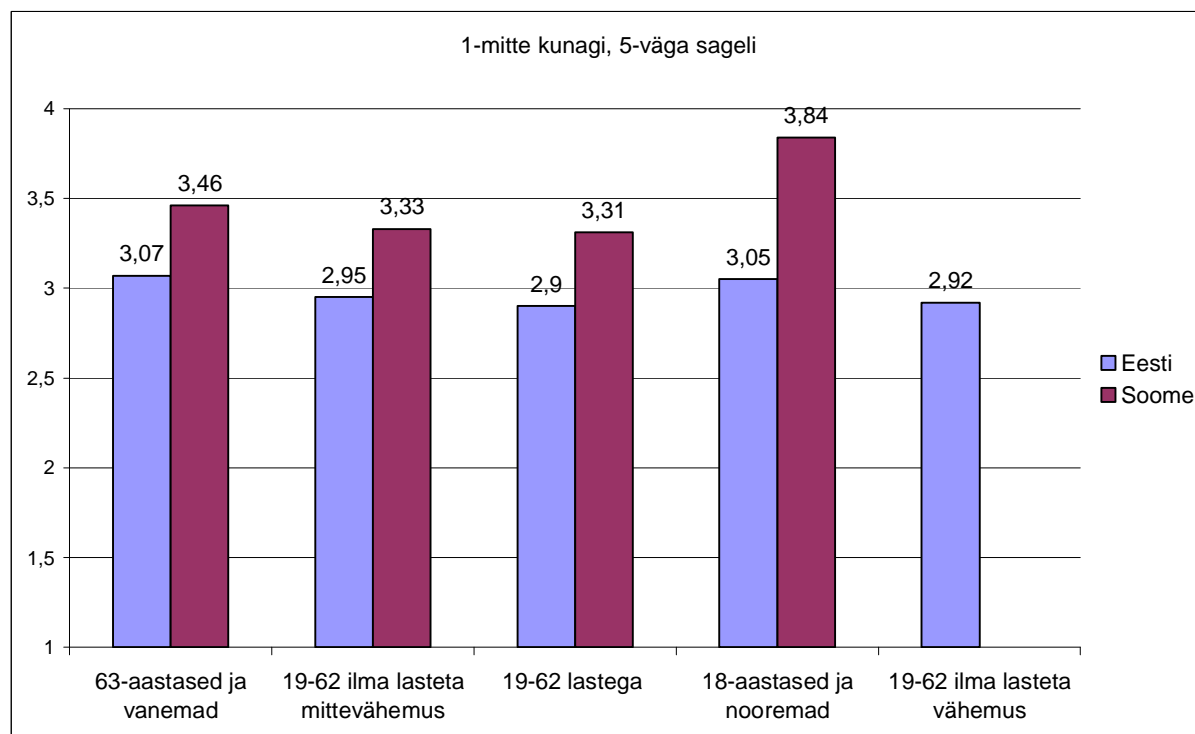
Tabel 5. Osalemine poliitikas(%). Kas olete osalenud mingis poliitilises tegevuses viimase 12 kuu jooksul?

	63a ja vanemad	19–62a ilma lasteta mittevähemus	19–62a lastega	18a ja nooremad	19–62a ilma lasteta vähemus	Kokku
Jah	20,1	22,3	26,5	16,9	15,4	21,2
Ei	79,9	77,7	73,5	83,1	84,6	78,8

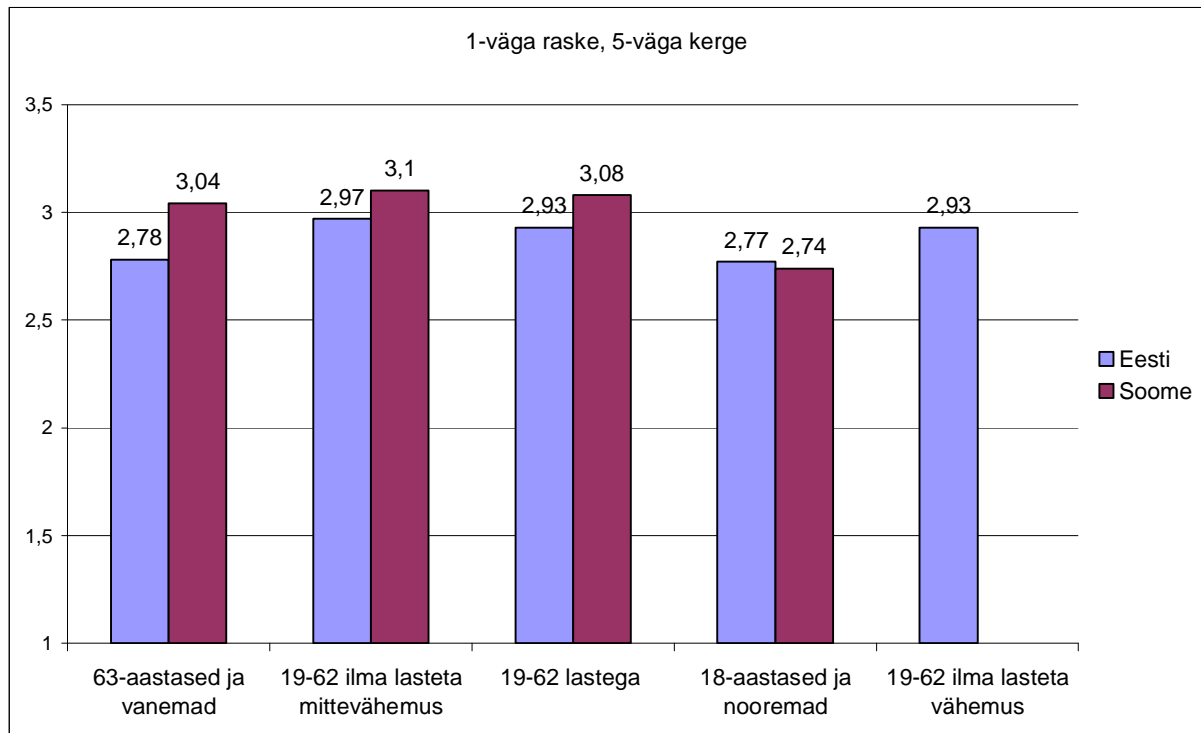
Kui vaadata eestimaalaste üldist huvi poliitika vastu (Joonis 55), siis võib öelda, et Eesti noored ja mitte-eestlased huvituvad poliitikast pigem harva. Kõige suurem on võrreldavatest rühmadest huvi poliitika vastu eakatel, kuid ka nemad suhtuvad poliitikasse pigem leigelt kui väga suure huviga. Eestlasi soomlastega võrreldes ilmneb, et eakate huvi poliitika vastu on umbes samal tasemel. Lastega perede inimesed erinevad statistiliselt ainult eakatest ning on seega poliitikast mõnevõrra veel vähem huvitatud.

Joonis 55. Huvi poliitika vastu (keskmine, eakad erinevad statistiliselt kõigist teistest rühmadest, lastega pered erinevad statistiliselt ainult eakatest)

Joonis 56. Poliitikast arusaamine Eestis ja Soomes (Vastus küsimusele „Kui tihti tundub poliitika Teile nii keerulisena, et Te ei saa aru, mis toimub?“ keskmine, Eesti eakad on statistiliselt sama rühm lasteta eestlaste ja mitte-eestlastega)

Joonis 57. Vastus küsimusele, kui raske on Teie jaoks poliitilistes küsimustes seisukohta võtta Eestis ja Soomes (keskmine, Eesti eakad ei erine statistiliselt vaid mitte-eestlastest, lastega pered erinevad statistiliselt vaid eakatest)

Lisaks leigele huvile poliitika vastu või just seetõttu tunnistavad paljud eestimaalased, et poliitika tundub neile vahel nii keeruline, et nad ei saa aru, mis tegelikult toimub (Joonis 56). Soomlastele tundub aga poliitikast arusaamine veel sagedamini raske (või tunnistavad nad seda avameelselt) ning seda eriti noorte inimeste puhul. Uuringust nähtub, et **Eestis on eakatel poliitikast raskem aru saada kui lastega peredel või noortel**. Lastega eestlaste ja mitte-eestlaste vahel puuduvad eakatega statistiliselt olulised erinevused.

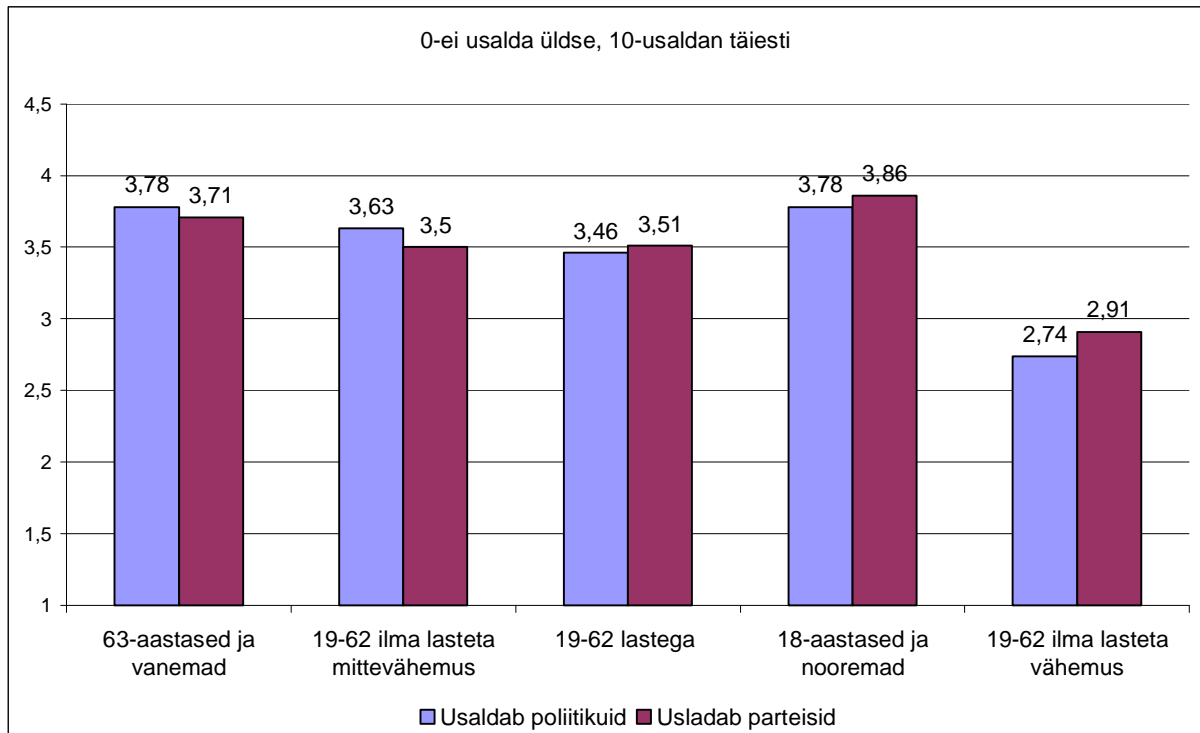
Kuigi Soome eakad tunnistavad sagedamini, et neil on raske poliitikas toimuvast aru saada, on neil paradoksaalselt mõnevõrra kergem poliitilistes küsimustes isiklike seisukohti võtta (Joonis 57). Eakad ei erine statistiliselt vaid mitte-eestlastest (kelle vastustes on ilmselt suured kõikumised). **Eakatest raskem on seisukohti poliitika osas võtta vaid noortel**.

13. Rahulolu riigi institutsioonidega

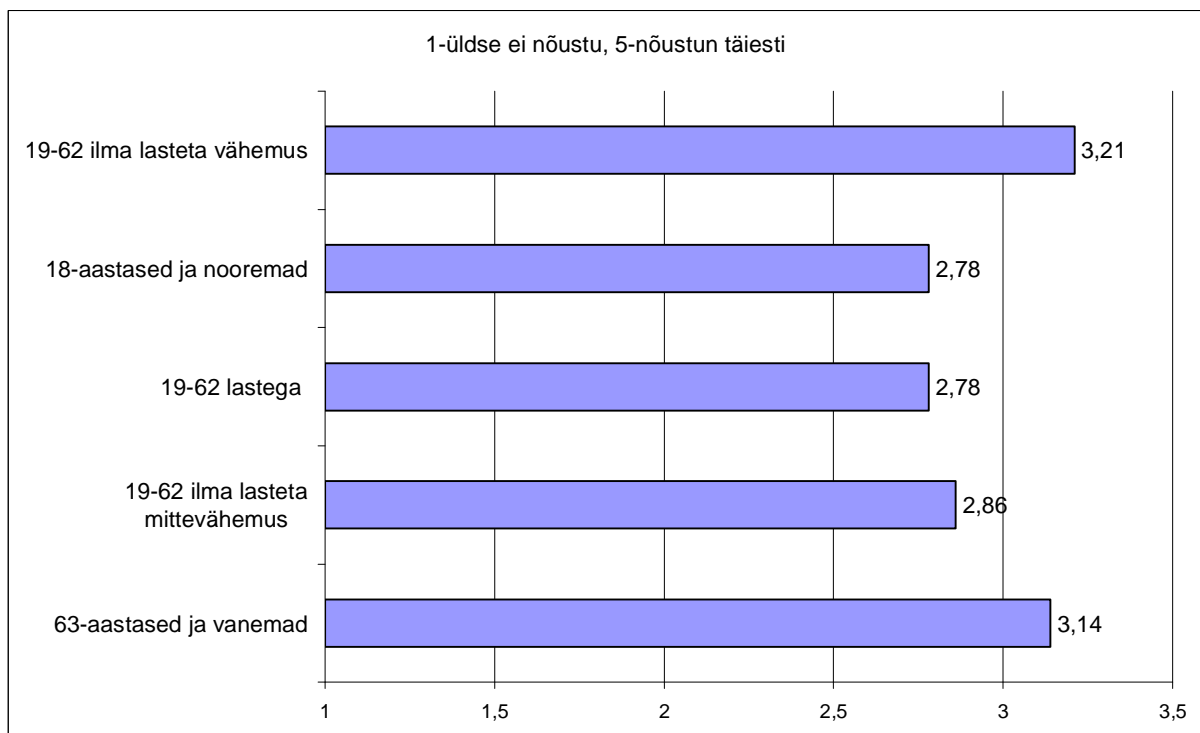
Kõige enam usaldati riigi institutsioonidest Eestis politseid, õigussüsteemi ning riigikogu. Usalduses nendesse institutsioonidesse ei ole rühmade vahel statistilisi erinevusi, kuigi mitte-eestlastel on mõnevõrra väiksem keskmine usaldus. Sarnaselt olid kõik rühmad rahul ka riigi majandusolukorra, valitsuse tegevuse ja demokraatia tasemega riigis.

Kõige vähem usaldavad nii eakad kui ka teiste vanuserühmade esindajad poliitikuid ja parteisid, kellesse suhtutakse pigem umbusu kui usaldusega (Joonis 58). **Siiski on eakate usaldus poliitikute ja erakondade vastu mõnevõrra kõrgem kui teistel rühmadel. Ainult noored usaldavad eakatest enam erakondi ja poliitikuid**.

Eakad ja mitte-eestlased näevad valitsusel suuremat rolli sissetulekute ebavõrdsuse vähendamajana kui teised rühmad (Joonis 59).

Joonis 58. Usaldus poliitikute ja parteide vastu (keskmised, usalduses poliitikutesse ja parteidesse erinevad eakad statistiliselt oluliselt kõigist teistest rühmadest, lastega pered on samad teiste rühmadega v.a eakad)

Joonis 59. Valitsuse roll sissetulekute ebavõrdsuse vähendamajana. Nõustumine väitega, et valitsus peaks rakendama abinõusid vähendamaks erinevusi sissetulekute tasemes (keskmised,

eakad erinevad statistiliselt ilma lasteta eestlastest ja lastega peredest, lastega pered erinevad statistiliselt oluliselt eakatest ja mitte-eestlastest)

14. Diskrimineerimise tunnetamine

Käesolev peatükk annab ülevaate eestimaalaste antud hinnangust sellele, kui võrd tunnetatakse diskrimineerimist (kogetud eelarvamustega suhtumist või ebaõiglast kohtlemist) rahvuse, emakeele, vanuse ja soo tõttu (Tabel 6). Uuringus ei antud vastajatele valida erinevate diskrimineerimise vormide vahel kohe, vaid enne pidi vastaja väitma, et teda diskrimineeritakse ja alles siis uuriti, mis valdkonnas ta seda tunneb.

Tabel 6. Diskrimineerimine rahvuse, keele, vanuse ja soo tõttu (%).

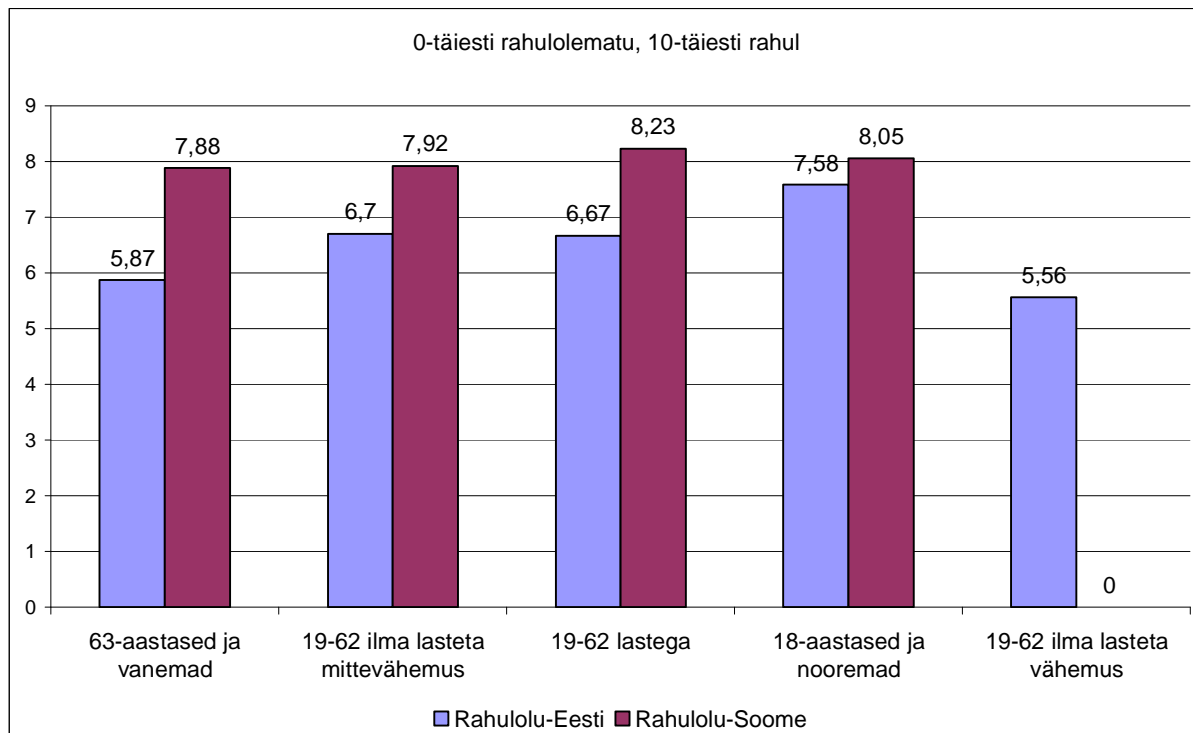
		63a ja vanemad	19-62 ilma lasteta mitte-vähemus	19-62 lastega	18a ja nooremad	19-62 ilma lasteta vähemus	Kokku
Diskrimineeritud rahvuse tõttu	Jah	5,8	1	8,3	6,9	27,8	8,7
Diskrimineeritud keele tõttu	Jah	5,5	1	9,7	6,9	24,4	8,4
Diskrimineeritud vanuse tõttu	Jah	1,5	0,3	0,3	0	4,3	1,2
Diskrimineeritud soo tõttu	Jah	0	1	1,1	0	0,9	0,7

Kõige vähem on eestimaalased kogenud diskrimineerimist vanuse ja soo tõttu (kokku vastavalt 1,2% ja 0,7%). Eakad on ebavõrdset kohtlemist kogenud pisut enam ehk 1,5%. Kõige rohkem (4,3%) on aga eest tuleneva diskrimineerimisega kokku puutunud 19–62-aastased vähemuse esindajad. **Üldse on mitte-eestlased tunnetanud kõige enam diskrimineerimist kõigis valdkondades. Võimalik, et selles rühmas ollakse enam tundlikud ükskõik millise diskrimineerimise suhtes.**

Mitte-eestlaste rühm on üsna ootuspäraselt tajunud kõige enam rahvuse ja emakeele tõttu eelarvamusega suhtumist või ebaõiglast kohtlemist. Ligi 30% ilma lasteta 19–62-aastaste vähemuse esindajatest on kogenud diskrimineerimist rahvuse tõttu ja ligi neljandik (24,4%) on kogenud ebavõrdset kohtlemist või negatiivset suhtumist oma emakeele tõttu.

15. Rahulolu eluga

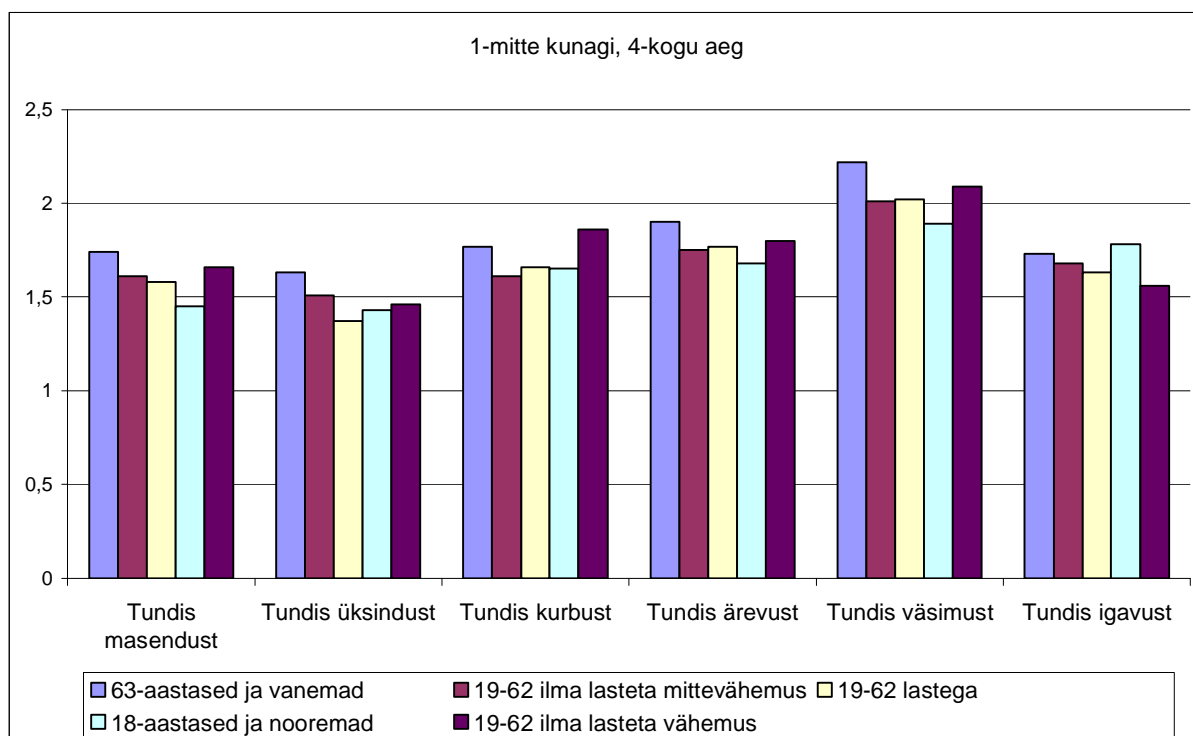
Varasemad uuringud Eestis on näidanud, et eakate inimeste rahulolu eluga on väiksem kui noorte oma (Ainsaar 2005, 2006; Trumm ja Kasearu 2009). Madalama elukvaliteedi hinnangu põhjuseks eakatel võib olla ühelt poolt halvem tervis, kuid ka halvem juurdepääs formaalsetele teenustele (Saks 2009), lähedaste inimeste vähesus või väiksemad sissetulekud.

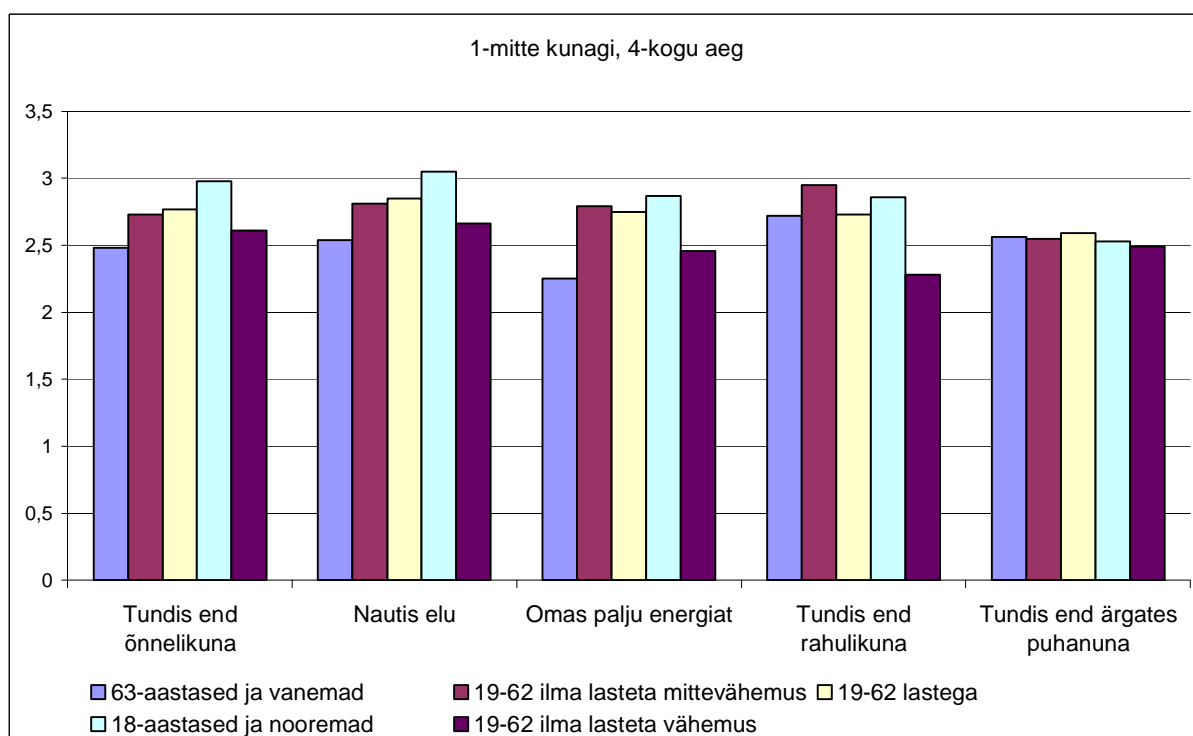
Joonis 60. Üldine rahulolu eluga Eestis ja Soomes (Eesti eakate rahulolu erineb statistiliselt noorte ja mitte-eestlaste rahulolust, lastega perede rahulolu tase on statistiliselt erinev noorte rahulolust ja mitte-eestlaste rahulolust, mitte-eestlaste rahulolu erineb statistiliselt kõigist teistest rühmadest)

Euroopa Sotsiaaluuring näitab, et soomlased on igas vanusrühmas keskmiselt enam eluga rahul ning keskmiselt enam õnnelikumad kui eestlased (Joonis 60). Soomlaste hinnangud ei ole erinevate vanusrühmade ja leibkonna tüüpide lõikes nii kõikuvad kui Eestis.

Võrreldes erinevate vanusrühmade subjektiivseid hinnanguid oma üldisele rahulolule ilmneb, et kõige enam on oma eluga rahul Eestis noored, st kuni 18-aastased. Eakad inimesed on oma eluga üldiselt pigem rahulolevad ning tunnevad end pigem õnnelike kui õnnetutena. **Eakate rahulolu tase on madalam noorte omast Eestis ja eakaaslaste rahulolust Soomes (Joonis 60). Samas on eakate rahuolu statistiliselt oluliselt kõrgem kui mitte-eestlastel. Lastega perede rahulolu erineb vaid noorte ja mitte-eestlaste rahulolust ning kuulub samasse rühma eakatega. Mitte-eestlased (lasteta vähemus) on kõige rahuolematum rühm Eestis.**

Joonis 61. Negatiivsed tunded, vastus küsimusele, kui sageli tundsite eelmisel nädalal...

Joonis 62. Positiivsed emotsioonid, vastus küsimusele, kui sageli tundsite eelmisel nädalal et...

Negatiivsetest tunnetest – masendus, üksindus, kurbus, ärevus, väsimus, igavus – on kõige tavalisem Eestis väsimus (Joonis 61) ning kõige haruldasem üksindus. Eesti elanike emotsionaalne heaolu näib sõltuvat vanusest. **Negatiivseid emotsioone – üksindus,**

ärevus, väsimus, igavus – esineb enam eakatel inimestel (Tabel 7). Eakatel ei ole aeg meeldivate asjadega tegelemisel takistuseks.

Tabel 7. Negatiivsete emotsioonide kogemine keskmisest enam või vähem

	63-aastased ja vanemad	19–62a lastega	19–62a ilma lasteta eestlased
Masendus	Sarnane kõigil rühmadel		
Üksindus	+ Kõigist teistest kõrgem	- Sarnane lasteta eestlastega, teistest erinev	Eakatest peredest sarnane madalam, lastega teistega kõrgem, teistega sarnane
Kurbus	Mitte-eestlastest madalam, peredest teistega sarnane	Sarnane noortega, lasteta eestlastest kõrgem, eakatest mitte-eestlastest madalam	+ Kõigist kõrgem
Ärevus	+ Mitte-eestlastest kõrgem, teistega sarnane	- Mitte-eestlastest madalam, teistega sarnane	Eakatest peredest sarnane madalam, lastega teistega sarnane
Väsimus	+ Suurem perede ja oma omast, lasteta lastega ja noorte noortega sarnane	Eakatest väiksem, noortest suurem, teistega sarnane	Kõigiga sarnane
Igavus	+ On madalam vaid noorte oma, kõigist teistest rühmadest kõrgem	Eakatest väiksem, teistega sarnane	Lasteta eestlaste oma suurem, teistega sarnane
Igapäevaelus vähe aega teha seda, mida tõesti sooviksin	- Ei erine statistiliselt noortest lasteta eestlasest, on aja puudust väike probleem, võrreldes teiste rühmadega on enam aega	Sarnanevad noorte ja mitte-eestlastega, on vähema aega kui eakatel ja lasteta eestlastel	On sarnased kõigi teiste rühmadega, v.a eakad, kellega võrreldes on vähem aega

Lastega perede täiskasvanutel on seevastu üksindus- ja ärevustunnet vähe. Mitteeestlased jäävad mitmete tunnuste poolest keskmiseks, vaid kurbust tunnevad nad enam kui teised. Masenduse osas puuduvad erinevused rühmade vahel

Tervikuna tuntakse Eestis enam positiivseid emotsioone kui negatiivseid. Joonisel 62 on toodud mõned tunded, mis kirjeldavad positiivseid emotsioone. Eakate võrdlemisel lastega perede ja mitte-eestlastega, ilmneb (Joonis 62), et lastega perede elus on kõige enam positiivsust ning eakatel ohumärke.

Nimelt tunnevad eakad ennast kõigist õnnetumalt, naudivad kõige vähem elu ning tunnevad, et energiat on vähe (Tabel 8). Lastega perede eripäraks on õnnelik olemine ja suurem elu nautimine. Ka mitte-eestlased tunnevad nagu eakad energia vähesust igapäevaelus.

Üldiselt on Eesti inimesed oma eluga pigem rahulolevad ning tunnevad end enamasti pigem õnnelike ja elurõõmsatena. **Oma elu peavad kõige vähem ideaalsele ettekujutusele vastavaks 19–62-aastased lasteta mitte-eestlased, lasteta eestlased ja eakad (Joonis 63).**

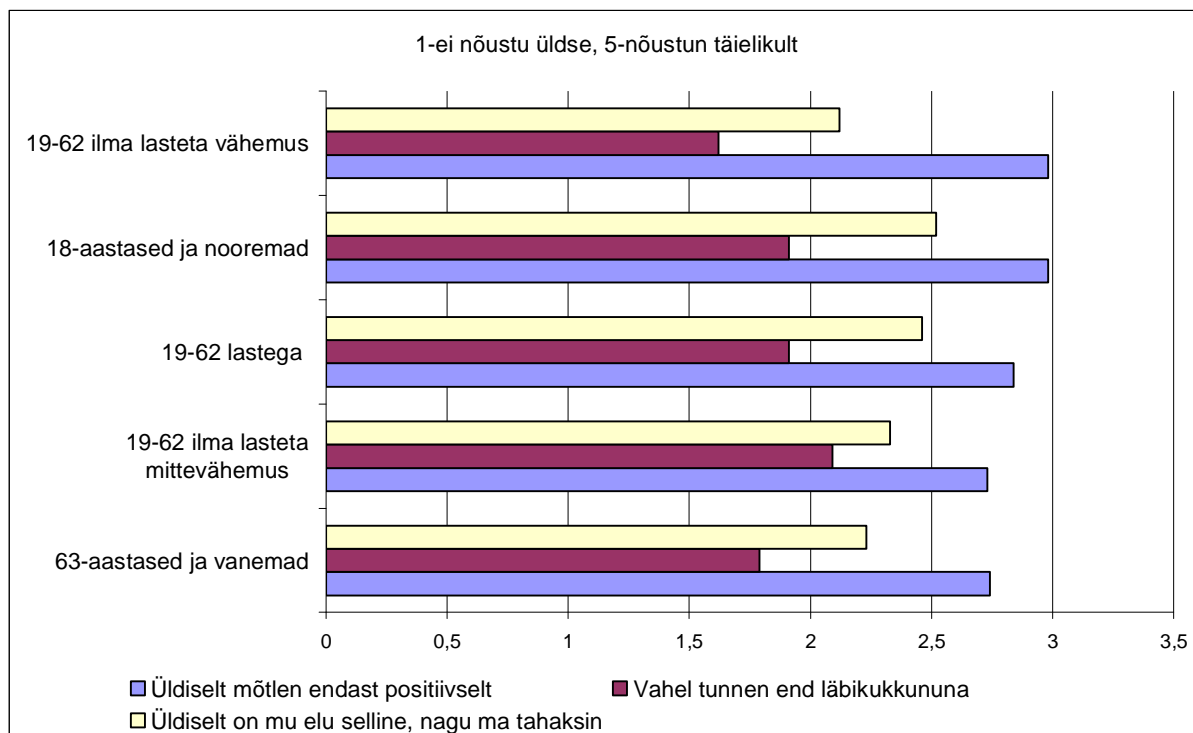
Nii eestlased kui ka teiste rahvuste esindajad, nii noored kui ka vanad mõtlevad endast üldiselt positiivselt ega tunne end läbikukkununa (Joonis 63). Lastega perede ja eakatega võrreldes tunnevad mitte-eestlased vähem, et on vahel läbikukkunud. Ka eakatel on vähe läbikukkumise tunnet, kuigi see on natuke suurem kui mitte-eestlastel. Teiste rühmadega puudub statistiline erinevus. Lastega pered on sarnased lasteta eestlastega ja noortega. Nendes rühmades on natuke enam läbikukkumise tunnet.

Kokkuvõttes mõtlevad endast kõige positiivsemalt noored ja mitte-eestlased, lastega pered on keskmisel positsioonil ja lasteta eestlastel ja eakatel on kõige negatiivsemad tunded enese suhtes.

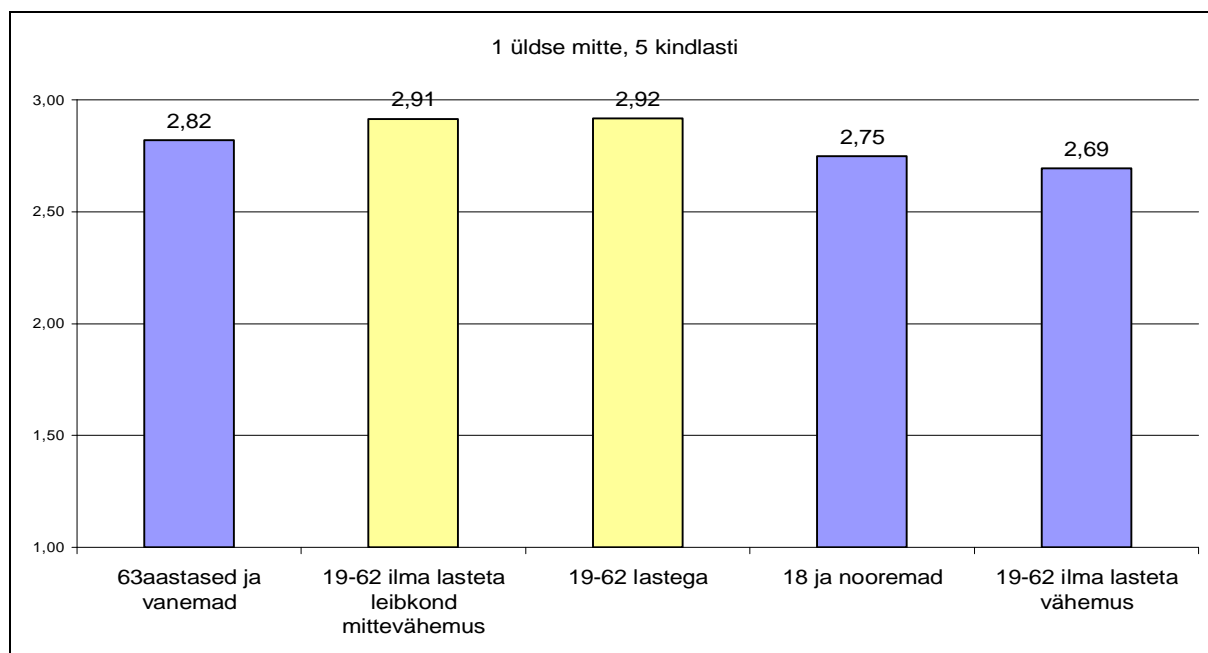
Tabel 8. Negatiivsete emotsioonide kogemine keskmisest enam või vähem

	63-aastased ja vanemad	19–62a lastega	19–62a ilma lasteta eestlased
Õnnelik	- Kõigist õnnetum	+ Õnnelikum kui eakad ja mitte-eestlased	Sarnane lasteta eestlaste, lastega peredega, kõrgem eakatest ja madalam noortest
Elu nautimine	- Nautis kõige vähem elu	+ Nautisid elu sama palju kui noored ja teistest rühmadest enam	Sarnane lasteta eestlastega, väiksem noortest ja lastega peredest, suurem eakatest
Energia	- Sama palju energiat kui mitte-eestlastel, teistest vähem	Vähem kui noortel ja lasteta eestlastel, rohkem kui eakatel ja mitte-eestlastel	- Sarnane eakatega, teistest vähem
Rahulik	Tundis rahulikumana kui mitte-eestlased, kuid vähem rahulikuna kui noored ja lasteta eestlased	Sarnane eakate ja noortega, mitte-eestlastest rohkem, lasteta eestlastest vähem	Sarnane eestlaste ja noortega, madalam kui eakatel ja lastega inimestel
Puhanud	Sarnane teiste rühmadega, v.a mitte-eestlased, kellest enam puhanud	Sarnane eakate ja mitte-eestlastega, parem lasteta eestlastest ja noortest	Sarnane lastega peredega, vähem kui eakad, eestlased, noored

Tervikuna hindavad lastega pered ja ilma lasteta eestlased oma elus tehtavat mõnevõrra väärtulikumalt kui teised rühmad (Joonis 64).

Joonis 63. Hinnang oma elule (keskmised, mõtlen endast positiivselt: eakad on statistiliselt samad lasteta eestlastega, lastega pered on kõigist erinevad, mitte-eestlased on statistiliselt sarnased noortega; vahel tunnen ennast läbikukkununa: eakad on statistiliselt erinevad vaid mitte-eestlastest, lastega pered on sarnased lasteta eestlastega ja noortega, mitte-eestlastel ei ole statistilisi erinevusi noortega, lasteta eestlastega; elu on selline nagu tahaks: eakad on sarnased lasteta eestlastega ja mitte-eestlastega, lastega pered on sarnased noorte ja mitte-eestlastega, mitte-eestlased ei erine kellestki)

Joonis 64. Hinnang elus tehtava väärtuslikkusele (statistiliselt sarnased rühmad on märgitud sarnaselt)

Kokkuvõte

Eestis peetakse vanaks nooremaid inimesi kui paljudes teistes riikides. Vanaks määratlemisel on Eestis ealised iseärasused. Nimelt arvavad 63-aastased ja vanemad inimesed, et vanadus saabub 70-aastaselt, nooremad arvavad, et 60. eluaastast. Vanuse tõttu diskrimineerimist inimesed siiski ei tunnetata.

Eakate rahulolu tase on madalam ainult noorte omast Eestis ega erine statistiliselt lastega perede rahulolu tasemest. Mitte-eestlased olid viiest rühmast kõige vähem oma eluga rahul. Oma elu peavad kõige vähem ideaalsele ettekujutusele vastavaks 19–62-aastased lasteta mitte-eestlased, lasteta eestlased ja eakad.

Eakad (üle 63-aastased)

1. Umbes poolte üle 63-aastaste jaoks on **tervis** probleemiks ja igapäeva tegevuste mõjutajaks.
2. Vanemaealiste inimeste **tööhõive** määr on Eestis kõrgem kui Euroopa Liidus keskmiselt. 55-64-aastastest töötab 60%. Üle 50-aastastest pensionil olevatest naistest ja meestest töötab üle 80%. Väga oluliseks peetakse, et oleks pensionil olles võimalik ka töötada. Eakate rahulolu tööga oli sarnane teiste rühmadega.
4. **Sissetulekute** taseme poolest inimese kohta oli kahe pensionäri ja ühe pensionäri leibkond võrreldavad lastega perede ning üksikvanema peredega. Kõige suuremas vaesuse ohus on üksi elavad eakad. Üksiku eaka leibkondi on Eestis umbes 15% kõigist leibkondadest, ja nende arv suureneb. 2007. aastal oli tarbimiskaale arvesse võttes üksikute pensionäride vaesusrisk suurem kui enamuses teistes leibkondades. OECD vanade tarbimiskaalude järgi oli vaid üksikvanemate peredes vaesusrisk suurem. Pensionäride paaril oli seevastu üks madalamaid vaesusriske Eestis. Eakad ise hindasid oma majanduslikku toimetulekut keskmiselt ega erinenud teistest täiskasvanute rühmadest statistiliselt.
6. Eakate **suurimad kulud on eluasemekulud**. Suhteliselt suure osatähtsusega on kulutused tervishoiule.
7. Eakad inimesed hindasid kõigist teistest rühmadest väiksemaks oma võimalusi kelleltki vajaduse korral raha laenata. **Neil on teiste rühmadega võrreldes vähem väga lähedasi suhteid ja võimalusi kelleltki abi küsida**. Ligi 17%-l Eesti eakatest ei ole kedagi, kellega oma muresid ja rõõme jagada.
8. Eakad peavad ennast vähem kui teised rühmad uute ideede pakkujateks ning soovivad vähem kui noored proovida uusi asju. **Nad hindavad oma võimalusi õppida uut väheseks**.
9. Eakad inimesed nõustuvad enam kui teised, et nad **on reeglite järgijad**, teevad, mida kästakse ning on tagasihoidlikud ja vähenõudlikud. Nende jaoks on oluline järgida traditsioone. Nad peavad vabadust oma elu üle otsustamisel endale vähem oluliseks kui teised rühmad.
10. **Eakad peavad oluliseks inimeste võrdset kohtlemist** ning neil on väga kõrge ootus, et valitsus tagaks turvalisuse ning vähendaks sissetulekute erinevusi. Seetõttu võib nende rahulolematuse oma majandusliku toimetulekuga muutuda kriitiliseks suhtumiseks ka valitsuse ja teiste riiklike institutsioonide vastu.

11. Eakatel on suhteliselt suur **vajadus tunnustuse** ja kiituse järele, vaid alla 18-aastastel on see suurem.
12. Eakad tunnetavad austust kaaskodanike poolt.
13. Eakad usuvad enam inimeste aususesse kui teised rühmad ja ainult ilma lasteta eestlased on optimistlikumad selles osas.
14. Eakad kalduvad enam nõustuma väitega, et inimesed hoolivad pigem iseendast.
15. Eakad inimesed on väga **aktiivsed meediatarbijad**. Nad vaatavad teistest enam televiisorit, loevad ajalehti. Ainult nende interneti kasutus on väga vähene. Üle pooltel eakatest ei ole võimalust kasutada internetti.
16. Eakad inimestel **tunnevad end oluliselt vähem füüsiliselt turvaliselt**, kuigi nende isiklik kokkupuude vägivallega on väiksem kui teistel rühmadel.
17. 66% eakatest elas ühes leibkonnas kellegagi. Eakad olid **rahul perega veedetud ajaga** ja tundsid vähem kui teised rühmad pere seltsis stressi.
18. Paljud märgid näitasid siiski suhtelist passiivsust kogukonna- ja ühiskondlikus tegevuses;
19. Eakatel oli **väga suur huvi poliitika** vastu, samas olid nad passiivsemad poliitikas osalejad. Eakatel on poliitikast raskem aru saada ja oma isiklike seisukohti poliitika osas kujundada. Siiski on eakate usaldus poliitikute ja erakondade vastu mõnevõrra kõrgem kui teistel rühmadel. Ainult noored usaldasid eakatest enam erakondi ja poliitikutid.
20. Eakad tunnevad teistest enam üksindust, ärevust, väsimust, igavust. **Eakad tundsid ennast keskmiselt õnnetumalt**, nautisid elu kõige vähem ning tundsid, et energiat on vähe.

19–62-aastased inimesed, kellel on kodus alla 18-aastased lapsed

1. Lastega pered hindavad oma elu kõige õnnelikumaks ja naudivad elu kõige rohkem. Neil on vähem üksindus- ja ärevustunnet.
2. Lastega inimestel on hea tervis, vähemalt nad ise hindavad seda heaks.
3. Kodus elavate lastega pered on vähem edukusele ja tunnustuse saavutamisele orienteeritud (vaid mitte-eestlastel on see väiksem).
4. Nad hindavad suhteliselt kõrgelt turvalist ümbrust.
5. Nad hindavad oma võimalusi õppida uut vähesemaks kui noored.
6. Samas tunnevad nad igapäevaselt enam kui teised rühmad, et on midagi saavutanud.
7. Lastega pered ja mitte-eestlased usuvad naabruskonna inimeste toetusse vähem kui teised.

8. On poliitikast mõnevõrra vähem huvitatud, kuid samas ise suhteliselt aktiivsed osalejad.
9. Hindavalt kõrgelt perega veedetud aega, ei erine selles osas eakatest.

19–62-aastased mitte-estlased (kellel ei ole kodus lapsi)

1. Iseloomustab väga kõrge vajadus, et riik tagaks nende turvalisuse. Nad soovivad, et inimesi koheldaks võrdselt ning neile loodaks võrdsed võimalused. Nad on kindlal seisukohal, et valitsuse roll on tagada turvalisus oma kodanikele ja vähendada erinevusi sissetulekutes.
2. Nad usuvad, et elus tuleb järgida reegleid ja käske ning soovivad enam kui ükski teine rühm, et ka teised inimesed kuuletuksid neile.
3. On vähem edukusele ja tunnustusele orienteeritud.
4. Tunnevad kurbust enam kui Eestis keskmiselt, sarnaselt eakatele tuntakse teistest rühmadest rohkem energia vähesust igapäevaelus.
5. Hindavad oma võimalusi õppida uusi asju väheseks.
6. Mitte-estlased peavad oma tööd sagedamini ebaõiglaselt tasustatuks. Nad arvavad et neid väärtustatakse vähe. Samas ei nimeta mitte-estlased seda ebaõiglaseks kohtlemiseks töö. Nimelt puuduvad rühmade vahel ebaõiglase kohtlemise osas erinevused ning tervikuna on see tase suhteliselt madal.
7. Väga kõrge on seejuures siiski „diskrimineerimise“ kohta raporteerimine. Veerand rühmast väidab, et on tundnud diskrimineerimist keele ja rahvuse alusel, vanuselise ja soolise diskrimineerimise kohta raporteeritakse enam kui seda teevad teised rühmad.
8. Ligi 30% 19.–62-aastastel mitte-estlastel puudub juurdepääs internetile.
9. Nagu lastega pered, usuvad ka nemad vähem naabruskonna inimeste toetusse.
10. Kardetakse koju sissemurdmist.

Kirjandus

- Ainsaar, M. 2005. Rahulolu ja üldised hoiakud. Ainsaar, M.; Kutsar, D.; Harro, M. (toim). Euroopa sotsiaaluuringu 2004 raport. Eesti Tervise- ja Käitumisteaduste Tippkeskus, lk 8–18. http://www.tai.ee/failid/ESS04_Eesti_raport_uus.pdf (20.03.2009).
- Ainsaar, M. 2006. Õnne ja rahulolu regionaalsed erinevused. – Servinski, M; Kivilaid, M (Toim). Linnad ja vallad arvudes 2006, Tallinn: Statistikaamet, lk 108–113.
- Cervone, D. ja Pervin, L.A. 2008. Personality. Theory and Research (10th ed) New York: John Wiley and Sons.
- Family life and the needs of an ageing population (2008). Analytical report. Flash Eurobarometer. European Commission. http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_247_en.pdf (03.12.2008).
- Giannakouris, K. 2008. Ageing characterises the demographic perspectives of the European societies. Population and social conditions Statistics in Focus72. Eurostat.
- Järviste, L.; Kasearu, K.; Reinomägi, A. 2008. Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud. Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 4.
- Keck, W.; Blome, A. 2007. Is there a generational cleavage in Europe? Age-specific perceptions of elderly care and of the pension system. Alber, J.; Hahey, T.; Saraceno, C. (eds). Handbook of Quality of Life in the Enlarged European Union. London, New York, Routledge, lk 73–99.
- Leetmaa, R.; Võrk, A.; Kallaste, E. 2004. Vanemaealine tööjõud tööturul ja tööelus. Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Tallinn.
- Oras, K.; Unt, M. 2008. Sündimust mõjutavad tegurid Eestis. Tallinn: Rahvastikuministri büroo (http://www.rahvastikuminister.ee/public/Raport_19jaan.pdf (05.03.2009)).
- Realo, A. ja Verkasalo, M. 2004. Eestlaste ja eestivenelaste väärtused teiste Euroopa rahvastega võrreldes. Ainsaar, M. Kusar, D., Harro, M. (toim). Euroopa sotsiaaluuringu 2004. aasta raport. Eesti Tervise ja Käitumisteaduste Tippkeskus, lk 131–132.
- Saks, K. (2009). Eakate elukvaliteet. Lauristin, M. jt (toim). Eesti inimarengu aruanne 2008. Tallinn: Eesti Koostöökogu, lk 74–78.
- Saks, K.; Tiit, E.-M., Käärrik, E. 2000. Eesti eakate elanike toimetuleku- ja terviseuuring 2000. http://www.egga.ee/toimetuleku_ja_terviseuuring_2000.pdf (20.03.2009).
- Schwartz, S. H. 2007. Value orientations: measurement, antecedents and consequences across nations. Jowell, R.; Roberts, C.; Fitzgerald, R.; Eva, G. (toim). Measuring Attitudes Cross-Nationally, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications, lk 169–203.
- Tart, I. 2008. Alusväärtused Eestis – lõimumise ressurs? Ainsaar, M.; Kutsar, D. (toim). Eesti Euroopa võrdlustes. Tallinn: Sotsiaalministeerium, lk 101–113.

Tiit, E.-M. 2008. Perede sissetulekute ja tarbimise struktuur 2003–2007. Lepingu aruanne. Rahvastikuministri büroo.
http://www.rahvastikuminister.ee/public/2008sissetulekud_Tiit_1_.doc 05.01.2009)

Trumm, A. ja Kasearu, K. 2009. Individuaalse elukvaliteedi muutumine, 1994–2008. Lauristin, M. jt (toim). Eesti inimarengu aruanne 2008. Tallinn: Eesti Koostöökogu, lk 55–63.

2nd European Demography Report 2008. European Commission.